

Sytuacja demograficzna województwa lubuskiego w 2017 r.

Demographic situation of Lubuskie voivodship in 2017

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Zielonej Górze - Lubuski Ośrodek Badań Regionalnych
Statistical Office in Zielona Góra - Lubuskie Regional Research Centre

Zespół autorski

Editorial team

Zuzanna Sikora, Dorota Szaban

Kierujący

Supervisor

Robert Wróbel

Prace redakcyjne

Editorial work

Edyta Leśniarek

Tłumaczenie

Translation

Dorota Szaban, Iwona Goździcka

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Edyta Leśniarek, Marek Bartoszewicz

Recenzent

Reviewer

Roman Fedak

ISSN 2545-1294

Publikacja dostępna na stronie

Publications available on website

www.zielonagora.stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Przedmowa

Urząd Statystyczny w Zielonej Górze przekazuje Państwu publikację „Sytuacja demograficzna województwa lubuskiego w 2017 r.”, która jest opracowaniem tematycznym zawierającym podstawowe dane statystyczne dotyczące aktualnego stanu i struktury ludności województwa oraz informacje o przebiegu zjawisk i procesów demograficznych. Publikacja może być użytecznym źródłem informacji przy ocenie aktualnej sytuacji demograficznej województwa, umożliwiającym obserwację kierunku i tempa zachodzących zmian.

Publikacja przedstawia wyniki bilansu ludności, który został sporządzony według stanu w dniu 31.12.2017 r. dla wszystkich jednostek podziału administracyjnego województwa. Bilans ten został opracowany przy przyjęciu za bazę do obliczeń wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z dnia 31.03.2011 r.

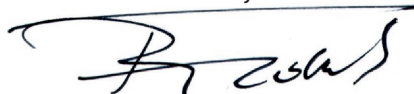
Niniejsza publikacja zawiera niezbędne wyjaśnienia metodyczne oraz analizę danych statystycznych. W uwagach metodycznych podano źródło, metody badań oraz ważniejsze pojęcia i definicje prezentowanych wskaźników. Analiza dotyczy pięciu obszarów związanych z procesami ludnościowymi w województwie lubuskim – stanu i struktury populacji, statystyki związanej z procesami starzenia się ludności, ruchu naturalnego, charakterystyki małżeństw i rozwodów oraz procesów migracyjnych. Podsumowanie dokonanych analiz zawiera analiza taksonomiczna dotycząca potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego.

W celu pełniejszego zobrazowania procesów ludnościowych w opracowaniu zamieszczono wykresy i mapy. Opracowanie jest również dostępne w wersji elektronicznej na stronach internetowych Urzędu. Wersja elektroniczna uzupełniona jest tabelarycznym zestawieniem najważniejszych danych dotyczących ludności w województwie lubuskim w 2017 r.

Przekazując publikację wyrażamy nadzieję, że spełni ona oczekiwania odbiorców, jednocześnie prosimy o nadsyłanie uwag, które postaramy się uwzględnić w kolejnych edycjach.

Urząd Statystyczny w Zielonej Górze składa podziękowania wszystkim osobom i instytucjom uczestniczącym w pracach związanych z bieżącymi badaniami demograficznymi.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Zielonej Górze

Roman Fedak

Preface

The Statistical Office in Zielona Góra presents, annual publication, titled 'Demographic situation of Lubuskie Voivodship in 2017', which is a thematic study containing basic statistical data on the current state and structure of the population of the voivodship as well as information on demographic phenomena and processes changes. The publication can be a valuable source of information in assessing the current demographic situation of the voivodship, allowing to observe the directions and pace of the changes in this field.

This publication shows the results of the population balance which was done as of December 31, 2017 for all the units of the administrative division of the voivodship. The balance was made taking as the basis for calculations the results of the National Population and Housing Census held on March 31, 2011.

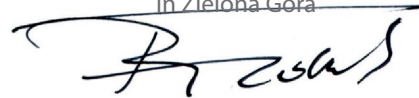
The publication contains essential methodological notes and statistical analyses. The methodological notes provide the source, survey methods, major concepts and definitions of the indexes used. The analysis concerns five areas related to population processes in the Lubuskie Voivodship – the state and structure of the population, statistics related to the ageing processes of the population, natural movement, characteristics of marriages and divorces, and migration processes. A summary of the analyzes carried out includes a taxonomic analysis of the demographic potential of the powiats of the Lubuskie Voivodship.

In order to provide a complete picture of the subject, diagrams and maps are included. The study is also available in an electronic version on the Office's website. The electronic version is supplemented with a tabular summary of the most important population data in the Lubuskie voivodship in 2017.

Presenting you this publication I hope it will meet the expectations of the recipients. I will be grateful for any comments that may contribute to the next editions of the publication.

The Statistical Office in Zielona Góra would like to express gratitude to all persons and institutions which contributed involved in current demographic research.

President
of the Statistical Office
in Zielona Góra

Roman Fedak

Spis treści

Contents

	Str. Page
Przedmowa	3
<i>Preface.</i>	<i>4</i>
Objaśnienia znaków umownych. Ważniejsze skróty	8
<i>Symbols. Major abbreviations</i>	<i>8</i>
Rozdział 1. Synteza.	14
<i>Chapter 1. Synthesis</i>	<i>14</i>
1.1. Stan i struktura ludności.	14
<i>1.1. Population size and structure</i>	<i>14</i>
1.1.1. Województwo lubuskie.	14
<i>1.1.1. Lubuskie Voivodship.</i>	<i>14</i>
1.1.2. Powiaty.	17
<i>1.1.2. Powiats</i>	<i>17</i>
1.1.3. Gminy.	22
<i>1.1.3. Gminas</i>	<i>22</i>
1.2. Procesy starzenia się ludności.	30
<i>1.2. Ageing processes of population</i>	<i>30</i>
1.2.1. Województwo lubuskie.	30
<i>1.2.1. Lubuskie voivodship</i>	<i>30</i>
1.2.2. Powiaty.	33
<i>1.2.2. Powiats</i>	<i>33</i>
1.2.3. Gminy.	36
<i>1.2.3. Gminas</i>	<i>36</i>
1.3. Ruch naturalny.	42
<i>1.3. Vital statistics.</i>	<i>42</i>
1.3.1. Województwo lubuskie.	42
<i>1.3.1. Lubuskie voivodship</i>	<i>42</i>
1.3.2. Powiaty.	46
<i>1.3.2. Powiats</i>	<i>46</i>
1.3.3. Gminy.	50
<i>1.3.3. Gminas</i>	<i>50</i>
1.4. Małżeństwa, rozwody i separacje.	52
<i>1.4. Marriages, divorces and separations</i>	<i>52</i>
1.4.1. Małżeństwa	52
<i>1.4.1. Marriages</i>	<i>52</i>
1.4.2. Charakterystyka nowożeńców	53
<i>1.4.2. Characteristics of brides and bridegrooms</i>	<i>53</i>
1.4.2.1. Wiek osób wchodzących w związki małżeńskie	53
<i>1.4.2.1. Age of the spouses</i>	<i>53</i>

Spis treści (cd.)*Contents (cont.)*

	Str. Page
1.4.2.2. Małżeństwa według wykształcenia	54
1.4.2.2. <i>Marriages by education level.</i>	54
1.4.2.3. Stan cywilny małżonków	55
1.4.2.3. <i>Marital status of spouses</i>	55
1.4.3. Małżeństwa w przekroju terytorialnym	57
1.4.3. <i>Marriages in teritorial perspective</i>	57
1.4.3.1. Małżeństwa w powiatach	57
1.4.3.1. <i>Marriages in powiats</i>	57
1.4.3.2. Małżeństwa w gminach	58
1.4.3.2. <i>Marriages in gminas</i>	58
1.5. Rozwody	58
1.5. <i>Divorces</i>	58
1.5.1. Rozwody w powiatach	63
1.5.1. <i>Divorces in powiats</i>	63
1.6. Separacje	64
1.6. <i>Separations.</i>	64
1.7. Procesy migracyjne	65
1.7. <i>Migration processess</i>	65
1.7.1. Migracje zagraniczne	65
1.7.1. <i>International migrations.</i>	65
1.7.1.1. Emigracje	65
1.7.1.1. <i>Emigrations</i>	65
1.7.1.2. Imigracje	66
1.7.1.2. <i>Immigration</i>	66
1.7.2. Migracje wewnętrzne	67
1.7.2. <i>Internal migration.</i>	67
1.7.3. Saldo migracji	70
1.7.3. <i>Net migration.</i>	70
1.7.4. Procesy migracyjne	70
1.7.4. <i>Migration processes.</i>	70
1.7.4.1. Emigracje w powiatach	71
1.7.4.1. <i>Emigration in powiats.</i>	71
1.7.4.2. Imigracje w powiatach	71
1.7.4.2. <i>Immigration in powiats.</i>	71
1.7.5. Migracje wewnętrzne w powiatach	72
1.7.5. <i>Internal migrations in powiats.</i>	72
1.7.6. Saldo migracji w powiatach	74
1.7.6. <i>Net migration in powiats</i>	74

Spis treści (dok.)

Contents (cont.)

	Str. Page
Rozdział 2. Analiza taksonomiczna.	76
<i>Chapter 2. Taxonomic analysis.</i>	<i>76</i>
2.1. Konstrukcja miary syntetycznej	76
<i>2.1. Construction of a synthetic measure</i>	<i>76</i>
2.2. Zróżnicowanie potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego	79
<i>2.2. Diversification of demographic potential of powiats of the lubuskie voivodship</i>	<i>79</i>
Uwagi metodologiczne.	82
<i>Methodological notes.</i>	<i>86</i>
Bibliografia.	89
<i>Bibliography.</i>	<i>89</i>

Spis tablic

List of tables

	Nr No	Str. Page
Ludność na podstawie bilansów ludności	1	14
<i>Population based on population balances</i>	<i>1</i>	<i>14</i>
Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym	2	16
<i>Working and non-working age population</i>	<i>2</i>	<i>16</i>
Prognoza ludności i zmiany stanów w latach 2014-2050	3	17
<i>Population projection and its change in 2014-2050</i>	<i>3</i>	<i>17</i>
Ludność według powiatów	4	18
<i>Population by powiats</i>	<i>4</i>	<i>18</i>
Powierzchnia i ludność według powiatów w 2017 r.	5	20
<i>Area and population by powiats in 2017</i>	<i>5</i>	<i>20</i>
Gminy o najwyższym ubytku ludności w latach 2010-2017	6	24
<i>Gminas of the highest decrease of population in 2010-2017</i>	<i>6</i>	<i>24</i>
Gminy o najwyższym przyroście ludności w latach 2010-2017	7	24
<i>Gminas of the highest increase of population in 2010-2017</i>	<i>7</i>	<i>24</i>
Gminy o największej liczbie ludności na 1 km ² w 2017 r.	8	25
<i>Gminas with the lowest number of population per 1 km² in 2017</i>	<i>8</i>	<i>25</i>
Gminy o najmniejszej liczbie ludności na 1 km ² w 2017 r.	9	25
<i>Gminas with the lowest number of population per 1 km² in 2017</i>	<i>9</i>	<i>25</i>
Gminy o najwyższym współczynniku obciążenia w 2017 r.	10	28
<i>Gminas with the highest age dependency ratio in 2017</i>	<i>10</i>	<i>28</i>
Gminy o najniższym współczynniku obciążenia w 2017 r.	11	28
<i>Gminas with the lowest age dependency ratio in 2017</i>	<i>11</i>	<i>28</i>
Gminy o największym prognozowanym ubytku ludności w latach 2017-2030	12	29
<i>Gminas with the projected highest population decrease in 2017-2030</i>	<i>12</i>	<i>29</i>
Gminy o największym prognozowanym przyroście ludności w latach 2017-2030	13	29
<i>Gminas with the projected highest population increase in 2017-2030</i>	<i>13</i>	<i>29</i>
Ludność według wybranych grup wieku i powiatów w 2017 r.	14	34
<i>Population by selected age groups of age and powiats in 2017</i>	<i>14</i>	<i>34</i>
Gminy o największym udziale osób w wieku 60 lat i więcej w 2017 r.	15	37
<i>Gminas with the highest population 60 years and over in 2017</i>	<i>15</i>	<i>37</i>
Gminy o najmniejszym udziale osób w wieku 60 lat i więcej w 2017 r.	16	38
<i>Gminas with the lowest population 60 years and over in 2017</i>	<i>16</i>	<i>38</i>
Ruch naturalny ludności	17	42
<i>Vital statistics of population</i>	<i>17</i>	<i>42</i>
Płodność kobiet i współczynniki reprodukcji ludności	18	43
<i>Female fertility and reproduction rates of population</i>	<i>18</i>	<i>43</i>
Przeciętne dalsze trwanie życia	19	45
<i>Life expectancy</i>	<i>19</i>	<i>45</i>

Spis tablic (dok.)

List of tables (cont.)

	Nr No	Str. Page
Ruch naturalny ludności według powiatów w 2017 r.	20	46
<i>Vital statistics by powiats in 2017.....</i>	<i>20</i>	<i>46</i>
Zgony z powodu nowotworów i chorób układu krążenia na 100 tys. ludności	21	49
<i>Deaths from neoplasms and diseases of the circulatory system per 100 thous. population.....</i>	<i>21</i>	<i>49</i>
Małżeństwa według wykształcenia małżonków w 2017 r.....	22	55
<i>Marriages by education level in 2017.....</i>	<i>22</i>	<i>55</i>
Małżeństwa według różnicy wieku między małżonkami	23	56
<i>Age gap between spouses.....</i>	<i>23</i>	<i>56</i>
Małżeństwa na 1000 ludności według gmin o najwyższych i najniższych wskaźnikach w 2017 r.....	24	58
<i>Marriages per 1000 population by gminas with the highest and lowest ratio in 2017.....</i>	<i>24</i>	<i>58</i>
Powierzenie wykonywania władzy rodzicielskiej po rozwodzie w 2017 r.....	25	62
<i>Entrusting the exercise of parental authority after divorce in 2017.....</i>	<i>25</i>	<i>62</i>
Migracje wewnętrzne według stanu cywilnego w 2017 r.....	26	69
<i>Internal migrations and marital status in 2017.....</i>	<i>26</i>	<i>69</i>
Charakterystyka napływu migracyjnego według powiatów w 2017 r.....	27	73
<i>Characteristic of migration inflow by powiats in 2017.....</i>	<i>27</i>	<i>73</i>
Charakterystyka odpływu migracyjnego według powiatów w 2017 r.	28	74
<i>Characteristic of migration outflow by powiats in 2017.....</i>	<i>28</i>	<i>74</i>
Wartości cech diagnostycznych uwzględnianych przy określaniu potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego	29	77
<i>Values of diagnostic features taken into account in determining the demographic potential of the powiats of the lubuskie voivodship.....</i>	<i>29</i>	<i>77</i>
Wartości współczynnika korelacji r-Pearsona cech uwzględnianych w konstruowaniu potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego	30	79
<i>Values of the r-Pearson correlation coefficient of features taken into account in constructing the demographic potential of the powiats of the lubuskie voivodship.....</i>	<i>30</i>	<i>79</i>
Wartości syntetycznej miary potencjału demograficznego dla powiatów województwa lubuskiego	31	80
<i>The values of the synthesized measure of demographic potential for powiats of the lubuskie voivodship.....</i>	<i>31</i>	<i>80</i>

Spis wykresów

List of charts

	Nr No	Str. Page
Struktura ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w 2017 r.	1	15
<i>Structure of population aged 65 years and more of total population in 2017</i>	1	15
Odsetek ludności w wieku 60 lat i więcej w populacji ogółem	2	31
<i>Percentage of population aged 60 and more in general population</i>	2	31
Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według grup wieku	3	31
<i>Structure of population aged 60 and more by age groups</i>	3	31
Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według płci w 2017 r.	4	31
<i>Structure of population aged 60 and more by sex in 2017</i>	4	31
Struktura kobiet i mężczyzn w wieku 60 lat i więcej według grup wieku w 2017 r.	5	32
<i>Males and females aged 60 and more in population by age groups in 2017</i>	5	32
Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według miejsca zamieszkania w 2017 r.	6	32
<i>Structure of population aged 60 and more by place of residence in 2017</i>	6	32
Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według miejsca zamieszkania i grup wieku w 2017 r.	7	32
<i>Structure of population aged 60 and more by place of residence and age groups in 2017</i>	7	32
Płodność kobiet (urodzenia żywe na 1000 kobiet w danej grupie wieku).....	8	44
<i>Female fertility (live births per 1000 women in the same group of age)</i>	8	44
Liczba zawartych małżeństw	9	52
<i>Number of marriages</i>	9	52
Małżeństwa według miesiąca zawarcia w 2017 r.....	10	53
<i>Marriages by month of contracting in 2017</i>	10	53
Struktura małżeństw według grup wieku w 2017 r.	11	53
<i>Structure of marriages by age groups in 2017</i>	11	53
Mediana wieku małżonków wchodzących w związek małżeński po raz pierwszy	12	54
<i>Median of age of newly married for the first time</i>	12	54
Nowożeńcy w 2017 r. według poprzedniego stanu cywilnego.....	13	56
<i>Bridegrooms and brides in 2017 by age, previous marital status</i>	13	56
Charakterystyka orzeczonych rozwodów w 2017 r.	14	59
<i>Characteristic of adjudicated divorces in 2017</i>	14	59
Liczba rozwodów	15	59
<i>Divorces numbers</i>	15	59
Struktura rozwodów według przyczyn w 2017 r.	16	60
<i>Structure of divorce by reason in 2017</i>	16	60
Rozwody według wybranych przyczyn rozpadu pożycia małżeńskiego w 2017 r.	17	60
<i>Divorces according to selected causes of the breakdown of marriage in 2017</i>	17	60
Rozwody w 2017 r. według wieku małżonków w momencie orzeczenia rozwodu.....	18	61
<i>Divorces in 2017 by age of spouses at the time of divorce</i>	18	61

Spis wykresów (dok.)

List of charts (cont.)

	Nr No	Str. Page
Rozwody w 2017 r. według decyzji sądu o wykonywaniu władzy rodzicielskiej i opieki nad małoletnimi dziećmi	19	61
<i>Divorces in 2017 by court decision on care for underage children.....</i>	<i>19</i>	<i>61</i>
Rozwody według wartości świadczeń alimentacyjnych w 2017 r.....	20	62
<i>Divorces by value of alimony in 2017</i>	<i>20</i>	<i>62</i>
Liczba orzeczonych separacji w województwie lubuskim	21	64
<i>Adjudicated separations in lubuskie voivodship</i>	<i>21</i>	<i>64</i>
Migracje według krajów emigracji w 2017 r. (w % ogółu)	22	65
<i>Migrations by country of emigration in 2017 (in % of total).....</i>	<i>22</i>	<i>65</i>
Emigracje według grup wieku w 2017 r. (w % ogółu)	23	66
<i>Emigrations by age group in 2017 (in % of total)</i>	<i>23</i>	<i>66</i>
Migracje według krajów migracji w 2017 r. (w % ogółu).....	24	66
<i>Migrations by country of immigrations in 2017 (in % of total).....</i>	<i>24</i>	<i>66</i>
Imigracje według grup wieku w 2017 r. (w % ogółu)	25	67
<i>Immigrations by age group in 2017 (in % of total)</i>	<i>25</i>	<i>67</i>
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w województwie lubuskim	26	70
<i>Net Internal and international migration of population in lubuskie voivodship</i>	<i>26</i>	<i>70</i>

Spis map

List of maps

	Nr No	Str. Page
Zmiana liczby ludności według powiatów w latach 2016-2017	1	19
<i>Change in the population number by powiats in 2016-2017</i>	<i>1</i>	<i>19</i>
Współczynnik feminizacji według powiatów w 2017 r.	2	21
<i>Femininity ratio by powiats in 2017</i>	<i>2</i>	<i>21</i>
Współczynnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2017 r.	3	22
<i>Age dependency ratio by powiats in 2017</i>	<i>3</i>	<i>22</i>
Zmiana liczby ludności według gmin w latach 2016-2017	4	23
<i>Change in the population number by gminas in 2016-2017</i>	<i>4</i>	<i>23</i>
Współczynnik feminizacji według gmin w 2017 r.	5	26
<i>Femininity ratio by gminas in 2017</i>	<i>5</i>	<i>26</i>
Współczynnik obciążenia demograficznego według gmin w 2017 r.	6	27
<i>Age dependency ratio by gminas in 2017</i>	<i>6</i>	<i>27</i>
Indeks starości według powiatów w 2017 r.	7	35
<i>Ageing index by powiats in 2017</i>	<i>7</i>	<i>35</i>

Spis map (dok.)

List of maps (cont.)

	Nr No	Str. Page
Miara podwójnego starzenia się według powiatów w 2017 r.	8	36
<i>Double ageing index by powiats in 2017 r.</i>	<i>8</i>	<i>36</i>
Wartości indeksu starości według gmin w 2017 r.	9	39
<i>Values of ageing index by gminas in 2017</i>	<i>9</i>	<i>39</i>
Miara podwójnego starzenia według gmin w 2017 r.	10	40
<i>Double ageing index by gminas in 2017</i>	<i>10</i>	<i>40</i>
Współczynnik wsparcia międzypokoleniowego według gmin w 2017 r.	11	41
<i>Parent support ratio by gminas in 2017</i>	<i>11</i>	<i>41</i>
Zmiana współczynnika urodzeń żywych według powiatów w latach 2016-2017	12	47
<i>Change in the rate of live births by powiats in 2016-2017</i>	<i>12</i>	<i>47</i>
Współczynnik dzietności ogólnej według powiatów w 2017 r.	13	48
<i>Total fertility rate by powiats in 2017</i>	<i>13</i>	<i>48</i>
Przyrost naturalny według gmin w 2017 r.	14	51
<i>Natural increase by gminas in 2017</i>	<i>14</i>	<i>51</i>
Małżeństwa w powiatach w 2017 r.	15	57
<i>Marriages in powiats in 2017</i>	<i>15</i>	<i>57</i>
Wskaźnik rozwodów według powiatów w 2017 r.	16	63
<i>Divorce ratio by powiats in 2017</i>	<i>16</i>	<i>63</i>
Napływ migracyjny według powiatów w 2017 r.	17	68
<i>Migration inflow by powiats in 2017</i>	<i>17</i>	<i>68</i>
Odływ migracyjny według powiatów w 2017 r.	18	69
<i>Migration outflow by powiats in 2017</i>	<i>18</i>	<i>69</i>
Emigracje zagraniczne według powiatów w 2017 r.	19	71
<i>Foreign emigration from by powiats in 2017</i>	<i>19</i>	<i>71</i>
Imigracje według powiatów w 2017 r.	20	72
<i>Immigration by powiats in 2017</i>	<i>20</i>	<i>72</i>
Saldo migracji zagranicznych według powiatów w 2017 r.	21	75
<i>Net foreign migration by powiats in 2017</i>	<i>21</i>	<i>75</i>
Potencjał demograficzny według powiatów w 2017 r.	22	81
<i>Demographic potencial by powiats in 2017</i>	<i>22</i>	<i>81</i>

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol <i>Symbol</i>	Opis <i>Description</i>
Kreska (–)	zjawisko nie wystąpiło. <i>magnitude zero.</i>
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5. <i>magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit.</i>
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05. <i>magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit.</i>
Kropka (.)	zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych. <i>data not available or not reliable.</i>
„W tym” <i>Of which</i>	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy <i>indicates that not all elements of the sum are given</i>
Comma (,)	used in figures represents the decimal point.

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

Skrót <i>Abbreviation</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
zł	złoty <i>zloty</i>
tys.	tysiąc <i>thousand</i>
km ²	kilometr kwadratowy <i>square kilometre</i>
pkt	punkt <i>point</i>

Rozdział 1. Synteza

Chapter 1. Synthesis

1.1. Stan i struktura ludności

1.1. Population size and structure

1.1.1. Województwo lubuskie

1.1.1. Lubuskie Voivodship

W końcu grudnia 2017 r. liczba ludności województwa lubuskiego wyniosła 1016,8 tys., tj. o 0,5 tys. mniej niż przed rokiem. Rok 2017 był piątym z kolei, w którym odnotowano spadek liczby ludności po okresie względnej równowagi w latach 2010-2012. Zmniejszenie to było spowodowane przede wszystkim odpływem migracyjnym ludności. Przyrost naturalny był wprawdzie dodatni, ale jego poziom był niski.

W porównaniu z 2010 r. populacja województwa zmniejszyła się o 6,4 tys. osób, tj. o 0,6%. Największy spadek liczby ludności obserwowany był w okresie 2013-2015 r., kiedy każdego roku z województwa definitywnie wyjeżdżało ok. 1,3-1,6 tys. osób, przy tym notowano ujemny przyrost naturalny. Liczba ludności w województwie zmniejszała się w latach 2010-2016 średniorocznie w tempie 1,0%, co oznacza, że na każde 100 tys. mieszkańców co roku ubytek ludności wyniósł 100 osób.

Tablica 1.
Table 1.

Ludność na podstawie bilansów ludności (stan w dniu 31 XII)

Population based on population balances (as of 31 Dec.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2016	2017		
	w tys. in thous.			2010=100	2016=100
OGÓŁEM TOTAL	1023,2	1017,4	1016,8	99,4	99,9
Mężczyźni Males	498,4	495,1	494,9	99,3	100,0
Kobiety Females	524,8	522,3	521,9	99,4	99,9
Miasta Urban	649,8	660,4	659,7	101,5	99,9
Wieś Rural	373,4	357,0	357,1	95,6	100,0

Województwo cechuje równomiernie rozmieszczona i dobrze skomunikowana sieć małych i średnich miast. Liczba mieszkańców miast w porównaniu z poprzednim rokiem zmniejszyła się o 0,7 tys. i wyniosła 659,7 tys. W odniesieniu do 2010 r. liczba ludności w miastach wzrosła o 9,9 tys. (o 1,5%), w głównej mierze w wyniku połączenia gminy wiejskiej Zielona Góra z miastem Zielona Góra. Na wsi w końcu 2017 r. liczba ludności wyniosła 357,1 tys., tj. o 0,2 tys. więcej niż przed rokiem.

Najliczniejsze wśród 42 miast województwa lubuskiego są miasta na prawach powiatu: Zielona Góra (139,8 tys. osób w 2017 r.), Gorzów Wlkp. (124,3 tys.), oraz miasta: Nowa Sól (39,1 tys.), Żary (37,9 tys.), Żagań (26,1 tys.) i Świebodzin (22,0 tys.). W grupie większych miast liczących poniżej 20 tys. znajdują się także: Międzyrzecz (18,3 tys.), Kostrzyn nad Odrą (17,9 tys.), Sulechów (17,0 tys.), Słubice i Gubin (po ok. 16,8 tys.). Najmniejszym lubuskim miastem jest Szlichtyngowa, która liczy 1,3 tys. mieszkańców i zajmuje 5. miejsce na liście najmniejszych miast w Polsce. Tuż obok znajduje się miasto Lubniewice (2,0 tys.), oraz Trzciel, Łęknica i Torzym liczące po ok. 2,5 tys. mieszkańców.

W 2017 r. spośród 42 miast w województwie lubuskim, w 37 odnotowano spadek liczby ludności w stosunku do 2010 r.

Biorąc pod uwagę miasta na prawach powiatu, liczba ludności w Gorzowie Wlkp. – pomimo wzrostu w 2017 r. w stosunku do 2016 r. – osiągnęła poziom o 0,2% niższy w porównaniu z 2010 r. W Zielonej Górze w tym czasie liczba ludności zwiększyła się o 17,5% (po powiększeniu miasta o obszar dawnej gminy Zielona Góra). We wszystkich wymienionych większych miastach, tj. liczących powyżej 15 tysięcy mieszkańców, liczba ludności w 2017 r., w stosunku do 2010 r. zmniejszyła się, przy czym największy ubytek w wartościach bezwzględnych wystąpił w Żarach (o 1,5 tys. osób mniej, tj. o 3,7%) i Nowej Soli (o 1,3 tys., tj. o 3,3%).

Tendencja spadku liczby mieszkańców większości dużych miast utrzymuje się od szeregu lat. Istotnym jej elementem jest zaznaczająca się od 2000 r. zmiana salda migracji w miastach z dodatniego na ujemne oznaczająca, że odpływ ludności z miast przeważa od tego czasu nad napływem. Ze zjawiskiem zmniejszania się liczby ludności boryka się wiele miast w Polsce, co spowodowane jest w dużej mierze rozwojem ośrodków podmiejskich i procesem intensywnej suburbanizacji.

Ubytek liczby mieszkańców w miastach województwa lubuskiego odzwierciedla wskaźnik urbanizacji, który w latach 2010-2014 systematycznie zmniejszał się, osiągając poziom 63,1% w 2014 r., w 2015 r. wzrósł do 65,0%, zaś w 2016 r. obniżył się do poziomu 64,9% i pozostał taki także w 2017 r. Wskaźnik urbanizacji w województwie lubuskim był wyższy o 4,8 p. proc. od średniej krajowej (60,1%). Pod względem wartości wskaźnika urbanizacji lubuskie zajęło czwarte miejsce wśród województw, za województwami: śląskim (76,9%), dolnośląskim (68,8%) i zachodniopomorskim (68,6%).

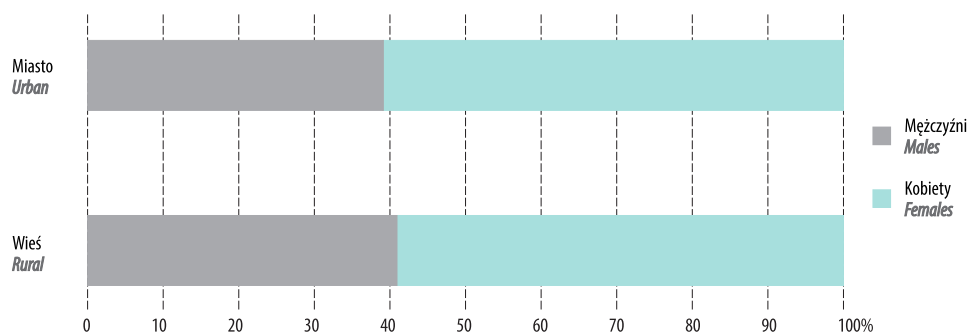
Największy przyrost liczby ludności na wsi obserwowany był w okresie 2011-2012 r. W tych latach liczba ludności na wsi zwiększyła się łącznie o 2,3 tys. osób, a wskaźnik ruralizacji osiągnął poziom 36,7%. W kolejnych latach odsetek ludności wiejskiej dalej wzrastał i w 2014 r. wyniósł 36,9%. W 2017 r. wskaźnik wyniósł 35,1%, to o 0,1 p. proc. więcej niż w 2015 r.

Uwzględniając rozmieszczenie terytorialne, jak wcześniej wspomniano, najwięcej ludności mieszka w miastach na prawach powiatu, w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. – łącznie 264,1 tys. osób, tj. 26,0% ogólnej liczby ludności województwa. Spośród powiatów, najliczniejszy jest powiat żarski, który zamieszkuje 97,5 tys. mieszkańców (9,6%). Relatywnie bardziej zaludnione są także powiaty: nowosolski (86,9 tys.), żagański (80,1 tys.), zielonogórski (75,6 tys.) oraz gorzowski (71,4 tys.). Najmniej natomiast liczny powiat sulciński zamieszkuje 35,4 tys. osób, tj. 3,5% ogółu ludności województwa.

W 2017 r. w województwie lubuskim mieszkało 494,9 tys. mężczyzn i 521,9 tys. kobiet. W ogólnej liczbie ludności województwa przeważały kobiety, których udział wyniósł 51,3%. Współczynnik feminizacji, określający liczbę kobiet przypadających na 100 mężczyzn, nie zmienił się i wynosi 105 (w kraju 107). Wśród ludności miejskiej wskaźnik ten wynosi 109, na wsi – 99.

Wykres 1.
Chart 1.

Struktura ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Structure of population aged 65 years and more of total population in 2017 (as of 31 Dec.)

Rezultatem przemian w procesach demograficznych, a przede wszystkim trwającej od początku lat 90-tych ub. wieku głębokiej depresji urodzeniowej, są zmiany w liczbie i strukturze ludności według wieku. Analizując strukturę ludności w podziale na ekonomiczne grupy wieku zauważa się, że w stosunku do 2010 r., w 2017 r. udział liczby osób młodych w wieku przedprodukcyjnym zmniejszył się o 1,0 p. proc. do poziomu 18,1%, natomiast odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym wzrósł o 5,2 p. proc. do 20,3%. Pod względem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym województwo lubuskie uplasowało się na 6. miejscu wśród województw (licząc od najmniejszej wartości). Dla porównania, w kraju udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności wyniósł 20,8%.

Tablica 2.
Table 2.

Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym (stan w dniu 31 XII)
Working and non-working age population (as of 31 Dec.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2016	2017
	w tys. <i>in thous.</i>		
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	1023,2	1017,4	1016,8
Wiek przedprodukcyjny (0 – 17 lat) <i>Pre-working age (0 – 17 years)</i>	195,7	183,6	183,7
Wiek produkcyjny (18 – 59/64 lata) <i>Working age (18 – 59/64 years)</i>	672,8	635,1	627,2
wiek mobilny (18 – 44 lata) <i>mobility age (18 – 44 years)</i>	412,3	401,6	397,0
wiek niemobilny (45 – 59/64 lata) <i>non-mobility age (45 – 59/64 years)</i>	260,5	233,5	230,2
Wiek poprodukcyjny (60/65 lat i więcej) <i>Post-working age (60/65 years an more)</i>	154,7	198,6	206,0
	w % <i>in %</i>		
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	100,0	100,0	100,0
Wiek przedprodukcyjny (0 – 17 lat) <i>Pre-working age (0 – 17 years)</i>	19,1	18,1	18,1
Wiek produkcyjny (18 – 59/64 lata) <i>Working age (18 – 59/64 years)</i>	65,8	62,4	61,6
wiek mobilny (18 – 44 lata) <i>mobility age (18 – 44 years)</i>	40,3	39,5	39,0
wiek niemobilny (45 – 59/64 lata) <i>non-mobility age (45 – 59/64 years)</i>	25,5	23,0	22,6
Wiek poprodukcyjny (60/65 lat i więcej) <i>Post-working age (60/65 years an more)</i>	15,1	19,5	20,3

W analizowanym okresie zmniejszyła się także liczba i udział ludności w wieku produkcyjnym. W 2017 r. liczba osób w wieku produkcyjnym wyniosła 627,2 tys. i była mniejsza o 8,0 tys. w porównaniu z poprzednim rokiem. Od 2010 r. wiek aktywności zawodowej osiągają coraz mniej liczne roczniki 18-latków. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym obniża się i w 2017 r. wyniósł 61,6%, co wynika także z procesu przesuwania do grupy wieku poprodukcyjnego licznych roczników osób urodzonych w latach pięćdziesiątych ub. wieku. Jednocześnie zahamowaniu uległ proces starzenia się zasobów siły roboczej i obecnie maleje odsetek ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym (powyżej 44 roku życia). W 2017 r. udział tej subpopulacji w ogólnej liczbie ludności wyniósł 22,6% i był o 2,9 p. proc. mniejszy niż w 2010 r. Wskutek zmian strukturalnych w badanych latach wzrósł współczynnik obciążenia demograficznego, tj. relacja liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym do liczby ludności w wieku produkcyjnym. W 2017 r. na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 62 osoby w wieku nieprodukcyjnym, to o 10 osób więcej niż w 2010 r.

Demograficzna wizja województwa lubuskiego, która wyłania się z prognozy ludności na lata 2014-2050, nie jest optymistyczna. Przy obecnych tendencjach w ruchu naturalnym i wędrownym ludności regionu, województwo lubuskie czeka stopniowy ubytek liczby ludności oraz znaczące zmiany w strukturze wieku jego mieszkańców. Przewidywane zmiany wydają się być nieuchronne, gdyż wynikają z „nowej demografii” Polski. Charakteryzują ją przede wszystkim bardzo niska liczba urodzeń, utrzymująca się po gwałtownym jej spadku po wyżowym okresie połowy lat 80-tych ub. wieku oraz bardzo niskie wartości współczynnika dzietności.

Zgodnie z prognozą – w 2050 r. liczba ludności województwa lubuskiego wyniesie 878,6 tys. W porównaniu z 2013 r. (rok bazowy) oznacza to zmniejszenie populacji województwa o 14,0%. Zakłada się, że w całym prognozowanym okresie liczba ludności będzie się zmniejszać, przy czym tempo spadku przyspieszy po 2020 r. Po 2035 r. każde pięciolecie prognozowanego okresu zaznaczy się spadkiem liczebności populacji o ponad 25 tys.

Tablica 3.

Table 3.

Prognoza i zmiany stanów ludności w latach 2014-2050*Population projection and its change in 2014-2050*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
	w tys. <i>in thous.</i>								
	ludność na 31 XII <i>population as of 31 XII</i>								
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	1020,3	1019,0	1009,8	997,0	979,7	957,9	932,7	905,8	878,6
Miasto <i>Urban</i>	643,5	641,5	629,6	615,1	597,9	578,5	557,6	536,1	514,8
Wieś <i>Rural</i>	376,9	377,5	380,2	381,9	381,8	379,4	375,1	369,8	363,9
	przyrost/ubytek ludności w stosunku do okresu poprzedniego <i>increase/decrease of population in comparison to previous period</i>								
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	-1,1	-1,4	-9,2	-12,8	-17,3	-21,8	-25,2	-26,8	-27,2
Miasto <i>Urban</i>	-1,5	-2,0	-11,8	-14,5	-17,2	-19,4	-20,9	-21,5	-21,3
Wieś <i>Rural</i>	0,4	0,7	2,7	1,7	-0,1	-2,4	-4,3	-5,3	-5,9

1.1.2. Powiaty*1.1.2. Powiats*

Analizując liczbę ludności w najliczniejszym powiecie województwa lubuskiego – żarskim, zauważa się, że od początku tej dekady liczba ludności powiatu sukcesywnie zmniejszała się, osiągając w końcu 2017 r. stan o 0,3% mniejszy niż w 2016 r. i o 2,5% mniejszy niż w 2010 r. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców było to odpowiednio o 3 i 25 osób mniej. Wśród gmin powiatu żarskiego największy ubytek ludności, licząc na 1000 mieszkańców w porównaniu z 2016 r., zanotowano w gminie wiejskiej Brody (o 12 osób) oraz Tuplice (o 7 osób). W gminie miejskiej Żary na każde 1000 osób ubyło 4 mieszkańców. W badanych latach zmniejszyła się także liczba mieszkańców w sąsiednim powiecie – żagańskim. W 2017 r. liczba ludności była o 0,6% mniejsza niż w 2016 r., a w porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się o 3,3%. Ubytek ludności, licząc na 1000 mieszkańców, wyniósł odpowiednio 6 i 33 osoby, był najwyższy wśród powiatów. Spośród gmin powiatu żagańskiego, największe zmiany w skali roku zanotowano w gminie miejskiej Gozdnicza (spadek o 23 osoby w przeliczeniu na 1000 mieszkańców), w gminie miejsko-wiejskiej Szprotawa (o ok. 11 osób mniej) oraz w gminie wiejskiej Niegostawice (o 10 osób mniej). Kolejnym powiatem, w którym liczba ludności w badanych latach widocznie zmniejszyła się, jest powiat krośnieński. W końcu 2017 r. była ona o 0,4% mniejsza niż w 2016 r. i o 2,8% w relacji do 2010 r., co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców stanowiło odpowiednio spadek o 4 i 28 osób. W skali roku najwięcej mieszkańców ubyło w gminie miejskiej Gubin (8 osób w przeliczeniu na 1000 ludności), wiejskiej Dąbie oraz miejsko-wiejskiej Krosno Odrzańskie (po ok. 7 osób). Podsumowując, trzy powiaty położone w południowo-zachodniej części województwa, w bliskim sąsiedztwie Niemiec, wyludniają się najszybciej.

Tablica 4.
Table 4.

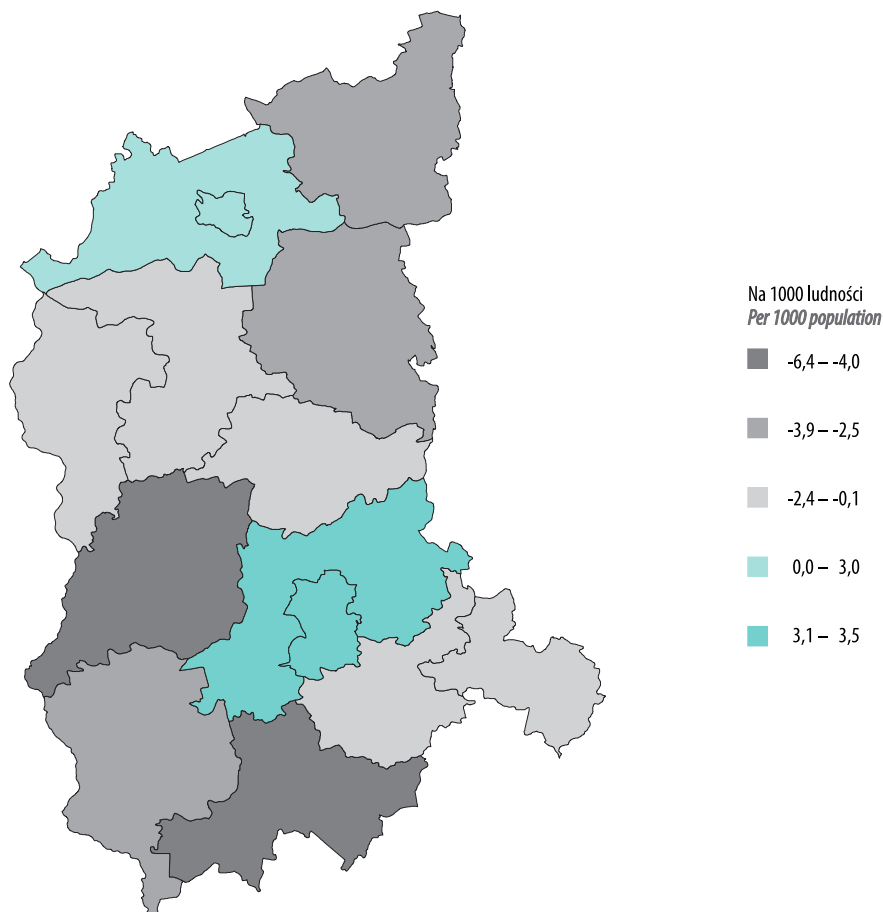
Ludność według powiatów (stan w dniu 31 XII)
Population by powiats (as of 31 Dec.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2016	2017		
	w tys. <i>in thous.</i>			2010=100	2016=100
Województwo lubuskie <i>Lubuskie voivodship</i>	1023,2	1017,4	1016,8	99,4	99,9
Powiaty: <i>Powiats:</i>					
Gorzowski	68,8	71,2	71,4	103,8	100,3
Krośnieński	57,1	55,8	55,5	97,2	99,6
Międzyrzecki	59,0	58,4	58,2	98,8	99,7
Nowosolski	88,2	87,1	86,9	98,6	99,8
Słubicki	47,6	47,1	47,1	99,0	99,9
Strzelecko-drezdenecki	50,7	49,8	49,7	98,0	99,7
Sulęciński	36,0	35,4	35,4	98,1	99,8
Świebodziński	56,8	56,2	56,1	98,8	99,8
Wschowski	39,4	39,3	39,2	99,5	99,8
Zielonogórski	93,3	75,3	75,6	81,0	100,3
Żagański	82,9	80,6	80,1	96,7	99,4
Żarski	100,0	97,8	97,5	97,5	99,7
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>					
Gorzów Wlkp.	124,6	124,0	124,3	99,8	100,2
Zielona Góra	119,0	139,3	139,8	117,5	100,4

W 2017 r. w województwie zmniejszenie liczby ludności w ujęciu rocznym odnotowano jeszcze w 7 powiatach, m. in. w międzyrzeckim i strzelecko-drezdeneckim (spadek o 3 osoby na 1000 mieszkańców), które położone są na północy województwa lubuskiego. Na tym obszarze liczba ludności najbardziej zmniejszyła się w gminie wiejskiej Stare Kurowo – o ponad 11 osób na 1000 ludności, a także w gminie miejsko-wiejskiej Skwierzyna oraz wiejskiej Przytoczna – po 8 osób. W pozostałych 4 powiatach liczba ludności wzrosła w przedziale od 2 do 4 osób na 1000 mieszkańców. Biorąc pod uwagę gminy województwa lubuskiego, największy przyrost liczby ludności zanotowano w gminach wiejskich leżących w bliskim sąsiedztwie miast wojewódzkich: w gminie Zabór z powiatu zielonogórskiego – wzrost o 18 osób na 1000 ludności, oraz w gminach wiejskich: Deszczno – o 14 osób, Santok – o 13 osób i Kłodawa – o 12 osób, wszystkie z powiatu gorzowskiego. Powiat gorzowski wyróżnia na tle pozostałych powiatów stabilny rozwój demograficzny. Liczba ludności powiatu osiągnęła w końcu 2017 r. poziom o 0,3% wyższy niż w 2016 r. i o 3,8% wyższy niż w 2010 r. Licząc na 1000 mieszkańców przyrost rzeczywisty w 2017 r. wyniósł 3 osoby, natomiast w porównaniu z 2010 r. 38 osób.

Mapa 1.
Map 1.

Zmiana liczby ludności według powiatów w latach 2016-2017 (stan w dniu 31 XII)
Change in the population number by powiats in 2016-2017 (as of 31 Dec.)

Województwo lubuskie (obok opolskiego) jest najmniejszym pod względem liczby ludności województwem w Polsce (15 miejsce w kraju). Na jego obszarze mieszka 2,6% ogółu ludności Polski. Średnia gęstość zaludnienia obecnie wynosi 73 osoby na 1 km² (w miastach 760 osób, na terenach wiejskich – 27). Dla porównania w Polsce przeciętnie na 1 km² powierzchni mieszkają 123 osoby. Współczynnik zaludnienia wykazuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne. Powiaty położone na południu województwa są gęściej zaludnione niż te położone na północy. Największa gęstość zaludnienia jest w miastach na prawach powiatu: w Gorzowie Wlkp. (w 2017 r. na 1 km² zamieszkiwało 1450 osób) i w Zielonej Górze (502 osoby), oraz w powiecie nowosolskim (113 osób na km²). Najmniejsze zaludnienie występuje w powiecie sulęcińskim (30 osób na km²).

Tablica 5.
Table 5.

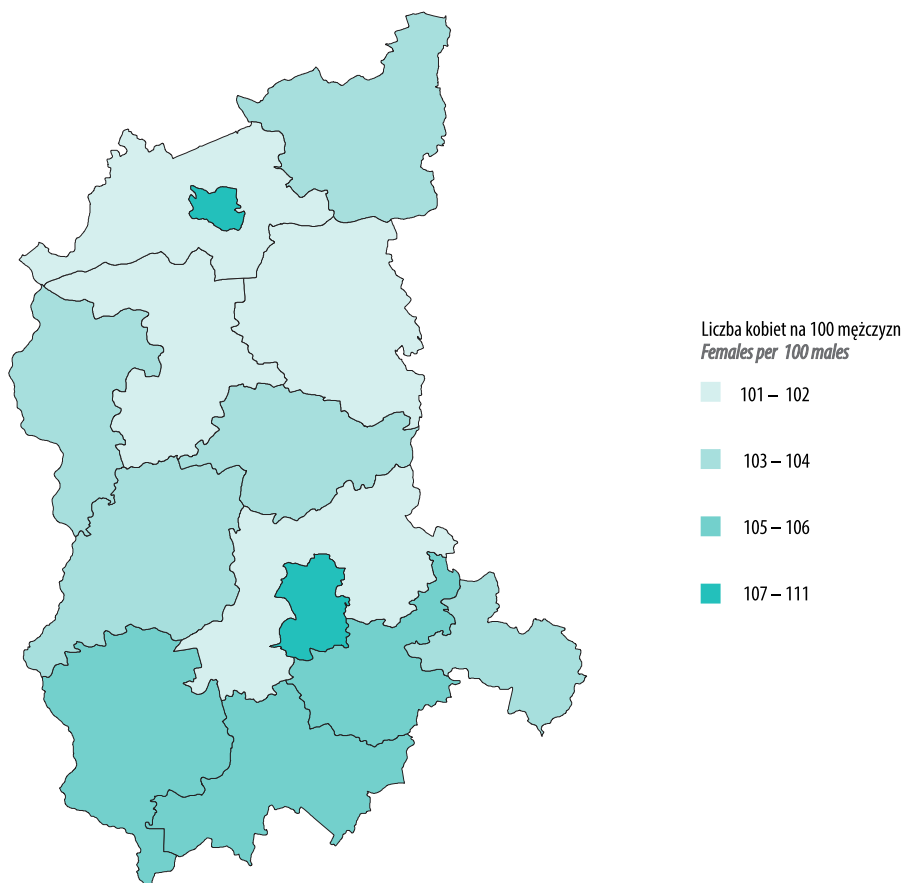
Powierzchnia i ludność według powiatów w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Area and population by powiats in 2017 (as of 31 Dec.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Powierzchnia w km ² <i>Area in km²</i>	Ludność <i>Population</i>			Ludność na 1 km ² <i>Population per 1 km²</i>
		ogółem <i>total</i>	mężczyźni <i>males</i>	kobiety <i>females</i>	
		w tys. <i>in thous.</i>			
Województwo lubuskie <i>Lubuskie voivodship</i>	13988	1016,8	494,9	521,9	73
Powiaty: <i>Powiats:</i>					
Gorzowski	1214	71,4	35,4	36,0	59
Krośniński	1391	55,5	27,3	28,2	40
Międzyrzecki	1388	58,2	28,8	29,5	42
Nowosolski	771	86,9	42,4	44,6	113
Słubicki	999	47,1	23,1	24,0	47
Strzelecko-drezdenecki	1248	49,7	24,5	25,2	40
Sulęciński	1178	35,4	17,6	17,8	30
Świebodziński	937	56,1	27,4	28,7	60
Wschowski	624	39,2	19,3	19,9	63
Zielonogórski	1350	75,6	37,3	38,2	56
Żagański	1132	80,1	39,1	41,0	71
Żarski	1393	97,5	47,3	50,2	70
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>					
Gorzów Wlkp.	86	124,3	59,1	65,2	1450
Zielona Góra	277	139,8	66,3	73,5	502

We wszystkich powiatach ponad połowę populacji stanowiły kobiety. W 2017 r. w Gorzowie Wlkp. ich udział w ogóle ludności miasta wyniósł 52,4% ogólnej liczby ludności, a Zielonej Górze 52,6%. Udziały te były najwyższe wśród powiatów. W rezultacie w tych miastach relatywnie wysoki był także współczynnik feminizacji: w Gorzowie Wlkp. na 100 mężczyzn przypadało 110 kobiet, a w Zielonej Górze – 111, przy średniej wartości dla województwa wynoszącej 105. Najmniejsza dysproporcja płci wystąpiła w powiecie sulęcińskim, gdzie współczynnik feminizacji wyniósł 101.

Mapa 2.
Map 2.

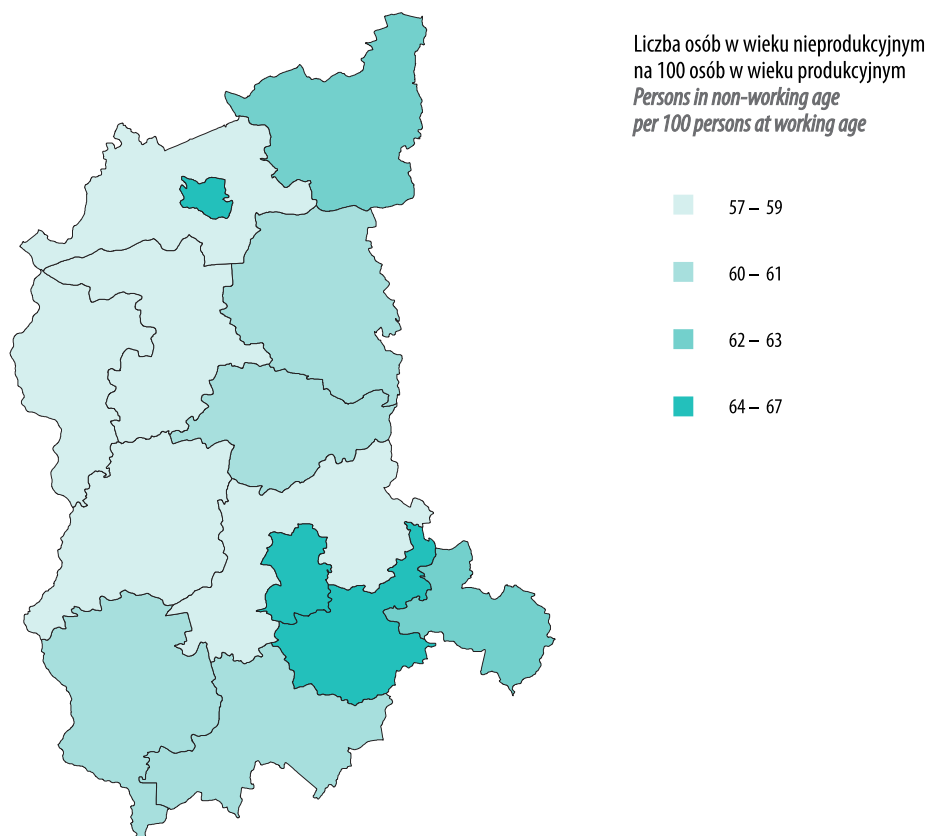
Współczynnik feminizacji według powiatów w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Femininity ratio by powiats in 2017 (as of 31 XII)

W 2017 r. współczynnik obciążenia demograficznego najniższy był w miastach na prawach powiatu, w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze (po 67 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym), gdzie udział osób w wieku poprodukcyjnym jest o kilka punktów procentowych wyższy niż udział osób w wieku przedprodukcyjnym. Najniższy wskaźnik zanotowano w powiecie gorzowskim i ślubickim (po 57). W odniesieniu do 2010 r. największy wzrost współczynnika obciążenia obserwowany był także w Gorzowie Wlkp. i w Zielonej Górze (gdzie w 2010 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało odpowiednio: 51 i 52 osoby w wieku nieprodukcyjnym), a najmniejszy – w powiecie gorzowskim (52 osoby).

Mapa 3.
Map 3.

Współczynnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Age dependency ratio by powiats in 2017 (as of 31 Dec.)

1.1.3. Gminy

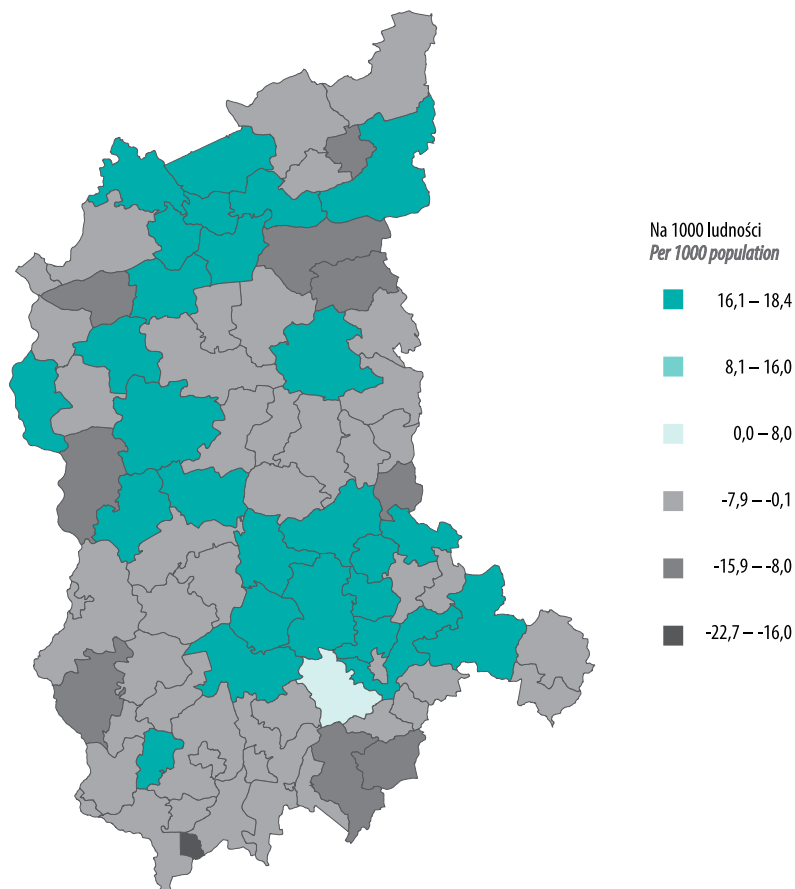
1.1.3. Gminy

Analiza zmiany stanu populacji w ujęciu gminnym wykazała, że największy spadek liczby ludności w województwie lubuskim w 2017 r. w porównaniu z 2010 r. zanotowano na obszarze gminy miejskiej Gozdnicza – ponad 81 osób na 1000 mieszkańców oraz wiejskiej Wymiarki – 66 osób. Gminy te leżą na terenie powiatu żagańskiego, podobnie jak gmina miejsko-wiejska Szprotawa oraz gmina wiejska Niegostawice, które także znalazły się w grupie 10 gmin o największym ubytku liczby ludności w tym okresie. Relatywnie wysoki ubytek liczby ludności zanotowano też w gminach z powiatu żarskiego i krośnieńskiego.

Najwyższy przyrost liczby ludności w stosunku do 2010 r. wystąpił w gminach wiejskich zlokalizowanych na terenie powiatu gorzowskiego: Deszczno – przyrost o 150 osób na 1000 mieszkańców oraz Kłodawa – o ponad 140. W dziesięć gmin z najwyższym przyrostem liczby ludności ulokowały się także gminy wiejskie powiatu zielonogórskiego (Zabór i Świdnica), nowosolskiego (Otyń i Nowa Sól) oraz żarskiego (Żary i Lipinki łuzycckie).

Mapa 4.
Map 4.

Zmiana liczby ludności według gmin w latach 2016-2017 (stan w dniu 31 XII)
Change in the population number by gminas in 2016-2017 (as of 31 Dec.)

Analiza zmian rozmieszczenia ludności wskazuje, że w województwie następuje koncentracja ludności w dwóch największych miastach, przy równoczesnej depopulacji obszarów peryferyjnych. W obrębie miast zachodzą procesy suburbanizacji związane z tzw. cyklem rozwoju demograficzno-przestrzennego miasta. Według tej koncepcji na obszarze dużych miast następują po sobie fazy względnej i bezwzględnej koncentracji i dekoncentracji ludności w strefie centralnej i zewnętrznej. Porównując dane za ostatnie lata można sądzić, że Gorzów Wlkp. znajduje się obecnie w fazie względnej decentralizacji, tj. niskiego wzrostu liczby ludności w mieście, przy wyższym procentowo wzroście liczby ludności strefy podmiejskiej.

Biorąc pod uwagę wyższą dynamikę wzrostu liczby ludności sfery podmiejskiej niż ludności miejskiej, w niedalekiej przyszłości spodziewać się można kolejnej fazy, związanej z bezwzględnym spadkiem liczby ludności miasta przy wzroście liczby ludności w strefie podmiejskiej (tj. fazy bezwzględnej decentralizacji). Również w Zielonej Górze, po włączeniu do miasta obszaru gminy wiejskiej, notuje się mniejszą dynamikę wzrostu liczby ludności w mieście, niż w strefie podmiejskiej. Stąd można wnioskować, że miasto znajduje się w fazie względnej decentralizacji.

Tablica 6.
Table 6.

Gminy o najwyższym ubytku ludności w latach 2010-2017 (stan w dniu 31 XII)
Gminas of the highest decrease of population in 2010-2017 (as of 31 Dec.)

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Ubytek liczby ludności (na 1000 osób) <i>Population decrease (per 1000 persons)</i>
Gozdnica	miejska <i>urban</i>	-81,5
Wymiarki	wiejska <i>rural</i>	-66,0
Łęknica	miejska <i>urban</i>	-53,0
Łągów	wiejska <i>rural</i>	-48,8
Szprotawa	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	-48,0
Maszewo	wiejska <i>rural</i>	-46,2
Tuplice	wiejska <i>rural</i>	-45,9
Niegostawice	wiejska <i>rural</i>	-45,4
Brody	wiejska <i>rural</i>	-45,4
Bledzew	wiejska <i>rural</i>	-40,7

Tablica 7.
Table 7.

Gminy o najwyższym przyroście ludności w latach 2010-2017 (stan w dniu 31 XII)
Gminas of the highest increase of population in 2010-2017 (as of 31 Dec.)

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Przyrost liczby ludności (na 1000 osób) <i>Population increase (per 1000 persons)</i>
Deszczno	wiejska <i>rural</i>	149,6
Kłodawa	wiejska <i>rural</i>	140,5
Zabór	wiejska <i>rural</i>	105,5
Santok	wiejska <i>rural</i>	68,6
Świdnica	wiejska <i>rural</i>	68,1
Otyń	wiejska <i>rural</i>	51,3
Nowa Sól	wiejska <i>rural</i>	37,3
Trzebiechów	wiejska <i>rural</i>	35,8
Żary	wiejska <i>rural</i>	33,5
Lipinki Łużyckie	wiejska <i>rural</i>	27,8

W 2017 r. największą gęstość zaludnienia w przekroju gmin województwa zanotowano w gminie miejskiej Nowa Sól, gdzie na 1 km² przypadały 1793 osoby. Wysokie wartości wskaźnika zaludnienia występowały m. in. w Gorzowie Wlkp. (1450 osób) i Żarach (1132), oraz w Gubinie (809), Żaganiu (648) i Zielonej Górze (502). Gminy te to największe miasta w województwie, jak i ośrodki o dużym znaczeniu gospodarczym. Najniższą natomiast wartość wskaźnika – poniżej 20 osób 1 km² miały gminy wiejskie zlokalizowane na obszarze powiatu krośnieńskiego: Bytnica, Maszewo i Bobrowice.

Tablica 8.
Table 8.

Gminy o największej liczbie ludności na 1 km² w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Gminas with the lowest number of population per 1 km² in 2017 (as of 31 Dec.)

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Ludność na 1 km ² <i>Population per 1 km²</i>
Nowa Sól	miejska <i>urban</i>	1793
Gorzów Wlkp.	miejska <i>urban</i>	1450
Żary	miejska <i>urban</i>	1132
Gubin	miejska <i>urban</i>	809
Żagań	miejska <i>urban</i>	648
Zielona Góra	miejska <i>urban</i>	502
Kostrzyn nad Odrą	miejska <i>urban</i>	388
Łęknica	miejska <i>urban</i>	152
Świebodzin	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	133
Gozdnica	miejska <i>urban</i>	130

Tablica 9.
Table 9.

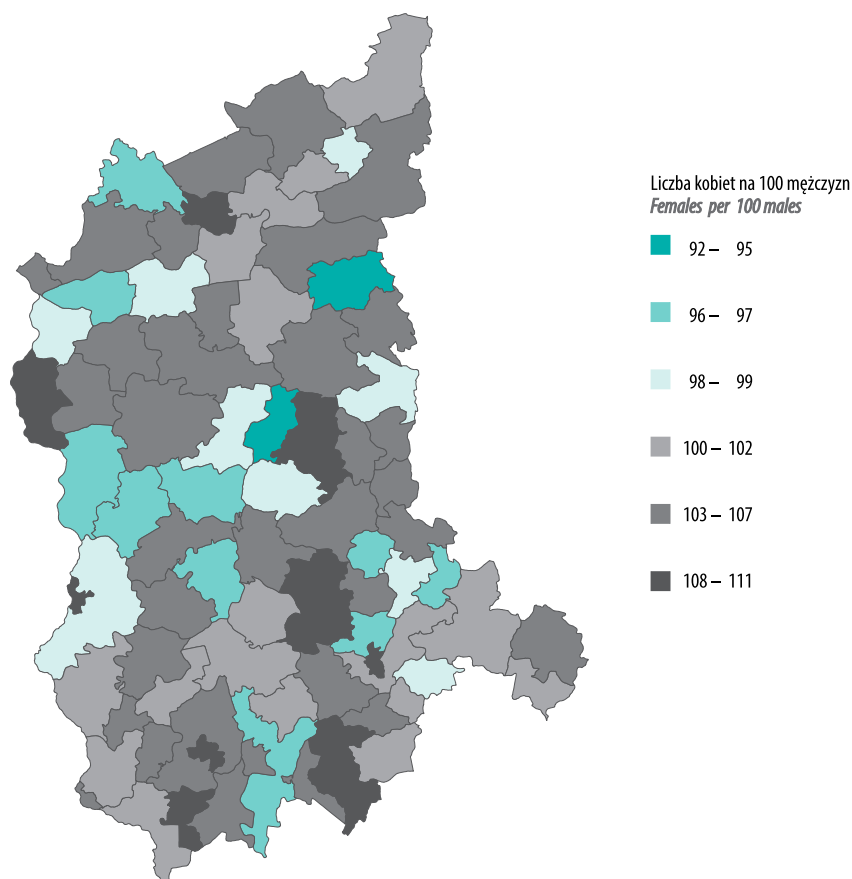
Gminy o najmniejszej liczbie ludności na 1 km² w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Gminas with the lowest number of population per 1 km² in 2017 (as of 31 Dec.)

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Ludność na 1 km ² <i>Population per 1 km²</i>
Bytnica	wiejska <i>rural</i>	12
Maszewo	wiejska <i>rural</i>	13
Brody	wiejska <i>rural</i>	14
Bobrowice	wiejska <i>rural</i>	17
Bledzew	wiejska <i>rural</i>	18
Przewóz	wiejska <i>rural</i>	18
Torzym	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	18
Dobiegiew	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	19
Gubin	wiejska <i>rural</i>	19
Cybinka	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	23

Najwyższy współczynnik feminizacji w 2017 r. zanotowano w mieście Żary oraz Zielona Góra, gdzie na każde 100 mężczyzn przypadało 111 kobiet. Wyższy niż średnio w województwie wskaźnik zanotowano także w gminie miejskiej Nowa Sól, Gorzów Wlkp. i w gminie wiejskiej Wymiarki (po 110). Następnie w gminie miejsko-wiejskiej Słubice oraz w gminie miejskiej Gozdnica i Gubin (po 109), a także w gminie miejsko-wiejskiej Świebodzin (108), Szprotawa i w gminie miejskiej Żagań (po 107). Najniższe wartości współczynnika feminizacji, wskazujące na przewagę mężczyzn w liczbie ludności gminy, obserwuje się w gminach wiejskich, m. in. w Przytocznej (92), Lubrzy (94) i Bytnicy (95).

Mapa 5.
Map 5.

Współczynnik feminizacji według gmin w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Femininity ratio by gminas in 2017 (as of 31 Dec.)

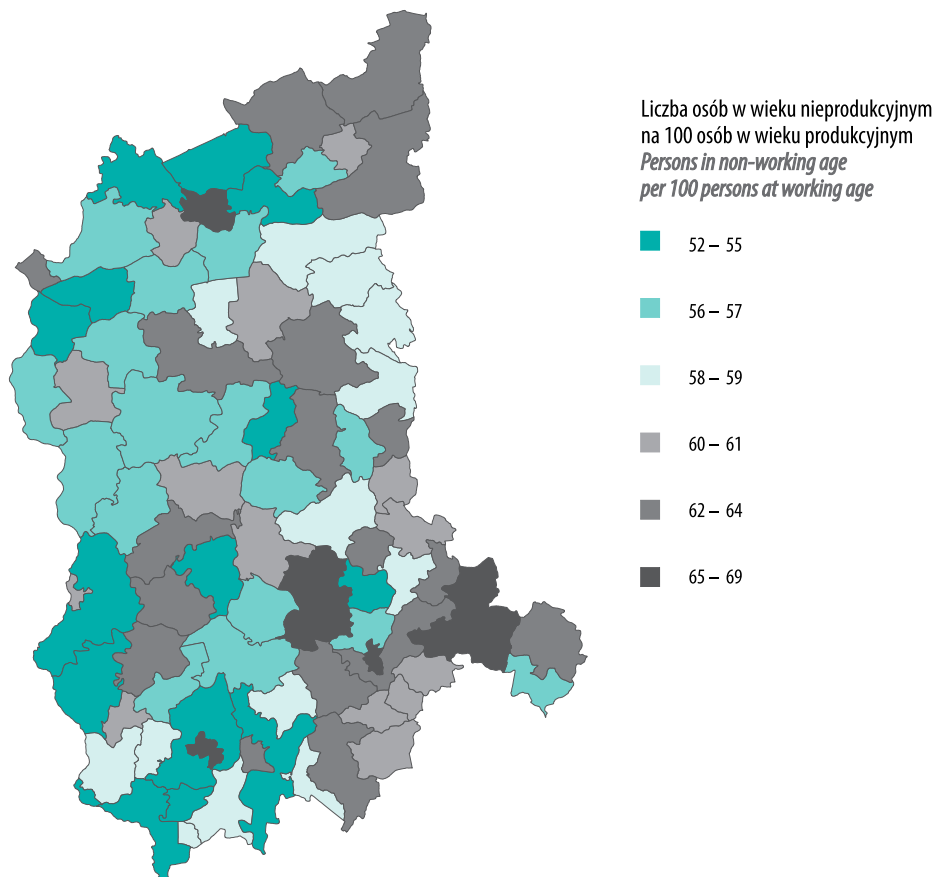

Zmiana współczynnika feminizacji następuje wraz ze wzrostem wieku ludności. W młodszych grupach wieku notuje się niewielką przewagą mężczyzn. Natomiast w starszych dominują kobiety, a stała przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn występuje już od wieku 51 lat. Znaczącą przewagę notuje się, zwłaszcza od wieku powyżej 70 roku życia (w tej grupie współczynnik feminizacji wynosi 179).

Proces starzenia się ludności postępuje szczególnie w gminach miejskich, w których notuje się najwyższy współczynnik obciążenia demograficznego. Przykładem jest gmina miejska Nowa Sól. W 2017 r. 59,1% mieszkańców tej gminy było w wieku produkcyjnym. Na 100 osób w tym wieku przypadało 69 osób w wieku nieprodukcyjnym. Było to o 15 osób więcej niż w 2010 r. Wysokie wartości współczynnika obciążenia demograficznego zanotowano także w miastach na prawach powiatu (po 67) oraz w gminie miejskiej Żary i gminie miejsko-wiejskiej Sława (po 65). Dziesiątkę gmin o najwyższej wartości współczynnika obciążenia demograficznego zamykają dwie gminy miejsko-wiejskie z powiatu strzelecko-drezdeneckiego: Drezdenko (64) i Strzelce Krajeńskie (63). Relatywnie niższy wskaźnik występuje na obszarach wiejskich: w 2017 r. najniższy zanotowano w Gubinie, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 52 osoby w wieku nieprodukcyjnym, to o 17 osób mniej od najwyższej wartości tego wskaźnika. Udział osób w wieku produkcyjnym w gminie wyniósł 65,7%, przy średniej dla województwa 61,7%. W porównaniu z 2010 r. współczynnik obciążenia demograficznego zwiększył się o 1 osobę.

Mapa 6.
Map 6.

Współczynnik obciążenia demograficznego według gmin w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Age dependency ratio by gminas in 2017 (as of 31 Dec.)

Prognozowany do 2050 r. spadek liczby ludności województwa o 143 tys. jest następstwem spodziewanego przebiegu procesów demograficznych w powiatach. Procentowy ubytek liczby mieszkańców w powiatach w porównaniu z rokiem bazowym, a przewidywany w końcowym roku prognozy będzie wahać się w przedziale ok. 10%-25%. Jedynie w powiatach – gorzowskim i zielonogórskim prognozuje się wzrost liczby ludności. Oba powiaty w całym okresie objętym prognozą utrzymają wyższe stany ludności niż w roku bazowym. W pozostałych powiatach przewiduje się stały systematyczny spadek liczby ludności, najwyższy w powiecie żagańskim (o 25,9%), krośnieńskim (o 24,3%) i międzyrzeckim (o 23,7%).

Tablica 10. Gminy o najwyższym współczynniku obciążenia w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
 Table 10. *Gminas with the highest age dependency ratio in 2017 (as of 31 Dec.)*

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Osoby w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Persons in non-working age per 100 persons at working age</i>
Nowa Sól	miejska <i>urban</i>	69
Gorzów Wlkp.	miejska <i>urban</i>	67
Zielona Góra	miejska <i>urban</i>	67
Żary	miejska <i>urban</i>	65
Sława	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	65
Kolsko	wiejska <i>rural</i>	64
Koźuchów	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	64
Drezdenko	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	64
Międzyrzecz	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	63
Strzelce Krajeńskie	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	63

Tablica 11. Gminy o najniższym współczynniku obciążenia w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
 Table 11. *Gminas with the lowest age dependency ratio in 2017 (as of 31 Dec.)*

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Osoby w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Persons in non-working age per 100 persons at working age</i>
Gubin	wiejska <i>rural</i>	52
Słońsk	wiejska <i>rural</i>	53
Przewóz	wiejska <i>rural</i>	54
Brody	wiejska <i>rural</i>	54
Łęknica	miejska <i>urban</i>	54
Żagań	wiejska <i>rural</i>	54
Zabór	wiejska <i>rural</i>	54
Górzycza	wiejska <i>rural</i>	54
Dąbie	wiejska <i>rural</i>	54
Santok	wiejska <i>rural</i>	54

Spośród 82 gmin województwa lubuskiego spadek ludności do 2030 r. będzie miał miejsce w 64, w tym w 30 gminach ubytek ludności wyniesie powyżej 5%, a w 4 powyżej 10% (w odniesieniu do 2017 r.). Szczególna koncentracja gmin, dla których przewidywany jest duży spadek ludności (9-10%) znajduje się w południowej części województwa, na obszarach przy granicy z Niemcami. Największym przyrostem ludności będą z kolei charakteryzować się przede wszystkim gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie miast na prawach powiatu: Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry, co wynika z siły przyciągania wielkich aglomeracji jako atrakcyjnych rynków pracy i ich „rozlewanie” się na sąsiadujące z nimi tereny.

Tablica 12.

Table 12.

Gminy o największym prognozowanym ubytku ludności w latach 2017-2030*Gminas with the projected highest population decrease in 2017-2030*

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Ubytek liczby ludności (w %) <i>Decrease of population (in %)</i>
Dobiegniew	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	-11,6
Łęknica	miejska <i>urban</i>	-10,4
Bytnica	wiejska <i>rural</i>	-10,3
Nowa Sól	miejska <i>urban</i>	-10,1
Gozdnica	miejska <i>urban</i>	-10,0
Wymiarki	wiejska <i>rural</i>	-9,7
Żary	miejska <i>urban</i>	-9,7
Jasień	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	-9,1
Bledzew	wiejska <i>rural</i>	-8,8
Żagań	miejska <i>urban</i>	-8,8

Tablica 13.

Table 13.

Gminy o największym prognozowanym przyroście ludności w latach 2017-2030 (stan w dniu 31 XII)*Gminas with the projected highest population increase in 2017-2030 (as of 31 Dec.)*

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Przyrost liczby ludności (w %) <i>Population increase (in %)</i>
Kłodawa	wiejska <i>rural</i>	25,3
Zabór	wiejska <i>rural</i>	18,9
Deszczno	wiejska <i>rural</i>	16,9
Świdnica	wiejska <i>rural</i>	16,4
Lubrza	wiejska <i>rural</i>	8,7
Otyń	wiejska <i>rural</i>	8,5
Santok	wiejska <i>rural</i>	7,4
Żary	wiejska <i>rural</i>	4,5
Trzebiechów	wiejska <i>rural</i>	3,0
Nowa Sól	wiejska <i>rural</i>	2,8

1.2. Procesy starzenia się ludności

1.2. Ageing processes of population

1.2.1. Województwo lubuskie

1.2.1. Lubuskie voivodship

Zmiany zachodzące w strukturze demograficznej współczesnych społeczeństw wskazują na proces starzenia się ludności jako jeden z najważniejszych procesów zachodzących w większości krajów świata. Starzenie się ludności jest procesem demograficznym, którego skala i natężenie zwiększa się w nieodnotowanym wcześniej tempie¹. Pojęcia starość i starzenie się można rozumieć dwojako. Z jednej strony w aspekcie jednostkowym, jako zjawisko o charakterze biologicznym. Z drugiej strony – starość jest definiowana jako proces demograficzny, dotyczący społeczeństw w określonym przekroju terytorialnym, co stanowi przedmiot analiz statystycznych. Proces starzenia się ludności jest wynikiem przeobrażeń zarówno o charakterze ilościowym i jakościowym zachodzących w relacjach pomiędzy poszczególnymi grupami wieku ludności, uwarunkowanych szeregiem czynników demograficznych i społeczno-ekonomicznych. W dużej mierze proces starzenia się ludności jest konsekwencją wydłużania się trwania życia, a równolegle jest pogłębiany niskim poziomem dzietności oraz zwiększoną emigracją młodych osób.

Do pomiaru zaawansowania procesu starzenia się ludności wykorzystywanych jest wiele mierników. Najczęściej wykorzystuje się miary tradycyjne, oparte na ustalonym progu starości wyznaczanym wiekiem kalendarzowym. Miary te oparte są na charakterystykach rozkładu populacji według grup wieku, wykorzystując strukturę populacji i proporcje między podstawowymi grupami wieku ludności. Uwzględniane w analizach demograficznych miary ukazują tylko fragment struktury, koncentrując się na populacji osób najmłodszych i najstarszych. Jednym z istotnych mierników zaawansowania procesu starzenia jest tzw. współczynnik starości, tj. udział osób starszych (60 lat i więcej lub 65 lat i więcej) wśród ogółu populacji². Miara ta pozwala na dokonanie analiz różnicowania przestrzennego procesów starzenia się. Równolegle w analizach dotyczących procesów starzenia się ludności wyodrębnia się udział osób sędziwych (80 lat i więcej lub 85 lat i więcej) w populacji. Coraz częściej wykorzystuje się również proporcję osób najstarszych wśród osób starszych. Ten wskaźnik mierzy tzw. podwójne starzenie się, tj. zwiększanie się udziału osób sędziwych wśród osób starszych. W analizach procesów starzenia stosuje się także takie miary jak indeks starości, definiowany jako stosunek osób najstarszych do najmłodszych w populacji, czy wskaźnik wsparcia międzypokoleniowego, dotyczący proporcji osób najstarszych i osób w grupie w wieku 50-64 lata. Wykorzystanie tych miar w analizach pozwala na dokonanie charakterystyki zasobów demograficznych województwa lubuskiego, pozwala scharakteryzować istniejące w społeczeństwie relacje międzypokoleniowe oraz ocenić poziom starości demograficznej.

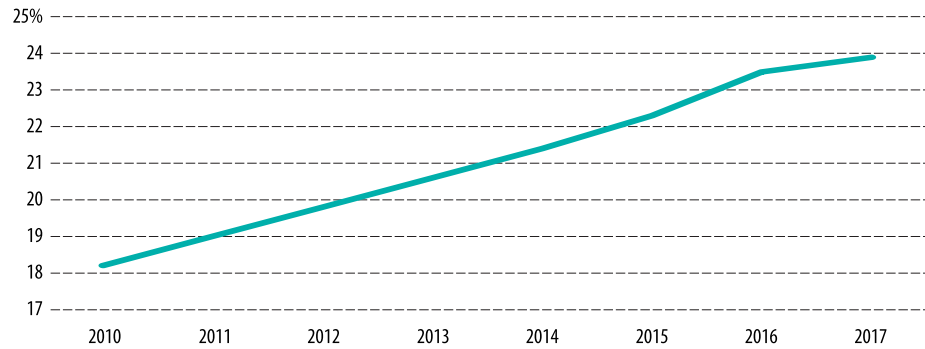
O starzeniu się populacji województwa lubuskiego świadczyć może systematycznie rosnący odsetek osób w wieku powyżej 60 roku życia. W województwie lubuskim odsetek osób starszych (powyżej 60 roku życia) w 2010 r. wyniósł 18,2%, w 2016 r. wzrósł do 23,1%, a w 2017 r. osiągnął wartość 23,9%. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji województwa lubuskiego wzrósł z 11,7% w 2010 r., przez 15,5% w 2016 r., osiągając wartość 16,5% w 2017 r. Jednocześnie odsetek osób sędziwych (w wieku 80 lat i więcej) wzrósł z 3,0% w 2010 r. do 3,7% w 2017 r.

1 Kurek S., 2008, Typologia starzenia się ludności Polski w ujęciu przestrzennym, Kraków, s.7.

2 Rosset E., 1959, Proces starzenia się ludności. Studium demograficzne, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa.

Wykres 2.
Chart 2.

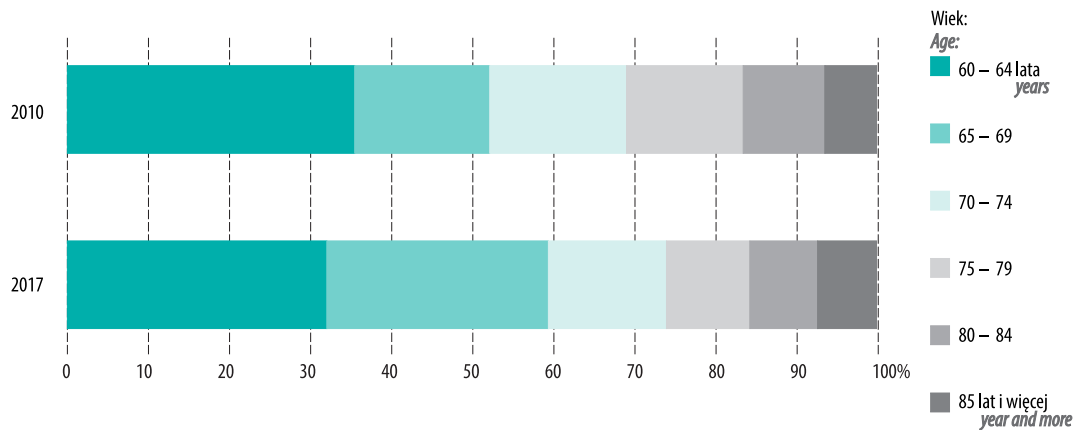
Odsetek ludności w wieku 60 lat i więcej w populacji ogółem (stan w dniu 31 XII)
Percentage of population aged 60 and more in general population (as of 31 Dec.)

W subpopulacji osób w starszym wieku (powyżej 60 roku życia) w województwie lubuskim w 2017 r. najliczniejszą grupę stanowiły osoby 60-64-letnie, stanowiąc 32,1%. Najniższy odsetek osób starszych stanowiły osoby w wieku 85 lat i więcej (7,3%). Analizując strukturę wiekową ze względu na płeć można uznać, że proces starzenia się w województwie lubuskim ma charakter sfeminizowany, wyrażający się powiększającą się wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku po 70 roku życia przewagą liczby kobiet nad liczbą mężczyzn.

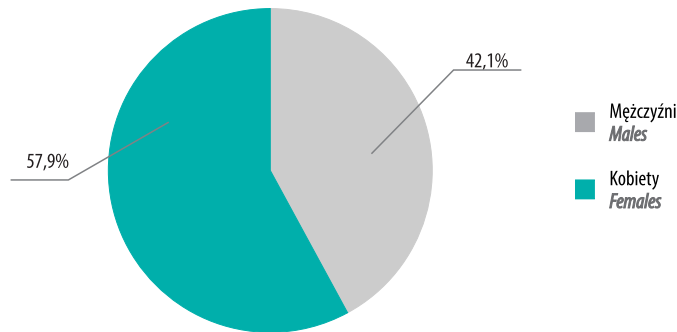
Wykres 3.
Chart 3.

Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według grup wieku (stan w dniu 31 XII)
Structure of population aged 60 and more by age groups (as of 31 dec.)

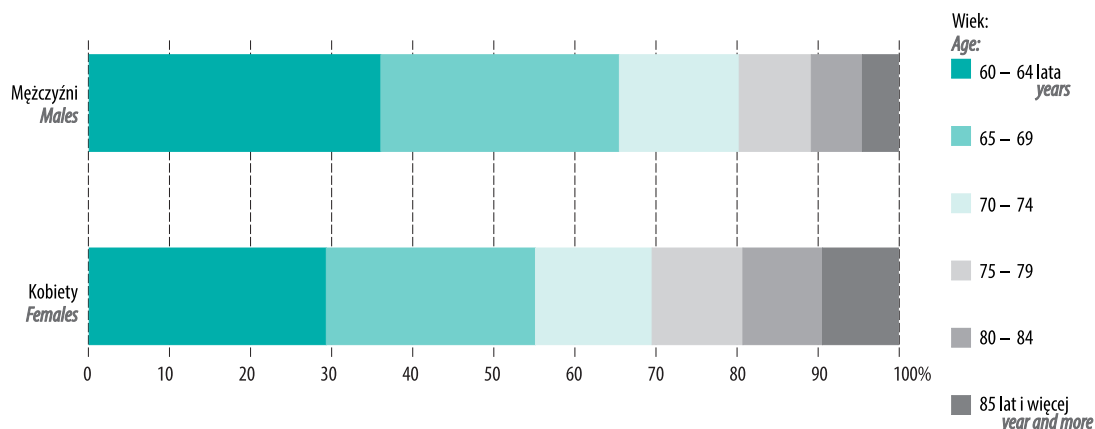

Wykres 4.
Chart 4.

Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według płci w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Structure of population aged 60 and more by sex in 2017 (as of 31 Dec.)

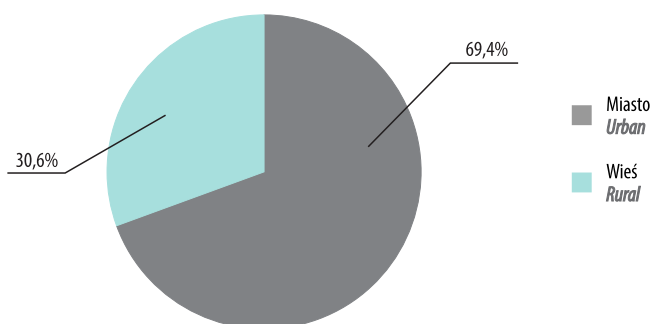

Wykres 5. Struktura kobiet i mężczyzn w wieku 60 lat i więcej według grup wieku w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
 Chart 5. *Males and females aged 60 and more in population by age groups in 2017 (as of 31 Dec.)*

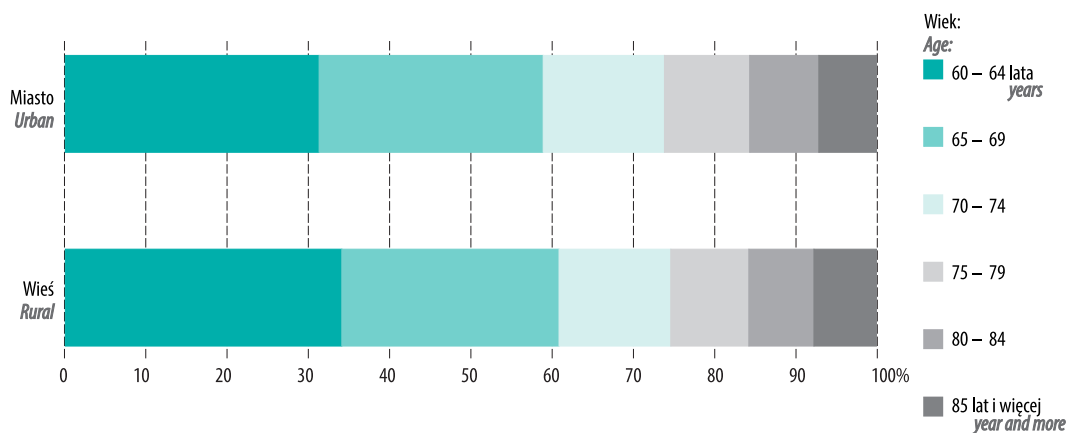

Zdecydowanie większy odsetek osób w wieku 60 lat i więcej w populacji mieszkańców województwa lubuskiego w 2017 r. to mieszkańcy miast (69,4%). Na wsi odsetek osób w wieku 60 lat i więcej wyniósł 30,6%. Analizując strukturę wieku osób starszych ze względu na miejsce zamieszkania można wskazać niewielkie różnice pomiędzy populacją miast i wsi.

Wykres 6. Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według miejsca zamieszkania w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
 Chart 6. *Structure of population aged 60 and more by place of residence in 2017 (as of 31 Dec.)*

Wykres 7. Struktura ludności w wieku 60 lat i więcej według miejsca zamieszkania i grup wieku w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
 Chart 7. *Structure of population aged 60 and more by place of residence and age groups in 2017 (as of 31 Dec.)*

Dla analizy procesów starzenia się ludności w województwie lubuskim istotne znaczenie ma także wartość miary określającej tzw. podwójne starzenie, tj. szybki wzrost udziału osób najstarszych (85 lat i więcej) w populacji seniorów (osób w wieku 65 lat i więcej). Wzrost liczby osób sędziwych może prowadzić do większego zróżnicowania nie tylko tej kategorii społecznej, ale zmiany charakteru potrzeb społeczno-ekonomicznych i metod ich zaspokajania. Miara ta pozwala wskazać także konsekwencje starzenia się społeczeństw dla relacji międzypokoleniowych oraz polityki społecznej państwa. W województwie lubuskim w 2017 r. współczynnik podwójnego starzenia się ludności kształtował się na poziomie 10,7%.

Współczynnik wsparcia międzypokoleniowego (liczba osób w wieku 85 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 50–64 lata) w województwie lubuskim w 2017 r. wyniósł 8,5. (w kraju 10,0). Miara ta odzwierciedla możliwe wsparcie dla osób sędziwych wynikające jedynie z relacji pomiędzy liczebnością poszczególnych grup wieku.

Indeks starości określa relacje międzypokoleniowe, tj. liczbę dziadków (osób w wieku 65 lat i więcej) przypadających na 100 wnuków (osoby do 15 roku życia). W 2017 r. w województwie lubuskim wartość indeksu starości wynosiła 94,0, w kraju 111,9. Dla porównania w 2010 r. wartość indeksu starości dla województwa lubuskiego była znacznie niższa i wyniosła 75,9.

1.2.2. Powiaty

1.2.2. Powiaty

Procesy starzenia w województwie lubuskim są zróżnicowane pod względem przestrzennym. Analizując wskaźnik starości według miary proponowanej przez ONZ (udział osób w wieku powyżej 65 roku życia ludności ogółem) najniższą jego wartością charakteryzują się powiaty: sulciński (14,8%), zielonogórski (14,7%), ślubicki (14,0%) i gorzowski (13,5%). Najwyższe wartości wskaźnika charakteryzują natomiast miasto na prawach powiatu Gorzów Wlkp. (18,3%), powiaty nowosolski (16,9%) oraz żagański (16,3%).

Odsetek osób sędziwych (85 lat i więcej) w ogólnej populacji osiągnął w 2017 r. najniższe wartości w powiatach: wschowskim i gorzowskim (po 1,5%), ślubickim (1,4%), strzelecko-drezdeneckim (1,2%). Najwyższy odsetek osób sędziwych w populacji charakteryzuje miasto na prawach powiatu Zielona Góra (2,0%) oraz powiaty nowosolski i żagański (po 1,9%).

Analizując proces starzenia się ludności w województwie lubuskim posłużono się skalą starości demograficznej, uwzględniającą udział osób w wieku 60 lat i więcej w populacji (wskaźnik starości), którą w analizach zaproponował E. Rosset. Zastosowanie skali pozwala zaklasyfikować powiaty do czterech podstawowych typów demograficznej starości:

1. młodość demograficzna (współczynnik starości poniżej 8%) - brak oznak starości demograficznej;
2. wczesna faza przejściowa pomiędzy stanem młodości i starości demograficznej (8–10%);
3. późna faza przejściowa pomiędzy stanem młodości i starości demograficznej (10–12%), tzw. przedpole starości;
4. starość demograficzna (12% i więcej).

Starość demograficzna osiąga cztery etapy:

1. stan początkowy (współczynnik starości znajduje się pomiędzy 12–14%);
2. stan średni (14–16%);
3. stan zaawansowany (16–18%);
4. stan mocno zaawansowany (18% i więcej).

Wszystkie powiaty województwa lubuskiego w 2017 r. charakteryzuje starość demograficzna w stanie mocno zaawansowanym. Wartość współczynnika starości określanego jako udział osób w wieku 60 lat i więcej w populacji ogółem dla lubuskich powiatów wynosi 20% i więcej (poza powiatem strzelecko-drezdeneckim, gdzie można mówić o zaawansowanym stanie starości demograficznej – 15,7%).

Tablica 14.

Ludność według wybranych grup wieku i powiatów w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

Table 14.

Population by selected age groups of age and powiats in 2017 (as of 31 Dec.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	60 lat i więcej <i>60 and more</i>	65 lat i więcej <i>65 and more</i>	85 lat i więcej <i>85 and more</i>	60 lat i więcej <i>60 and more</i>	65 lat i więcej <i>65 and more</i>	85 lat i więcej <i>85 and more</i>
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>			w % <i>in %</i>		
Powiaty: <i>Powiats:</i>						
Gorzowski	14593	9609	1101	20,4	13,5	1,5
Krośnieński	13078	8676	931	23,6	15,6	1,7
Międzyrzecki	13801	9409	1025	23,7	16,2	1,8
Nowosolski	21463	14720	1654	24,7	16,9	1,9
Słubicki	9965	6591	653	21,2	14,0	1,4
Strzelecko-drezdenecki	7870	7958	616	15,8	16,0	1,2
Sulęciński	7870	5240	616	22,3	14,8	1,7
Świebodziński	12877	8726	839	23,0	15,6	1,5
Wschowski	8678	5881	602	22,1	15,0	1,5
Zielonogórski	16860	11136	1193	22,3	14,7	1,6
Żagański	19349	13078	1483	24,2	16,3	1,9
Żarski	23182	15556	1801	26,0	16,0	1,8
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>						
Gorzów Wlkp.	33075	22685	2247	26,6	18,3	1,8
Zielona Góra	36290	25499	2758	26,0	15,3	2,0

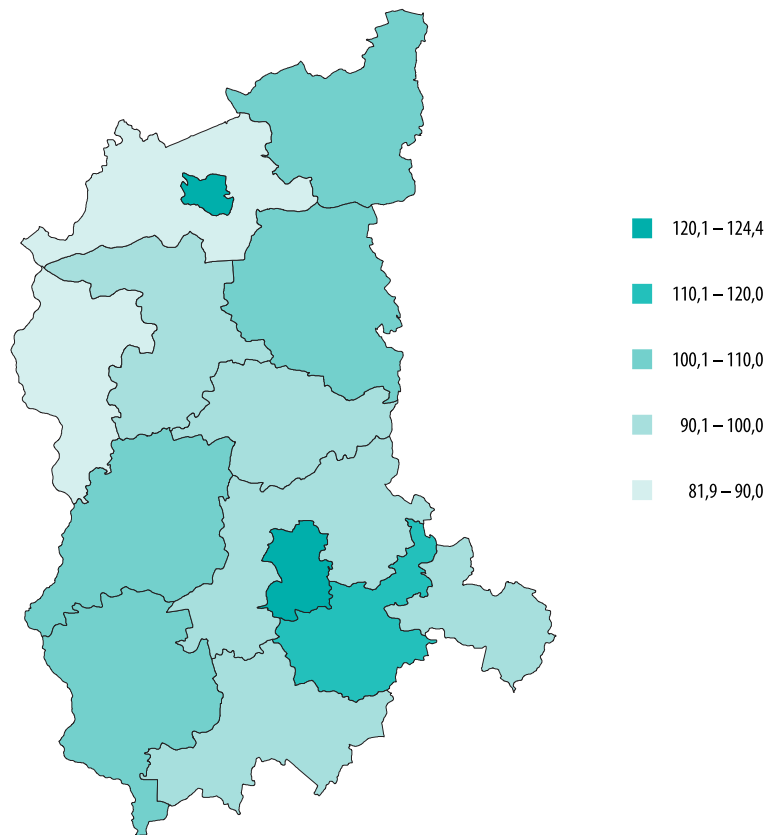
Najniższe wartości indeksu starości w 2017 r. w województwie lubuskim zanotowano w powiatach: wschowskim (92), słubickim (89) oraz gorzowskim (82). Najwyższe wartości indeksu notuje się natomiast w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. (124) i Zielona Góra (122).

Wysoki udział osób sędziwych w populacji osób starszych, tj. miara podwójnego starzenia w 2017 r. osiągnęła najniższe wartości w mieście na prawach powiatu Zielona Góra i w powiecie słubickim (po 9,9%) oraz w powiatach: zielonogórskim (9,6%) oraz świebodzińskim (7,7%). Najwyższe wartości miara podwójnego starzenia osiągnęła w powiecie wschowskim (11,8%), żarskim (11,6%) oraz żagańskim (11,2%).

Wskaźnik wsparcia międzypokoleniowego w województwie lubuskim w 2017 r. najniższe wartości miał w powiatach: słubickim (7) i strzelecko-drezdeneckim (6). Najwyższą wartością wskaźnika wsparcia międzypokoleniowego natomiast charakteryzują się – miasto na prawach powiatu Zielona Góra (10), oraz powiaty żarski, nowosolski i Gorzów Wlkp. (po 9).

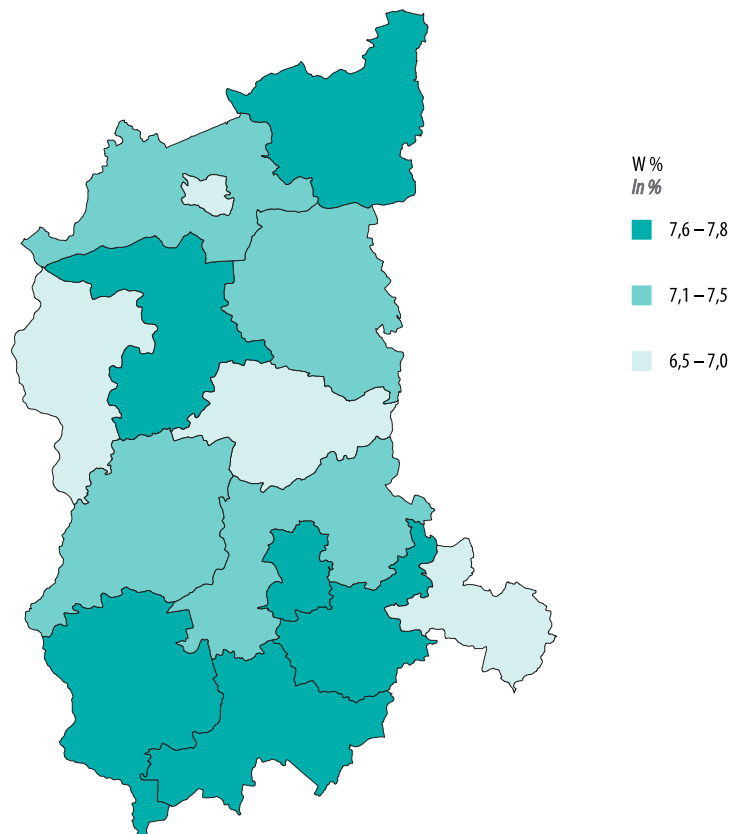
Mapa 7.
Map 7.

Indeks starości według powiatów w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Ageing index by powiats in 2017 (as of 31 Dec.)

Mapa 8.
Map 8.

Miara podwójnego starzenia się według powiatów w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Double ageing index by powiats in 2017 r. (as of 31 Dec.)

1.2.3. Gminy

1.2.3. Gminas

Udział osób starszych w populacji ogółem w gminach województwa lubuskiego w 2017 r. był silnie zróżnicowany. Siła zróżnicowania zmniejsza się wraz ze wzrostem wieku analizowanych kategorii osób. Odsetek osób w wieku 60 lat i więcej najwyższe wartości uzyskał w gminie miejskiej Nowa Sól (27,6%), Gozdnica (27,2%) oraz w Gorzowie Wlkp. (26,6%). Najwyższy udział osób, które ukończyły 65 rok życia charakteryzował gminę miejską Nowa Sól (19,2%) oraz gminy Gozdnica (18,7%) i Gorzów Wlkp. (po 18,3%). W 2017 r. największy udział osób sędziwych, które ukończyły 85 rok życia, w populacji ogółem odnotowano w gminach: Gozdnica (2,5%), miejskiej Nowa Sól, Tuplice, Dobiegniew (po 2,2%) i Małomice (2,1%).

Wśród gmin o najniższym odsetku osób starszych, w wieku 60 lat i więcej znalazły się gminy: Górzycza (18,4%), Przytoczna (16,4%) i Osno Lubuskie (7,9%). Najniższy udział osób w wieku powyżej 65 roku życia w populacji ogółem zanotowano w gminach: Kłodawa (11,0%), Zabór (11,6%) i Górzycza (11,8%). Natomiast najmniejszy odsetek osób sędziwych występował w gminach: Nowe Miasteczko (0,7%), Iłowa (0,8%), Łęknica i Sulęcín (po 0,9%).

Tablica 15.

Table 15.

Gminy o największym udziale osób w wieku 60 lat i więcej w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Gminas with the highest population 60 years and over in 2017 (as of 31 Dec.)

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	60 lat i więcej w % <i>60 and more in %</i>	Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	65 lat i więcej w % <i>65 and more in %</i>	Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	85 lat i więcej w % <i>85 and more in %</i>
Nowa Sól	miejska <i>urban</i>	27,6	Nowa Sól	miejska <i>urban</i>	19,2	Gozdnica	miejska <i>urban</i>	2,5
Gozdnica	miejska <i>urban</i>	27,2	Gozdnica	miejska <i>urban</i>	18,7	Nowa Sól	miejska <i>urban</i>	2,2
Gorzów Wlkp.	miejska <i>urban</i>	26,6	Gorzów Wlkp.	miejska <i>urban</i>	18,3	Tuplice	miejska <i>urban</i>	2,2
Żary	miejska <i>urban</i>	26,1	Zielona Góra	miejska <i>urban</i>	18,2	Dobiegniew	miejsko- wiejska <i>urban- -rural</i>	2,2
Zielona Góra	miejska <i>urban</i>	26,0	Dobiegniew	miejsko- wiejska <i>urban- -rural</i>	18,0	Małomice	miejsko- wiejska <i>urban- -rural</i>	2,1
Żagań	miejska <i>urban</i>	25,8	Żary	miejska <i>urban</i>	17,8	Lubiszyn	wiejska <i>rural</i>	2,0
Dobiegniew	miejsko- wiejska <i>urban-rural</i>	25,6	Żagań	miejska <i>urban</i>	17,4	Bledzew	wiejska <i>rural</i>	2,0
Lubniewice	miejsko- wiejska <i>urban-rural</i>	25,5	Lubniewice	miejsko- wiejska <i>urban- -rural</i>	17,0	Lipinki Łużyckie	wiejska <i>rural</i>	2,0
Lubsko	miejsko- wiejska <i>urban-rural</i>	24,9	Szprotawa	miejsko- wiejska <i>urban- -rural</i>	16,9	Witnica	miejsko- wiejska <i>urban- -rural</i>	2,0
Tuplice	wiejska <i>rural</i>	24,6	Łagów	wiejska <i>rural</i>	16,8	Żary	miejska <i>urban</i>	2,0

Zróżnicowanie procesów starzenia w województwie lubuskim jest widoczne biorąc pod uwagę wartości indeksu starości w układzie gminnym. W 2017 r. najniższe wartości indeksu zanotowano w gminach Kłodawa (64), Siedlisko (67) oraz Górzycza (70). Najwyższymi wartościami indeksu starości charakteryzowały się gminy: Gozdnica (159), miejska Nowa Sól (134), Lubniewice (133).

Miara podwójnego starzenia najniższe wartości osiągnęła w gminach Nowe Miasteczko (3,3%), Iłowa (3,3%) oraz Sulęcín (3,9%). Najwyższe wartości tej miary charakteryzowały gminy Osno Lubuskie (18,5%), Przytoczna (10,5%) oraz Lipinki Łużyckie (9,8%).

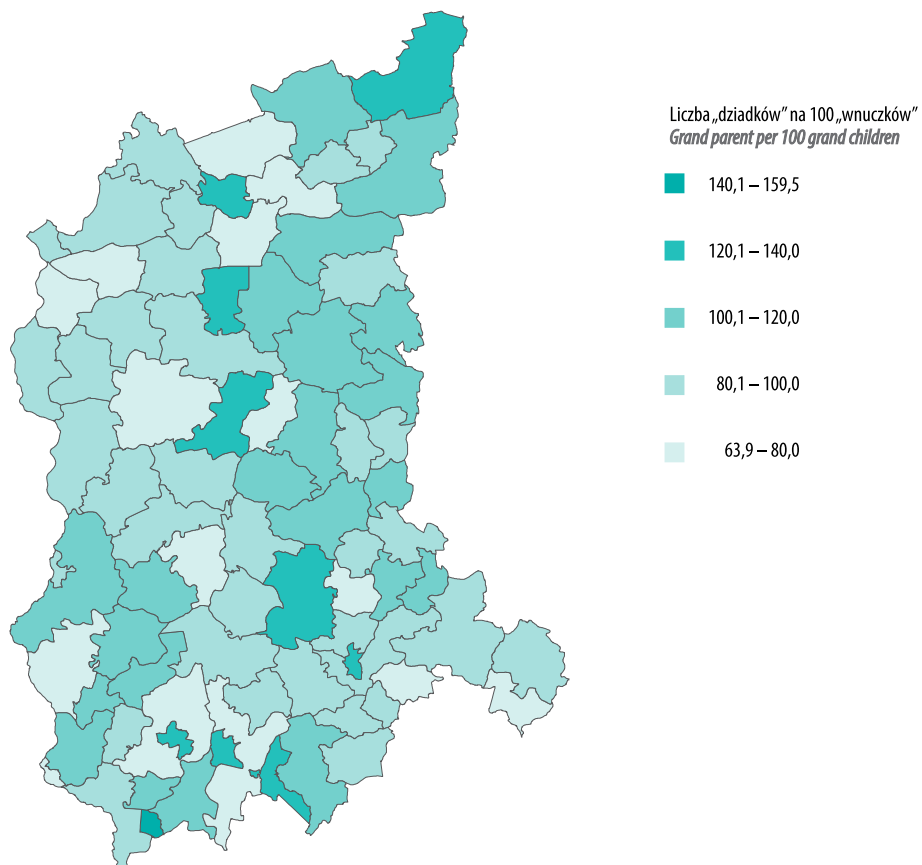
Tablica 16. Gminy o najmniejszym udziale osób w wieku 60 lat i więcej w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
 Table 16. *Gminas with the lowest population 60 years and over in 2017 (as of 31 Dec.)*

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	60 lat i więcej w % <i>60 and more in %</i>	Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	65 lat i więcej w % <i>65 and more in %</i>	Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	85 lat i więcej w % <i>85 and more in %</i>
Ośno Lubuskie	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	7,9	Kłodawa	wiejska <i>rural</i>	11,0	Nowe Miasteczko	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	0,7
Przytoczna	wiejska <i>rural</i>	16,4	Zabór	wiejska <i>rural</i>	11,6	Iłowa	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	0,8
Górzycza	wiejska <i>rural</i>	18,4	Górzycza	wiejska <i>rural</i>	11,8	Łęknica	miejska <i>urban</i>	0,9
Deszczno	wiejska <i>rural</i>	18,5	Deszczno	wiejska <i>rural</i>	12,2	Sulęcín	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	0,9
Kłodawa	wiejska <i>rural</i>	18,5	Siedlisko	wiejska <i>rural</i>	12,3	Kłodawa	wiejska <i>rural</i>	1,1
Zabór	wiejska <i>rural</i>	18,8	Słońsk	wiejska <i>rural</i>	12,3	Lubrza	wiejska <i>rural</i>	1,1
Siedlisko	wiejska <i>rural</i>	18,9	Brody	wiejska <i>rural</i>	12,4	Deszczno	wiejska <i>rural</i>	1,1
Santok	wiejska <i>rural</i>	19,2	Santok	wiejska <i>rural</i>	12,4	Lubniewice	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	1,1
Słońsk	wiejska <i>rural</i>	19,3	Żary wiejska <i>rural</i>	wiejska <i>rural</i>	12,4	Szprotawa	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	1,2
Żary	wiejska <i>rural</i>	19,4	Dąbie	wiejska <i>rural</i>	12,5	Kolsko	wiejska <i>rural</i>	1,2

Pod względem uzyskanej w przekroju gminnym wartości współczynnika wsparcia międzypokoleniowego można także mówić o relatywnie dużym poziomie zróżnicowania terytorialnego w województwie lubuskim. Wśród gmin o najniższych wartościach tego współczynnika w 2017 r. wskazać można gminy: Iłowa (3), Maszewo oraz Nowe Miasteczko (4). Do gmin o najwyższych wartościach współczynnika zaliczały się natomiast gminy: Lubrza (17), Gozdnicza (11) i Nowa Sól (gmina miejska - 10).

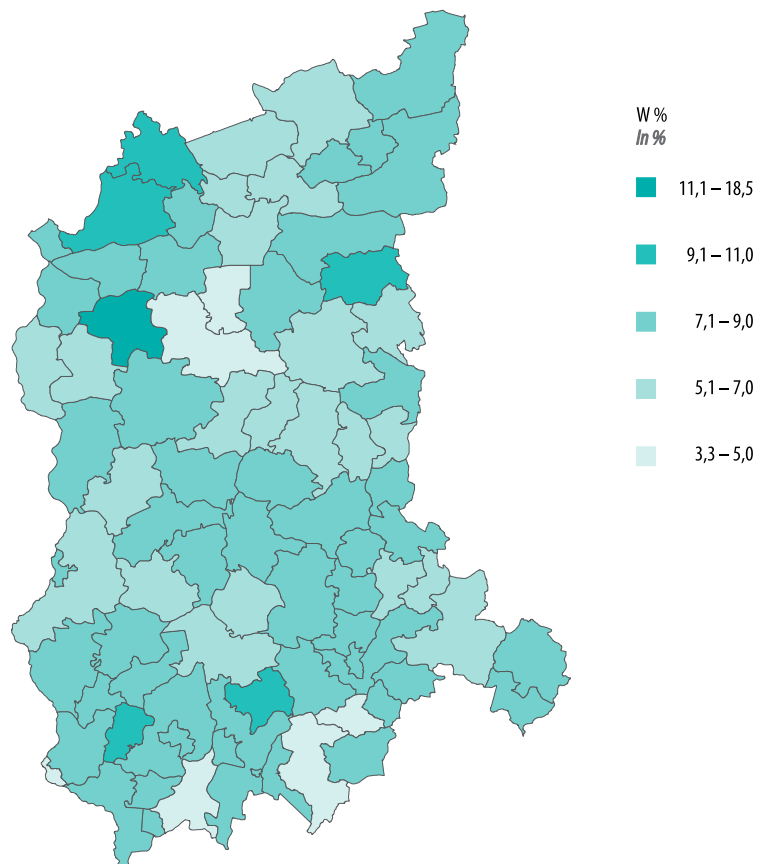
Mapa 9.
Map 9.

Wartości indeksu starości według gmin w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Values of ageing index by gminas in 2017 (as of 31 Dec.)

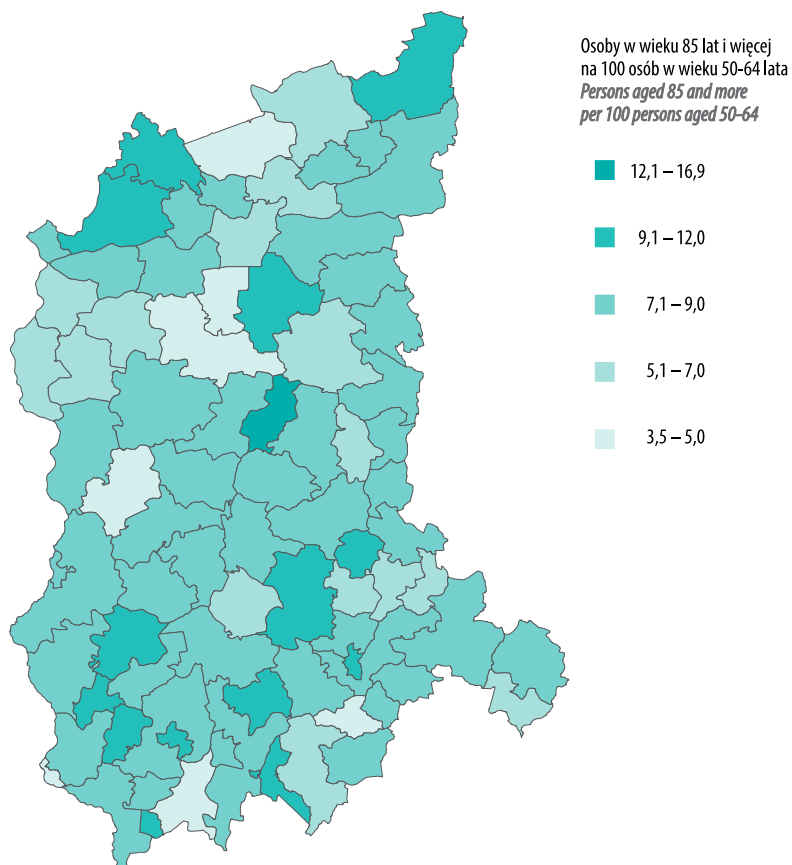
Mapa 10.
Map 10.

Miara podwójnego starzenia według gmin w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Double ageing index by gminas in 2017 (as of 31 Dec.)

Mapa 11.
Map 11.

Współczynnik wsparcia międzypokoleniowego według gmin w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)
Parent support ratio by gminas in 2017 (as of 31 Dec.)

1.3. Ruch naturalny

1.3. Vital statistics

1.3.1. Województwo lubuskie

1.3.1. Lubuskie voivodship

Po rekordowo małej liczbie urodzeń w 2003 r. (9,3 tys.), ich liczba wzrosła do 11,5 tys. w 2009 r. Wzrost ten związany był z wejściem w wiek najwyższej płodności kobiet urodzonych w latach wyżu demograficznego pierwszej połowy lat 80-tych ub. wieku. W tym czasie obserwowano także bieżącą realizację planów rodzicielskich, które wcześniej były odkładane (przez osoby urodzone w latach 70-tych ub. wieku). W latach 2010-2015 liczba urodzeń w województwie lubuskim zmniejszyła się – z 10,9 tys. do 9,4 tys. Od 2016 r. liczba urodzeń wzrasta, w 2017 r. zanotowano ich 10,3 tys. Było to mniej o ponad 0,6 tys. w odniesieniu do 2010 r. (a w relacji do 2009 r. mniej o 1,2 tys.).

Tablica 17.
Table 17.

Ruch naturalny ludności *Vital statistics of population*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Urodzenia żywe <i>Live births</i>	Zgony <i>Deaths</i>	Przyrost naturalny <i>Natural increase</i>	Urodzenia żywe <i>Live births</i>	Zgony <i>Deaths</i>	Przyrost naturalny <i>Natural increase</i>
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>			na 1000 ludności <i>per 1000 population</i>		
2010	10939	9488	1451	10,7	9,3	1,4
2015	9420	10156	-736	9,2	10,0	-0,7
2016	9734	9955	-221	9,6	9,8	-0,2
2017	10300	10285	15	10,1	10,1	0,0

Wzrost liczby urodzeń w okresie 2016-2017 r. przekłada się na rosnący współczynnik urodzeń (liczba urodzeń żywych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców), który w 2016 r. w skali roku wzrósł o 0,4 pkt. do 9,6‰, a w 2017 r. – o 0,5 pkt. do 10,1‰. Wskaźnik ten był jednak niższy o 0,6 pkt. w porównaniu z 2010 r. (10,7‰). Omawiany wzrost liczby urodzeń dotyczył przede wszystkim dzieci urodzonych jako drugie, trzecie i kolejne, których udział zwiększył się na niekorzyść urodzeń pierwszych. W 2010 r. urodzenia pierwszego dziecka stanowiły połowę wszystkich urodzeń żywych, w 2017 r. to już 42,0%. Odsetek dzieci urodzonych w drugiej kolejności zwiększył się odpowiednio z 36,1% do 40,8%, a w trzeciej – z 9,5% do 12,3%.

Od 2011 r. współczynnik dzietności w województwie lubuskim utrzymuje się blisko progu skrajnie niskiej płodności¹. Jeszcze w 2009 r. współczynnik kształtował się na poziomie 1,42 i był wyższy o 0,23 pkt. w stosunku do najniższego parametru odnotowanego w 2003 r. Kolejne lata przyniosły spadek wartości tego miernika – do poziomu 1,25 w 2015 r. W 2016 r. wartość współczynnika dzietności wzrosła do 1,33, w kolejnym roku do 1,43. Poziom ten nadal pozostaje niższy niż wielkość optymalna określana jako korzystna dla stabilnego rozwoju demograficznego. Taka sytuacja jest wtedy, gdy współczynnik dzietności przyjmuje wielkość 2,1-2,15, tj. gdy w danym roku na 100 kobiet w wieku 15-49 lat przypada średnio 210-215 urodzonych dzieci, w województwie w 2017 r. było to 143 dzieci. Wbrew pozorom znacząca jest nawet niewielka poprawa współczynnika dzietności, gdyż różnica pomiędzy wskaźnikiem wynoszącym 1,4 a 1,2 jest taka, że w drugim przypadku 20% kobiet rodzi o jedno dziecko mniej niż w przypadku pierwszym².

- ¹ O bardzo niskiej płodności (czasami zwanej „skrajnie niską”) mówi się wówczas, gdy współczynnik dzietności ogólnej (TFR) nie przekracza 1,35 dziecka na kobietę w wieku rozrodczym, zaś o niskiej płodności wówczas, gdy miernik ten zawiera się między 1,35 a 1,50.
- ² J. Józwiak, Demograficzne uwarunkowania rynku pracy w Polsce, [w]: Zeszyty demograficzne, część 1: Rynek pracy wobec zmian demograficznych, red. M. Kielkowska, Instytut Obywatelski, Warszawa 2013.

Spadek liczby urodzeń żywych poniżej progu zastępowalności pokoleń powiązany jest z ubytkiem liczby kobiet w wieku rozrodczym. Liczba kobiet w wieku 20-39 lat, z których pochodzi ponad 90,0% wszystkich urodzeń w okresie 2010-2017 w województwie zmniejszyła się o 8,1%. W 2017 r. było 146,1 tys. kobiet w tym wieku, podczas gdy w 2010 r. – 159,0 tys.

Tablica 18.
Table 18.

Płodność kobiet i współczynniki reprodukcji ludności

Female fertility and reproduction rates of population

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2016	2017		
	ogółem <i>total</i>			miasto <i>urban</i>	wieś <i>rural</i>
Płodność - urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku lat: <i>Fertility - live births per 1000 women aged:</i>	1023,2	1017,4	1016,8	99,4	99,9
15-49	43,0	40,3	43,0	42,6	43,6
15-19	19,6	16,6	15,3	13,3	18,5
20-24	61,6	55,2	55,8	52,8	60,1
25-29	91,6	87,3	96,8	96,7	96,8
30-34	67,5	71,3	77,2	77,9	75,8
35-39	27,2	29,2	34,8	35,4	33,6
40-44	4,7	6,6	7,0	7,3	6,3
45-49	0,3	0,2	0,1	0,1	-
Współczynniki: <i>Rates:</i>					
Dzietności ogólnej <i>Total fertility</i>	1,35	1,33	1,43	1,41	1,45
Reprodukcji brutto <i>Gross reproduction</i>	0,65	0,65	0,69	0,69	0,70
Dynamiki demograficznej <i>Demographic dynamics</i>	1,15	0,98	1,00	0,99	1,02

Przemiany demograficzne spowodowały przesunięcie najwyższej płodności kobiet – z grupy wieku 20-24 lata do grupy 25-29 lat, a także znaczący wzrost płodności wśród kobiet w wieku 30-34 lata. W 2017 r. na 1000 kobiet w wieku 20-24 przypadało 56 urodzeń, w grupie 1000 kobiet w wieku 30-34 lata – 77, natomiast w 2000 r. było to odpowiednio 85 i 43. Należy zauważyć, że poza przesunięciem płodności w kierunku starszych roczników, nastąpiło także znaczące jej obniżenie.

Zmiany wzorca płodności spowodowały przesunięcie się momentu, w którym kobiety decydują się na urodzenia dziecka. Mediana wieku (wiek środkowy) dla kobiet rodzących w 2017 r. wyniosła 29,7 roku, było to o 4,3 roku więcej w stosunku do 2000 r. (25,4 roku). Dla kobiet rodzących po raz pierwszy wskaźnik ten wyniósł 27,3 roku.

W województwie zmniejszyła się liczba, jak i odsetek urodzeń wśród nastolatków. W 2017 r. liczba urodzeń żywych z matek nastoletnich była mniejsza o 41,2% w stosunku do 2010 r., urodzenia te stanowiły 3,6% wszystkich urodzeń w porównaniu z 5,8% w 2010 r.

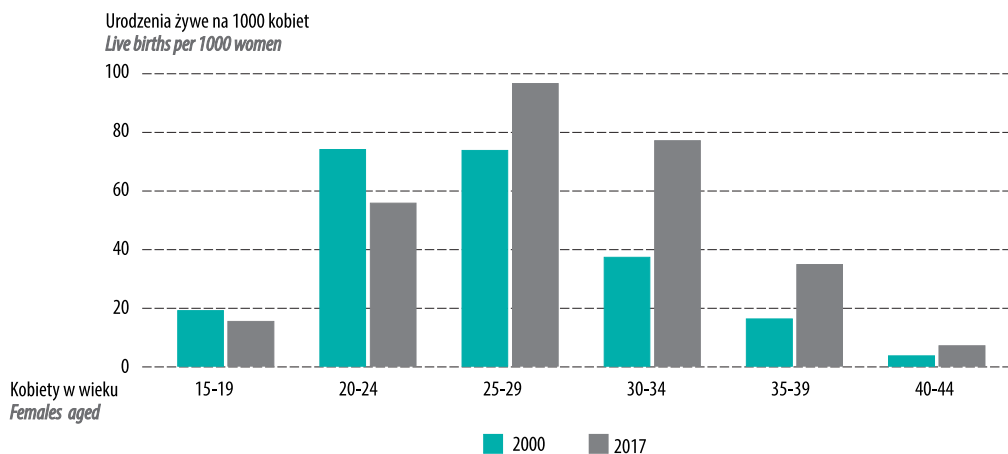
Odsetek urodzeń pozamałżeńskich w województwie w 2017 r. wyniósł 39,4% i nieco zmalał w skali roku (w 2016 r. – 40,1%). Wskaźnik był jednym z najwyższych wśród województw (po zachodniopomorskim – 39,9%). Dla porównania w całym kraju w związkach pozamałżeńskich urodziło się 24,1% wszystkich dzieci.

Wykres 8.

Chart 8.

Płodność kobiet (urodzenia żywe na 1000 kobiet w danej grupie wieku)

Female fertility (live births per 1000 women in the same group of age)

W 2017 r. w województwie w ujęciu rocznym wzrosła liczba zgonów – zmarło 10,3 tys. osób, tj. o 0,3 tys. więcej niż przed rokiem (wzrost o 3,3%). W porównaniu z 2010 r. było to o 0,8 tys. zgonów więcej (wzrost o 8,4%).

Współczynnik zgonów (liczba zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) wyniósł 10,1‰, podczas gdy rok wcześniej 9,8‰ i 9,3‰ w 2010 r. Natężenie zgonów na wsi było nieco wyższe (10,3‰) niż w miastach (10,0‰). W latach 2010-2017 obserwowane były naprzemienne wzrosty i spadki umieralności, utrzymujące trend wzrostowy.

W województwie występuje zjawisko nadumieralności mężczyzn. W 2017 r. współczynnik zgonów dla mężczyzn był o 13,4% wyższy, co oznacza, że na każde 100 zgonów kobiet przypadają 134 zgony mężczyzn. Dla mężczyzn ponad dwukrotnie wyższy był także współczynnik przedwczesnej umieralności, wyrażający natężenie zgonów osób w wieku poniżej 65 lat – na każde 100 tys. mężczyzn odnotowano 475 zgonów, dla kobiet w tym wieku wskaźnik wyniósł 202.

Głównymi przyczynami zgonów w województwie są choroby układu krążenia i choroby nowotworowe. W 2016 r. stanowiły one 67,8% wszystkich zgonów. Trzecią grupą przyczyn są urazy i zatrucia (5,4% ogółu zgonów). Wskaźnik śmiertelności z powodu chorób układu krążenia, w przeliczeniu na 100 tys. ludności, w 2016 r. wyniósł 394,6 (w kraju – 437,1), a chorób nowotworowych – 269,0 (w kraju – 275,7). W 2010 r. było to odpowiednio 419,7 i 239,9. Wśród kobiet śmiertelność w wyniku chorób układu krążenia jest wyższa, w 2016 r. odsetek wyniósł 45,9% ogółu zgonów; wśród mężczyzn – 35,6%. W przypadku zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi różnicowanie śmiertelności według płci jest mniejsze; wśród kobiet – 24,9%, a wśród mężczyzn – 29,7%. Odsetek zgonów o niedokładnie określonej przyczynie wyniósł 10,1%.

W województwie zmniejszyła się umieralność niemowląt. W 2017 r. zarejestrowano 48 zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia), tj. o 9 mniej niż przed rokiem. Współczynnik zgonów niemowląt (liczony na 1000 urodzeń żywych) wyniósł 4,7‰ i był o 1,2 punktu niższy niż w 2016 r. Wskaźnik był jednak wyższy od średniej umieralności niemowląt w kraju (4,0‰).

Większość niemowląt (75,0% ogólnej liczby zmarłych niemowląt w 2017 r.) umiera przed ukończeniem pierwszego miesiąca życia, czyli w okresie noworodkowym, w tym w okresie pierwszego tygodnia życia (41,7%). Najczęstszymi przyczynami zgonów niemowląt są stany chorobowe powstające w okresie okołoporodowym, czyli w trakcie trwania ciąży matki i w okresie pierwszych 6 dni życia noworodka (57,9% wszystkich zgonów niemowląt w 2016 r.), a także wady rozwojowe wrodzone (31,6%).

W 2017 r. liczba urodzeń żywych nieznacznie przewyższyła liczbę zgonów – zanotowano dodatni przyrost naturalny. Współczynnik przyrostu naturalnego (liczony na 1000 mieszkańców) osiągnął wartość 0,0‰, w porównaniu z minus 0,2‰ w 2016 r. i 1,4‰ w 2010 r.

Obserwowana od początku lat 90-tych ub. wieku poprawa sytuacji w zakresie umieralności korzystnie wpływa na długość życia mieszkańców województwa, przy czym nadal utrzymuje się widoczna różnica między trwaniem życia mężczyzn i kobiet. W 2017 r. przeciętne trwanie życia dla mężczyzn wynosiło 73,4 roku, a dla kobiet – 81,2 roku. W porównaniu z 1990 r. trwanie życia wydłużyło się o 8,2 roku dla mężczyzn oraz o 6,6 roku dla kobiet, zaś w porównaniu z 2000 r. – o około 4 lata dla obojga płci. Różnica pomiędzy trwaniem życia mężczyzn i kobiet zmniejszyła się z 9,4 roku w 1990 r. do 7,8 w 2017 r.

Tablica 19.
Table 19.

Przeciętne dalsze trwanie życia

Life expectancy

Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia dla osób w wieku lat <i>Life expectancy at age specified</i>				
		0	15	30	45	60
mężczyźni <i>males</i>						
OGÓLEM <i>TOTAL</i>	2000	69,2	55,2	40,7	27,4	16,0
	2016	73,0	58,6	44,3	30,5	18,6
	2017	73,4	58,9	44,5	30,7	18,9
Miasta <i>Urban</i>		73,9	59,4	45,1	31,1	19,4
Wieś <i>Rural</i>		72,4	57,9	43,5	29,6	17,9
kobiety <i>females</i>						
OGÓLEM <i>TOTAL</i>	2000	77,4	63,2	48,5	34,2	21,2
	2016	81,4	66,9	52,1	37,6	24,1
	2017	81,2	66,6	51,9	37,3	23,9
Miasta <i>Urban</i>		81,6	67,0	52,3	37,6	24,3
Wieś <i>Rural</i>		80,2	65,7	51,0	36,5	23,1

Parametry trwania życia zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet korzystniejsze są w miastach. W 2017 r. przeciętne trwanie życia mężczyzn w miastach wyniosło 73,9 roku, tj. o 1,5 roku więcej niż mężczyzn na wsi, natomiast kobiet zamieszkałych w miastach – 81,6 roku, tj. o 1,4 roku więcej niż mieszkanek wsi.

Wyraźny postęp w wydłużaniu się przeciętnego trwania życia należy przypisywać szeroko propagowanemu – od początku lat 90-tych ub. wieku – prowadzeniu zdrowego stylu życia. Wyniki badań stanu zdrowia ludności pokazują, że mieszkańcy województwa lepiej się odżywiają, rośnie wśród nich odsetek osób uprawiających sport i wykonujących badania profilaktyczne (zwłaszcza wśród kobiet), spada odsetek osób palących tytoń (głównie mężczyzn). Te korzystne zmiany w stylu życia mieszkańców województwa lubuskiego wpływają na wzrost przeciętnego trwania życia.

1.3.2. Powiaty

1.3.2. Powiats

W 2017 r. najwyższy współczynnik urodzeń żywych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zanotowano w powiecie świebodzińskim (11,3‰), zielonogórskim (11,1‰), wschowskim (10,7‰), sulęcińskim (10,4‰) oraz w Zielonej Górze (10,3‰). Najniższy wystąpił w powiecie żagańskim (9,3‰). W większości powiatów w województwie (z wyjątkiem żagańskiego) zanotowano wzrost tego wskaźnika w porównaniu z 2016 r., a największy był w powiecie krośnieńskim, słubickim i świebodzińskim (o 1 pkt.). Warto zwrócić uwagę, że w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. wzrost współczynnika urodzeń żywych w skali roku zanotowano już w 2015 r., czyli o rok wcześniej niż w pozostałych powiatach województwa lubuskiego.

Tablica 20.
Table 20.

Ruch naturalny ludności według powiatów w 2017 r.

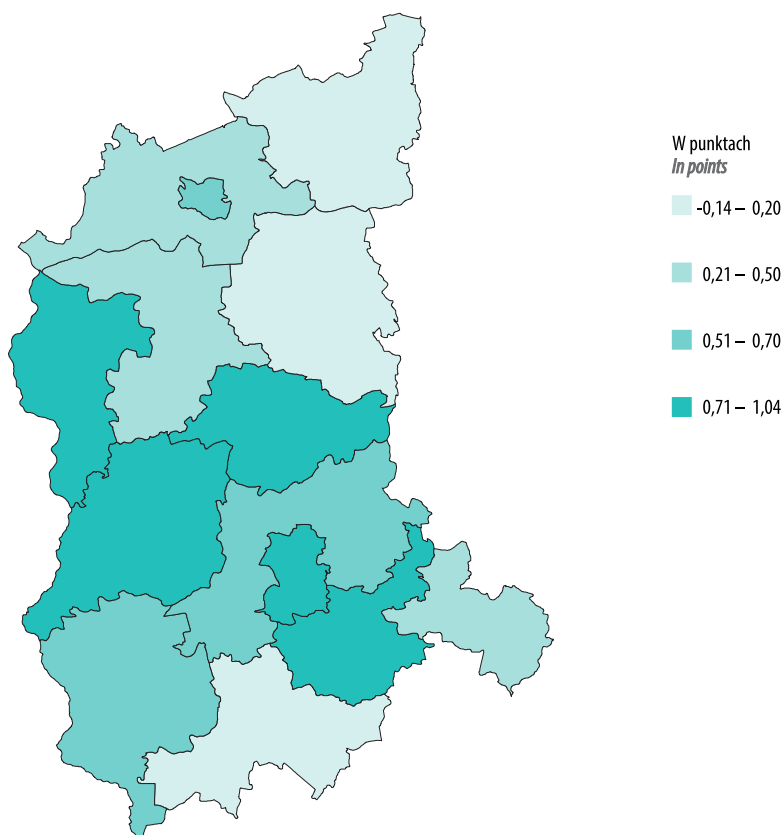
Vital statistics by powiats in 2017

Wyszczególnienie Specification	Urodzenia żywe Live births	Zgony Deaths	Przyrost naturalny Natural increase	Urodzenia żywe Live births	Zgony Deaths	Przyrost naturalny Natural increase
	w liczbach bezwzględnych in absolute numbers			na 1000 ludności per 1000 population		
Województwo lubuskie Lubuskie voivodship	10300	10285	15	10,1	10,1	0,0
Powiaty: Powiats:						
Gorzowski	700	644	56	9,8	9,0	0,8
Krośnieński	546	586	-40	9,8	10,5	-0,7
Międzyrzecki	585	535	50	10,0	9,2	0,9
Nowosolski	843	905	-62	9,7	10,4	-0,7
Słubicki	463	449	14	9,8	9,5	0,3
Strzelecko-drezdenecki	485	550	-65	9,8	11,1	-1,3
Sulęciński	368	385	-17	10,4	10,9	-0,5
Świebodziński	636	600	36	11,3	10,7	0,6
Wschowski	420	362	58	10,7	9,2	1,5
Zielonogórski	838	765	73	11,1	10,2	1,0
Żagański	749	918	-169	9,3	11,4	-2,1
Żarski	976	1014	-38	10,0	10,4	-0,4
Miasta na prawach powiatu: Cities with powiats status:						
Gorzów Wlkp.	1250	1233	17	10,1	10,0	0,1
Zielona Góra	1441	1339	102	10,3	9,6	0,7

Uwzględniając kształtowanie się współczynnika urodzeń od 2010 r. najkorzystniejszej sytuacji w tym zakresie przedstawiała się w trzech powiatach: świebodzińskim, wschowskim i sulęcińskim. W powiecie świebodzińskim współczynnik urodzeń w 2017 r. był o 1,2 pkt. wyższy niż średnio w całym województwie (10,1‰). Liczba urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców powiatu wzrosła w skali roku o ponad 1 urodzenie i była najwyższa od 2010 r. (10,6‰). Z kolei powiat wschowski cechuje względnie niezmienny wskaźnik urodzeń, który począwszy od 2010 r. nie spada poniżej poziomu 10 urodzeń żywych na 1000 mieszkańców. W zakresie urodzeń pozytywnie wyróżniał się także powiat sulęciński, gdzie prawie każdego roku rejestrowano 10-11 urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

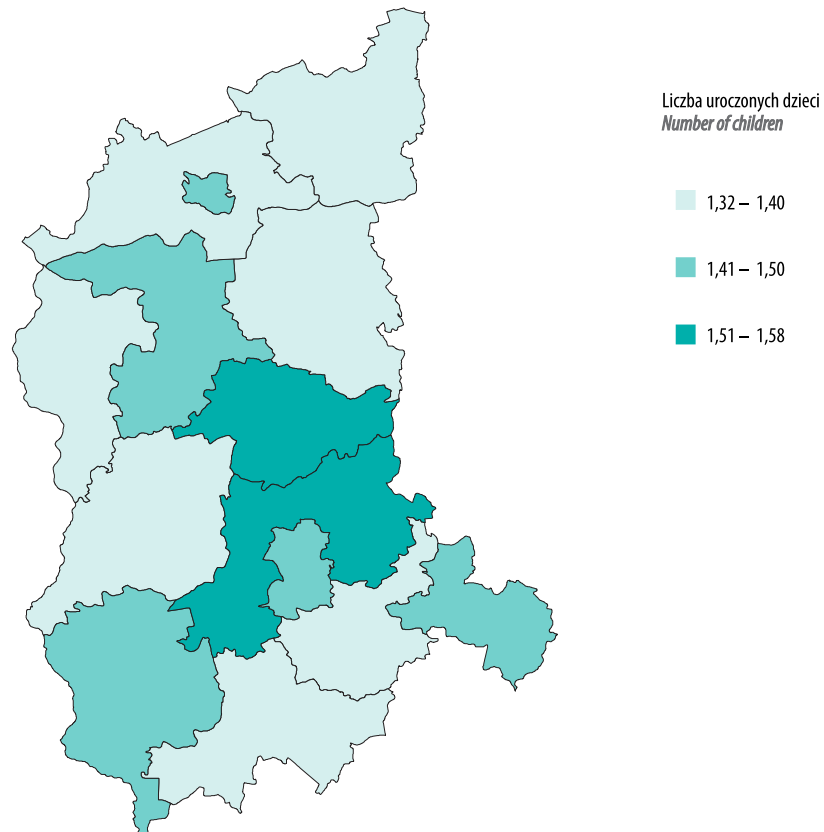
Mapa 12.
Map 12.

Zmiana współczynnika urodzeń żywych według powiatów w latach 2016-2017
Change in the rate of live births by powiats in 2016-2017

Mapa 13.
Map 13.

Współczynnik dzietności ogólnej według powiatów w 2017 r.
Total fertility rate by powiats in 2017

Uwzględniając kształtowanie się współczynnika urodzeń od 2010 r. najkorzystniejszej sytuacji w tym zakresie przedstawiała się w trzech powiatach: świebodzińskim, wschowskim i sulęcińskim. W powiecie świebodzińskim współczynnik urodzeń w 2017 r. wyniósł 11,3 ‰ i był o 1,2 pkt. wyższy niż średnio w województwie (10,1‰). Wskaźnik wzrósł w skali roku o ponad 1 pkt i był najwyższy od 2010 r. (10,6‰). Z kolei powiat wschowski cechuje względnie niezmienny wskaźnik urodzeń, który począwszy od 2010 r. nie spada poniżej poziomu 10 urodzeń żywych na 1000 mieszkańców. W zakresie urodzeń pozytywnie wyróżniał się również powiat sulęciński, gdzie prawie każdego roku rejestrowano 10-11 urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

W 2017 r. najwyższy współczynnik zgonów odnotowano w powiecie żagańskim (11,4‰), strzelecko-drezdeneckim (11,0‰) i sulęcińskim (10,9‰), a najniższy w powiecie gorzowskim (9,0‰). Powiat żagański, od kilku lat wyróżnia najwyższy współczynnik zgonów w województwie (w 2017 r. o 1,3 pkt. wyższy od średniej wartości w województwie), podobnie jak powiat sulęciński, gdzie współczynnik zgonów był o 0,8 pkt. wyższy od średniej dla województwa. W okresie 2010-2017 r. w obu powiatach obserwowany był trend wzrostowy współczynnika zgonów, przy czym w ostatnim roku w skali roku wskaźniki nieznacznie obniżyły się. Wysoki współczynnik zgonów notowano także w powiecie strzelecko-drezdeneckim. W latach 2010-2015 współczynnik ten kształtował się na poziomie 10 zgonów, a w kolejnych dwóch latach – 11 zgonów na 1000 ludności. Z kolei powiat gorzowski wyróżnia najniższy w województwie współczynnik zgonów (o 1,1 pkt niższy od średniej). Widocznie niższa umieralność jest pochodną struktury wieku mieszkańców powiatu. Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły w 2017 r. 16,9% ogółu ludności powiatu, przy średniej 20,3% dla województwa.

Tablica 21.

Table 21.

Zgony z powodu nowotworów i chorób układu krążenia na 100 tys. ludności

Deaths from neoplasms and diseases of the circulatory system per 100 thous. population

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Nowotwory <i>Neoplasms</i>		Choroby układu krążenia <i>Diseases of the circulatory systems</i>	
	2010	2016	2010	2016
Województwo lubuskie <i>Lubuskie voivodship</i>	239,9	269,0	419,7	394,6
Powiaty: <i>Powiats:</i>				
Gorzowski	232,3	252,1	387,1	333,8
Krośnieński	262,2	222,0	454,5	476,2
Międzyrzecki	210,2	238,1	400,0	402,6
Nowosolski	238,1	283,2	428,6	391,0
Słubicki	189,4	275,1	420,8	334,4
Strzelecko-drezdenecki	244,3	354,5	459,1	412,5
Sulęciński	265,6	259,5	531,1	490,7
Świebodziński	239,4	213,4	464,8	371,7
Wschowski	216,1	226,6	416,9	369,2
Zielonogórski	220,3	264,3	346,1	365,3
Żagański	254,1	295,7	489,0	520,8
Żarski	253,9	274,7	519,8	474,8
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>				
Gorzów Wlkp.	226,3	290,5	342,7	317,2
Zielona Góra	276,1	268,5	358,6	352,8

W 2016 r. śmiertelność z powodu chorób nowotworowych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców była najwyższa w powiecie strzelecko-drezdeneckim (354,5), następnie w powiecie żagańskim (295,7) i Gorzowie Wlkp. (290,5). W powiecie strzelecko-drezdeneckim zanotowano także największy wzrost wskaźnika w porównaniu z 2010 r. – o 45,1%, tj. o ponad 110 zgonów na każde 100 tys. mieszkańców. Podobny wzrost wskaźnika zanotowano w powiecie słubickim (o 45,3%). W Gorzowie Wlkp. wskaźnik zwiększył się o 28,4%, a w powiecie żagańskim – o 16,3%. Natomiast najniższą śmiertelność z powodu nowotworów zanotowano w powiecie świebodzińskim (213,4), gdzie wskaźnik obniżył się o 10,9%

w porównaniu z 2010 r. Największy spadek liczby zgonów licząc na 100 tys. mieszkańców wystąpił w powiecie krośnieńskim (o 15,3%). Poza tym mniej niż w 2010 r. zgonów zanotowano jeszcze w Zielonej Górze (o 2,7%) i powiecie sulcińskim (o 2,0%). W przypadku śmiertelności z powodu chorób układu krążenia większość powiatów zanotowała spadek wskaźnika zgonów w odniesieniu do 2010 r. Największy, o 20,0%, był w powiecie słubickim i świebodzińskim. Najwięcej zgonów z tej przyczyny w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców zanotowano w powiecie żagańskim – 520,8, to o ponad 120 zgonów więcej niż wartość średniej dla województwa. Wskaźnik wzrósł o 6,5% w odniesieniu do 2010 r. i był to najwyższy wzrost wśród powiatów.

W 2017 r. współczynnik przyrostu naturalnego przyjmował dodatnie wartości w 8 z 14 powiatów. Najwyższy wskaźnik, podobnie jak przed rokiem, odnotowano w powiecie wschowskim (1,5‰), a najniższy – w powiecie żagańskim (minus 2,1‰). W porównaniu z 2016 r. poprawa przyrostu naturalnego obserwowana była w 10 powiatach, największą zanotowano w powiecie słubickim (wzrost współczynnika o 1 pkt.).

1.3.3. Gminy

1.3.3. Gminy

Spośród gmin województwa lubuskiego najwięcej urodzeń w 2017 r. zarejestrowano w gminie wiejskiej Bytnica (powiat krośnieński) – ponad 14 urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy. To o ponad 4 urodzenia więcej niż średnio w województwie. Poza tym, gminę Bytnica wyróżnia znaczna poprawa wartości współczynnika urodzeń w skali roku (wzrost o 6,8 pkt.). Wśród 10 gmin z największą liczbą urodzeń w województwie, czołowe miejsce zajęły dwie gminy wiejskie z powiatu świebodzińskiego: Skąpe (14,2 urodzenia na 1000 ludności) i Lubrza (13,7). W tych gminach również zanotowano poprawę współczynnika urodzeń w skali roku (wzrost odpowiednio o 6,2 i 2,1 pkt.). W dziesięć gmin o najwyższym współczynniku urodzeń były także: gmina wiejska Trzebiechów (13,5 urodzenia na 1000 ludności), gmina miejsko-wiejska Sulechów (12,6) i Kargowa (12,2), wszystkie z powiatu zielonogórskiego. Spośród 82 gmin województwa lubuskiego, 55 zanotowało poprawę współczynnika urodzeń w skali roku.

Najniższe wartości współczynnika urodzeń żywych – nie przekraczające 8 urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców – zanotowano w gminie miejskiej Gozdnicza, gminie wiejskiej Przytoczna, gminie miejsko-wiejskiej Lubniewice oraz w gminach wiejskich Wymiarki i Kłodawa. W Gozdnicy na przestrzeni ostatnich kilku lat liczba urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy znacząco się zmniejszyła, z 9,2 w 2011 r. do 5,3 w 2016 r. i 7,6 w 2017 r. Spowodowało to znaczne zmiany w strukturze wieku mieszkańców gminy. W 2017 r. w Gozdnicy zanotowano najmniejszy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w całym województwie (13,8% przy średniej 18,1% w województwie) oraz jeden z największych w województwie (obok gminy miejskiej Nowa Sól) odsetków osób w wieku poprodukcyjnym (23,4% przy średniej 20,3%).

Najwyższe natężenie zgonów w 2017 r. zanotowano w gminie wiejskiej Maszewo (powiat krośnieński) oraz Tuplice (powiat żarski) – powyżej 15 zgonów na 1000 mieszkańców. Wysoką wartość współczynnika zgonów przyjął także w gminach wiejskich Trzebiechów (14,9 zgonu na 1000 ludności) i Skąpe (14,6). Wśród gmin z największą liczbą zgonów były trzy gminy z powiatu żagańskiego: gmina miejska Gozdnicza (13,7 zgonu na 1000 ludności) i gminy wiejskie: Wymiarki (12,9) i Brzeźnica (12,8). Wszystkie gminy (z wyjątkiem gminy Maszewo i Wymiarki) odnotowały wzrost zgonów w skali roku. W porównaniu z 2010 r. liczba zgonów wzrosła: od 2 w gminie Gozdnicza do 6 w gminie Skąpe, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Najniższe wartości współczynnika zgonów przyjął w gminach wiejskich: Deszczno (5,5 zgonu na 1000 ludności), Kłodawa (6,0), Santok (7,8) oraz Lubiszyn (8,3) – wszystkie z terenu powiatu gorzowskiego. Względnie niski wskaźnik zanotowano także w gminie miejsko-wiejskiej Sława (powiat wschowski) oraz w gminie Słubice – po 7,8 zgonu na 1000 ludności.

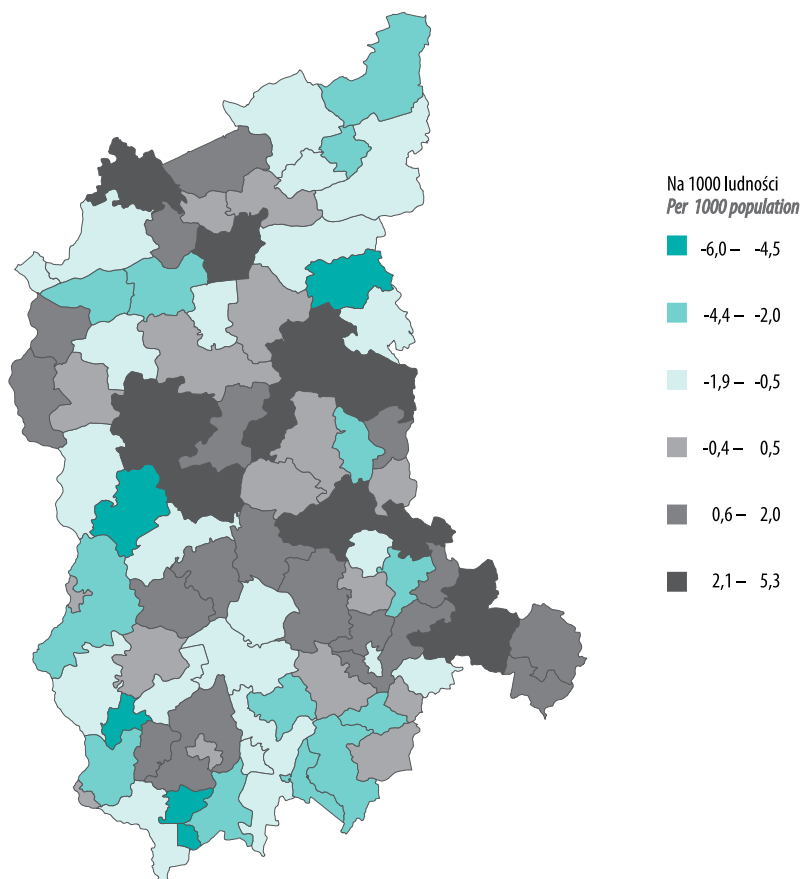
W 2017 r. w połowie lubuskich gmin obserwowana była poprawa przyrostu naturalnego w porównaniu z rokiem poprzednim. Najwyższy przyrost naturalny zanotowano w gminach wiejskich Lubrza (powiat świebodziński) – 5,3 osoby na 1000 mieszkańców oraz Deszczno (powiat gorzowski) – 5,2 osoby. W obu gminach w skali roku wskaźniki widocznie się zwiększyły – o 2,5 pkt. w gminie Lubrza i o 4,3 pkt. w gminie Deszczno. Wśród gmin o najwyższym współczynniku przyrostu naturalnego była także gmina wiejska Bytnica (powiat krośnieński) oraz gmina miejsko-wiejska Trzciel (powiat międzyrzecki) – po 4 osoby na 1000 mieszkańców. Gminy te wyróżniały się największą poprawą przyrostu naturalnego w województwie. Relatywnie wyższy przyrost naturalny na poziomie 3 osób w przeliczeniu na 1000 ludności zanotowano w dwóch gminach miejsko-wiejskich z powiatu zielonogórskiego: Kargowa i Sulechów, następnie w gminie wiejskiej Lubiszyn z powiatu gorzowskiego oraz w gminie miejsko-wiejskiej Sława z powiatu wschowskiego. Najniższy przyrost naturalny w województwie zanotowano w gminie miejskiej Gozdnicza – minus 6 osób w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W kolejnych latach okresu 2010-2017 r. w gminie tej przyrost naturalny przyjmował wartości ujemne, dodatkowo w 2017 r. w skali roku odnotowano jego pogorszenie. Wśród gmin o najniższym przyroście naturalnym pogorszenie wskaźnika odnotowano także w gminie wiejskiej Wymiarki (z minus 3,8 do minus 5,2 osoby na 1000 ludności) oraz w gminie wiejskiej Brzeznica (z minus 1,3 do minus 2,9 osoby na 1000 ludności), obie z powiatu żagańskiego. Przyrost naturalny ma poziomie minus 5 osób licząc na 1000 mieszkańców zanotowano jeszcze w gminach wiejskich: Tuplice (powiat żarski), Maszewo (powiat krośnieński) i Przytoczna (powiat międzyrzecki).

Mapa 14.

Map 14.

Przyrost naturalny według gmin w 2017 r.

Natural increase by gminas in 2017

1.4. Małżeństwa, rozwody i separacje

1.4. Marriages, divorces and separations

1.4.1. Małżeństwa

1.4.1. Marriages

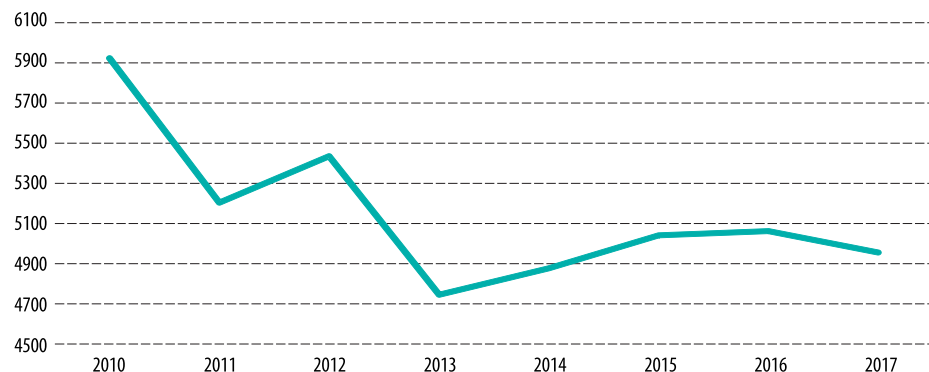
Analizując charakterystykę zawieranych małżeństw w województwie lubuskim można wskazać zmiany w tym aspekcie życia społecznego stanowiących konsekwencję przemian demograficznych ostatnich lat. Zmiany te przejawiają się spadkiem liczby zawieranych związków małżeńskich, co może być związane między innymi z mniejszą skłonnością do zawieranych związków małżeńskich, odkładaniem decyzji w czasie lub z rezygnacją z życia w małżeństwie oraz osłabieniem trwałości małżeństw.

W 2017 r. zawarto 4953 związki małżeńskie, z czego 50,5% to małżeństwa wyznaniowe, a 49,5% małżeństwa cywilne. Odsetek małżeństw o charakterze wyznaniowym był wyższy na terenach wiejskich (55,3%), niż w miastach (47,9%). W 2017 r. spośród małżeństw wyznaniowych 99,2% stanowią małżeństwa katolickie.

Natężenie związków małżeńskich mierzone jest za pomocą ogólnego współczynnika małżeństw brutto (stosunek liczby zawartych małżeństw na 1000 ludności). Interpretacja tego współczynnika jest ograniczona, gdyż nie uwzględnia on zmian w strukturze badanej populacji, daje jednak ogólny pogląd na tendencje zachodzące w tym zakresie. W okresie 2010-2017 liczba zawieranych małżeństw w województwie lubuskim wahała się. W 2017 r. w porównaniu z 2010 r. zawartych małżeństw było o 973 mniej (17,5%). Wartość ta wyrażona za pomocą wskaźnika małżeństw w 2017 r. wyniosła 4,9 na 1000 ludności, podczas, gdy w 2010 r. wynosiła 5,8.

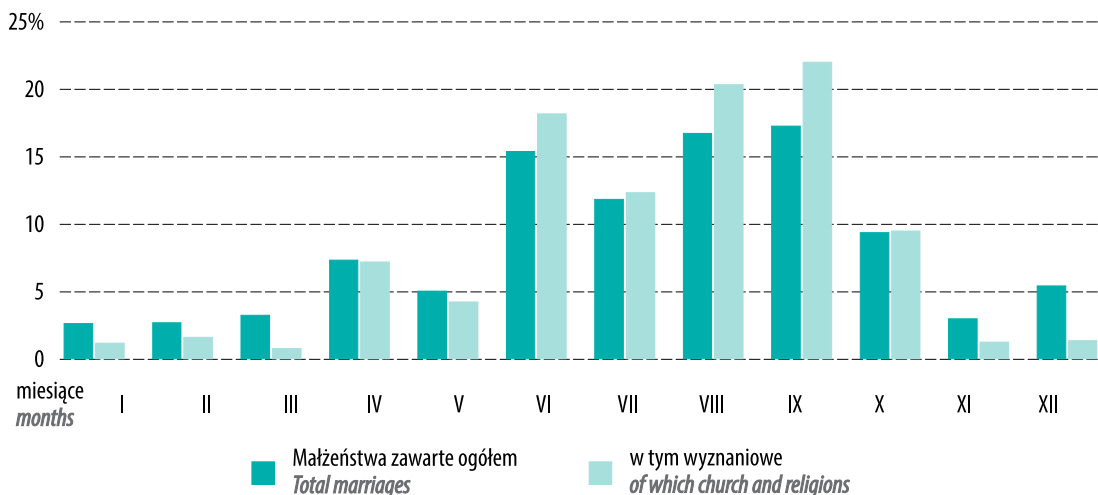
Wykres 9.
Chart 9.

Liczba zawartych małżeństw
Number of marriages

Można wskazać dużą dysproporcję pomiędzy liczbą małżeństw zawieranych w poszczególnych miesiącach roku. W 2017 r. preferowane były miesiące letnie. Małżeństwa w województwie lubuskim najczęściej były zawierane: we wrześniu (17,3% ogółu zawartych małżeństw), w sierpniu (16,8%) oraz w czerwcu (15,4%). Podobnie było w przypadku małżeństw wyznaniowych. Najwięcej zawarto ich we wrześniu (22,0%), sierpniu (20,4%) oraz w czerwcu (18,4%). Najmniej małżeństw ogółem natomiast zawarto w styczniu (2,6%), w lutym (2,7%) i w listopadzie (3,0%). Najmniej małżeństw wyznaniowych natomiast zawarto w marcu (0,8%), styczniu i listopadzie (po 1,2%).

Wykres 10. Małżeństwa według miesiąca zawarcia w 2017 r.
Chart 10. Marriages by month of contracting in 2017

1.4.2. Charakterystyka nowożeńców

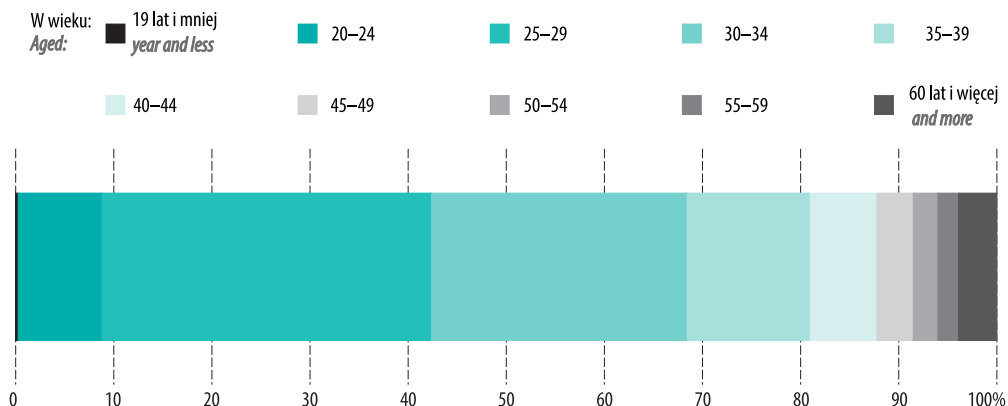
1.4.2. Characteristics of brides and bridegrooms

1.4.2.1. Wiek osób wchodzących w związki małżeńskie

1.4.2.1. Age of the spouses

Analiza wieku kobiet i mężczyzn wstępujących w związki małżeńskie może być traktowana zarówno jako wskaźnik popularności instytucji małżeństwa w populacji, ale także jako wskaźnik dojrzałości społecznej do wchodzenia w role małżeńskie. Wiek, w którym przeciętny młody człowiek podejmuje decyzje matrymonialne jest wskaźnikiem nie tylko przyzwolenia społecznego i prawnego na zawarcie małżeństw, ale jest jednocześnie wyrazem procesu usamodzielniania się młodych ludzi. Małżeństwa najczęściej były zawierane przez osoby w wieku 25-29 lat (1664 związki - 33,6% ogółu), nieco rzadziej przez osoby w wieku 30-34 lata (1290 związków – 26,0%).

Wykres 11. Struktura małżeństw według grup wieku w 2017 r.
Chart 11. Structure of marriages by age groups in 2017

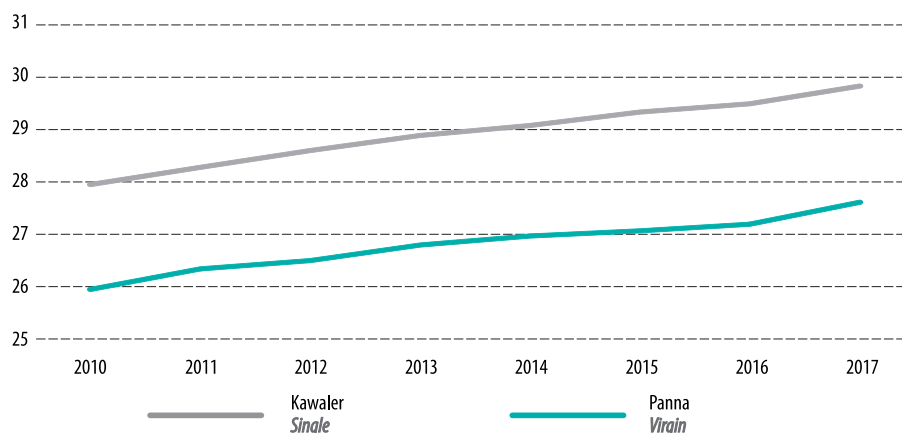

W 2017 r. mediana wieku dla mężczyzn wchodzących w związek małżeński po raz pierwszy wyniosła 29,8 lat, dla kobiet – 27,6 lat. Mediana wieku dla mężczyzn i kobiet wchodzących w pierwszy związek małżeński jest zróżnicowana ze względu na stan cywilny małżonka. Dla mężczyzn, którzy wstępowali w związek małżeński po raz pierwszy z pannami mediana wieku wyniosła 29,4 lat, z wdowami 47,5 lat, a z kobietami rozwiedzionymi – 35,2 lata. Dla kobiet, które wstępowały w związek małżeński po raz pierwszy z kawalerami, mediana wieku wyniosła 27,2 lata, z wdowcami – 34,5 lata, a z mężczyznami rozwiedzionymi – 33,0 lata.

W stosunku do 2010 r. mediana wieku mężczyzn wchodzących w związek małżeński po raz pierwszy wzrosła o 1,8 lat, kobiet – o 1,7. Można mówić o wahanich mediany wieku w tym okresie dla małżonków bez względu na stan cywilny.

Wykres 12.
Chart 12.

Mediana wieku małżonków wchodzących w związek małżeński po raz pierwszy
Median of age of newly married for the first time

W 2017 r. w województwie lubuskim zawarto 33 związki małżeńskie przez osoby młodociane. W większości (20 małżeństw) taka sytuacja dotyczyła mężczyzn w wieku 20 lat. 12 związków małżeńskich zostało zawartych przez mężczyzn w wieku 19 lat. Jedynie 3 młodocianych małżonków to kobiety. Zdecydowana większość małżeństw zawartych przez osoby młodociane to małżeństwa cywilne (81,8%).

W województwie lubuskim w 2017 r. zawarto 79 małżeństw z cudzoziemcami, z czego 62 to małżeństwa, w których mąż był obywatelem innego kraju, 17 – w których żona była cudzoziemką. Mieszkancki województwa lubuskiego najczęściej wychodziły za mąż za obywateli Niemiec (25 małżeństw) i Wielkiej Brytanii (12 małżeństw). Mieszkańcy województwa lubuskiego natomiast najczęściej zawierali związki małżeńskie z obywatelkami Ukrainy (7 małżeństw).

1.4.2.2. Małżeństwa według wykształcenia

1.4.2.2. Marriages by education level

Analizując liczby zawieranych małżeństw w województwie lubuskim w 2017 r. ze względu na poziom wykształcenia małżonków można uznać, że w związki małżeńskie wstępowali najczęściej mężczyźni z wykształceniem średnim (40,1% wszystkich małżeństw), a kobiety z wykształceniem wyższym (43,5%). Analizując strukturę wykształcenia nowożeńców posłużono się wskaźnikiem homogamii i heterogamii. Wskaźnik homogamii obliczono jako udział nowożeńców (mężczyzn i kobiet) o tym samym poziomie wykształcenia w ogólnej liczbie zawartych małżeństw, natomiast wskaźnik heterogamii ob-

liczone jako udział odpowiednio mężczyzn/kobiet o wyższym poziomie wykształcenia niż partner w ogólnej liczbie zawartych małżeństw. Dane pozwalają mówić o względnej homogeniczności zawieranych związków – 50,4% wszystkich małżeństw to małżeństwa z osobami z tym samym poziomem wykształcenia. Szczególnie ta tendencja jest zauważalna wśród osób z co najmniej średnim wykształceniem. Mężczyźni z wykształceniem wyższym najczęściej zawierali związki małżeńskie z kobietami z takim samym poziomem wykształcenia (22,6% wszystkich małżeństw). Mężczyźni z wykształceniem średnim najczęściej wchodzili w związek małżeński z kobietami posiadającymi także wykształcenie średnie (18,7% wszystkich małżeństw).

Tablica 22.

Table 22.

Małżeństwa według wykształcenia małżonków w 2017 r.
Marriages by education level in 2017

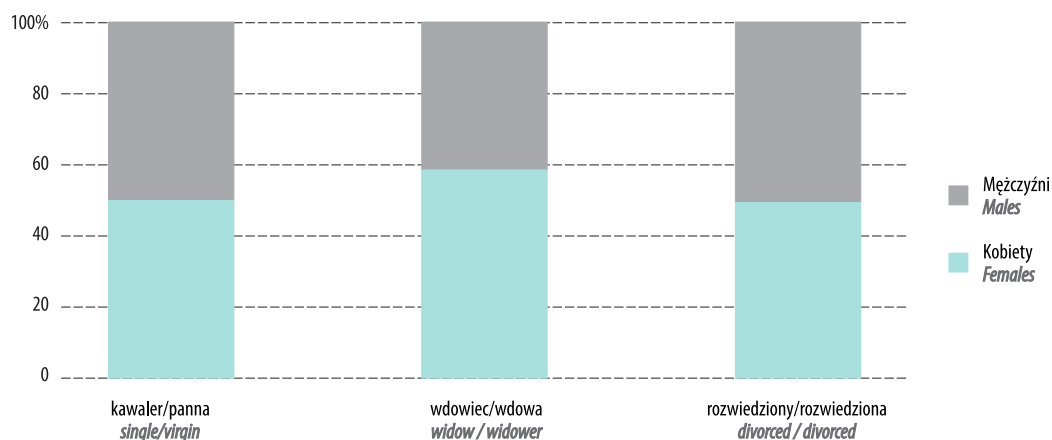
Poziom wykształcenia mężczyzny <i>Level of education man</i>	Ogółem <i>Total</i>	Poziom wykształcenia kobiety <i>Level of education of wife</i>			
		wyższe <i>tertiary</i>	po licealne i średnie <i>post-secondary and secondary</i>	zasadnicze zawodowe <i>basic vocational</i>	gimnazjalne i podstawowe <i>lower secondary and primary</i>
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	4953	2155	1793	643	362
Wyższe <i>Tertiary</i>	1362	1121	211	26	34
Policealne i średnie <i>Post-secondary and secondary</i>	1988	799	930	189	9
Zasadnicze zawodowe <i>Basic vocational</i>	1181	198	512	323	48
Gimnazjalne i podstawowe <i>Lower secondary and primary</i>	422	37	139	105	141

1.4.2.3. Stan cywilny małżonków
1.4.2.3. Marital status of spouses

Spośród wszystkich związków małżeńskich zawartych w województwie lubuskim w 2017 r. najczęściej małżeństwa były zawierane po raz pierwszy (kawaler z panną). Takich związków było 74,0%. Związki zawierane po raz pierwszy pomiędzy osobami rozwiedzionymi stanowiły 8,5%. Udział małżeństw rozwiedzionych mężczyzn z pannami wyniósł 6,8% wszystkich zawartych małżeństw, a związki kawalerów z rozwódkami stanowiły 6,7% wszystkich zawartych małżeństw.

Stan cywilny małżonków w zależności od ich wieku jest silnie zróżnicowany. Jak już wcześniej wspomniano – w populacji mężczyzn i kobiet w wieku do 39 roku życia dominowali kawalerowie i panny. Wśród mężczyzn w wieku 40 lat i więcej biorących ponowny ślub w 2017 r. dominowali rozwodnicy – w największym stopniu w grupach wieku 45-49 lat (72,5%), 50-54 lata (71,5%) oraz 70-74 lata (68,2%). W przypadku kobiet jest podobnie. Rozwódki dominują w grupach wieku 55-59 lat (88,8%), 50-54 lata (70,8%) oraz 45-49 lat (70,5%). Wdowcy są dominującą kategorią nowożeńców w grupie mężczyzn w wieku 75-79 lat i 85 lat i więcej. Wdowy natomiast są dominującą kategorią nowożeńców w grupie kobiet w wieku 65 lat i więcej.

Wykres 13. Nowożeńcy w 2017 r. według poprzedniego stanu cywilnego
 Chart 13. Bridegrooms and brides in 2017 by previous marital status

Analizując strukturę wieku małżonków w 2017 r. w województwie lubuskim można odnotować, że 11,5% wszystkich małżeństw zawarły osoby w tym samym wieku. Przeważała sytuacja, kiedy mąż jest starszy od żony (68,5% wszystkich zawartych małżeństw). Różnica wieku męża i żony wynosząca 1-2 lata i 3-5 lat dotyczyła po 23,7% małżeństw. Małżeństwa, w których mąż jest starszy od żony o 6-10 lat stanowiły 15,1% wszystkich zawartych związków. W przypadku, kiedy żona jest starsza od męża najczęściej różnica ta wynosiła 1-2 lata (10,8% wszystkich małżeństw).

Tablica 23. Małżeństwa według różnicy wieku między małżonkami
 Table 23. Age gap between spouses

Wiek męża Age of men	Ogółem Total	Małżonkowie w równym wieku Same age	Mąż starszy od żony Men older than wife				Żona starsza od męża Wife older than men			
			1 - 2 lata 1-2 years	3 - 5	6 - 10	11 lat i więcej 11 and more	1 - 2 lata 1-2 years	3 - 5	6 - 10	11 lat i więcej 11 and more
OGÓŁEM TOTAL	4953	568	1175	1174	750	294	534	276	143	39
w tym: of which:										
20 - 24	423	94	135	49	3	-	85	39	14	4
25 - 29	1664	282	553	390	93	-	222	77	39	8
30 - 34	1290	103	280	414	235	16	115	81	38	8
35 - 39	621	38	89	144	188	61	48	34	16	3
40 - 44	335	22	40	68	79	63	25	19	15	4
45 - 49	184	11	30	37	42	36	13	7	5	3
50 - 54	125	7	12	22	31	28	7	7	6	5
55 lat i więcej 55 and more	298	8	32	50	79	90	16	11	9	3

Małżeństwa równoletków najczęściej dotyczyły osób w wieku 25-29 lat oraz 30-34 lata. Sytuacje, w których żona jest starsza od męża dotyczyły najczęściej małżonków w wieku 25-29 lat, a wraz z wiekiem małżonków takie sytuacje stawały się coraz rzadsze. Małżeństwa, w których mąż jest starszy od żony najczęściej dotyczyły małżonków w wieku 25-29 lat oraz 30-34 lata. Po ukończeniu 35. roku życia przez męża stopniowo zwiększa się udział małżonków z dużą różnicą wieku.

1.4.3. Małżeństwa w przekroju terytorialnym

1.4.3. *Marriages in teritorial perspective*

1.4.3.1. Małżeństwa w powiatach

1.4.3.1. *Marriages in powiats*

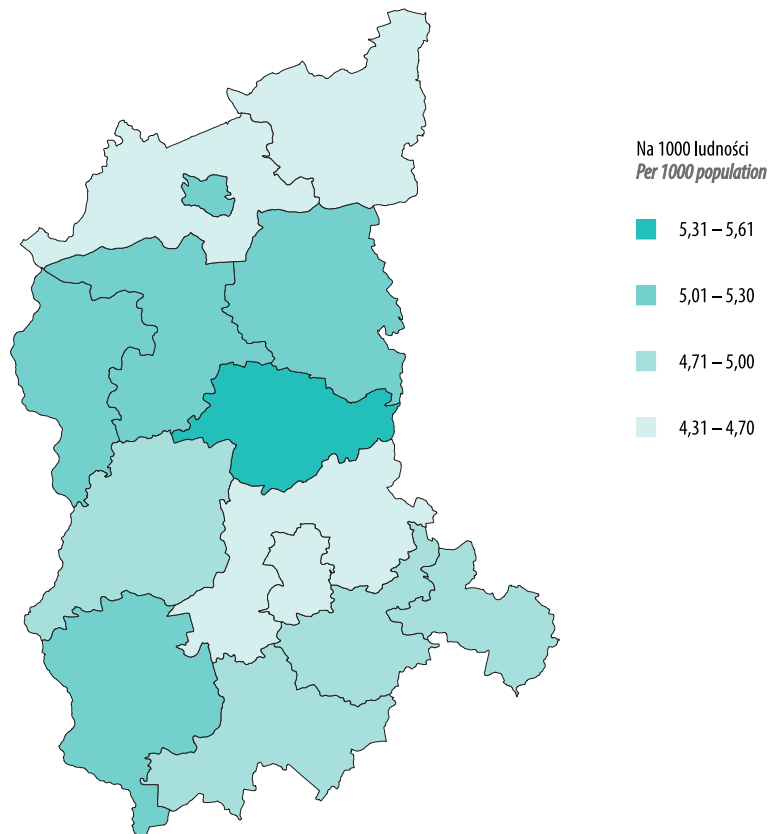
Województwo lubuskie w 2017 r. było zróżnicowane ze względu na wskaźniki związane z liczbą zawieranych małżeństw w przekroju powiatowym. Najwyższe wartości wskaźnika małżeństw odnotowano w: powiecie świebodzińskim (5,61‰), Gorzowie Wlkp. (5,24‰), powiecie sulęcińskim (5,20‰), powiecie słubickim oraz żarskim (po 5,11‰). Najniższe wartości współczynnika odnotowano natomiast w powiecie zielonogórskim (4,59‰) oraz w Zielonej Górze (4,31‰).

Mapa 15.

Map 15.

Małżeństwa w powiatach w 2017 r.

Marriages in powiats in 2017

1.4.3.2. Małżeństwa w gminach

1.4.3.2. Marriages in gminas

Gminy województwa lubuskiego różnią się pod względem wartości wskaźnika małżeństw na 1000 ludności. Wśród 10 gmin o najniższej wartości wskaźnika znalazły się gminy Trzebiechów (2,04‰), Bojadła (2,13‰), Bobrowice (2,79‰), Deszczno (3,23‰), Siedlisko (3,27‰), Brody (4,49‰), Czerwieńsk (3,58‰), Zabór (3,59‰), Dobiegniew (3,74‰) i Niegostawice (3,77‰). W grupie gmin charakteryzujących się najwyższymi wartościami wskaźnika małżeństw znalazły się gminy: Przewóz (8,43‰), Szczaniec (8,00‰), Maszewo (7,44‰), Pszczew (7,00‰), Słońsk (6,07‰), Kolsko (6,03‰), Skwierzyna (5,95‰), Nowogród Bobrzański (5,93‰), Słubice (5,84‰) oraz Lubniewice (5,78‰).

Tablica 24.
Table 24.

Małżeństwa na 1000 ludności według gmin o najwyższych i najniższych wskaźnikach w 2017 r.
Marriages per 1000 population by gminas with the highest and lowest ratio in 2017

Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Najniższy wskaźnik małżeństw <i>Lowest rates marriages</i>		Gmina <i>Gmina</i>	Rodzaj gminy <i>Kind of gmina</i>	Najwyższy wskaźnik małżeństw <i>Highest rates marriages</i>	
		ogółem <i>total</i>	na 1000 ludności <i>per 1000 population</i>			ogółem <i>total</i>	na 1000 ludności <i>per 1000 population</i>
Trzebiechów	wiejska <i>rural</i>	7	2,04	Lubniewice	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	18	5,78
Bojadła	wiejska <i>rural</i>	7	2,13	Słubice	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	117	5,84
Bobrowice	wiejska <i>rural</i>	9	2,79	Nowogród Bobrzański	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	56	5,93
Deszczno	wiejska <i>rural</i>	31	3,23	Skwierzyna	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	73	5,95
Siedlisko	wiejska <i>rural</i>	12	3,27	Kolsko	wiejska <i>rural</i>	20	6,02
Brody	wiejska <i>rural</i>	12	3,49	Słońsk	wiejska <i>rural</i>	29	6,07
Czerwieńsk	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	36	3,58	Pszczew	wiejska <i>rural</i>	30	7,00
Zabór	wiejska <i>rural</i>	15	3,59	Maszewo	wiejska <i>rural</i>	21	7,44
Dobiegniew	miejsko-wiejska <i>urban-rural</i>	25	3,74	Szczaniec	wiejska <i>rural</i>	31	8,00
Niegostawice	wiejska <i>rural</i>	17	3,77	Przewóz	wiejska <i>rural</i>	27	8,43

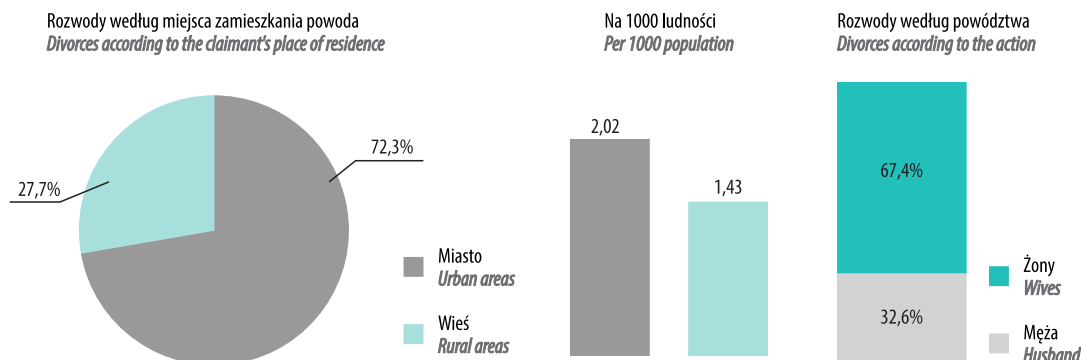
1.5. Rozwody

1.5. Divorces

W województwie lubuskim obserwuje się wielowymiarowe zmiany dotyczące wzorców tworzenia i rozpadu rodzin. Współczesna rodzina przechodzi proces kurczenia i przeobrażeń strukturalnych, modernizują się wzory zachowań, osłabieniu ulegają więzi między członkami rodziny, które dopuszczają upowszechnianie się modelu małżeństwa (i rodziny) dopuszczające rozwiązanie związku poprzez rozwód.

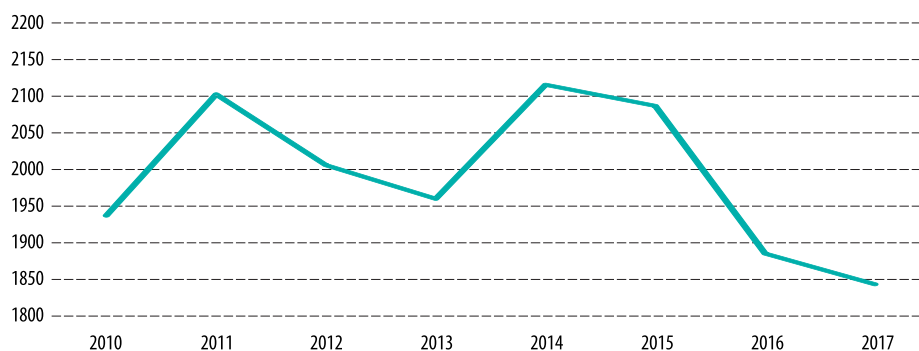
W 2017 r. w województwie lubuskim orzeczono 1843 rozwody, z czego 72,3% rozwodów orzeczono wobec mieszkańców miast, 23,7% - mieszkańców wsi. Wskaźnik rozwodów na 1000 ludności w województwie lubuskim wyniósł 1,8, przy czym w miastach wartość współczynnika wyniosła 2,0, a na wsiach – 1,4. Rozwody orzekano częściej z powództwa żony (67,4%) niż męża (32,6%). Fakt, że to kobiety częściej decydują się na złożenie pozwów rozwodowych jest konsekwencją zmian dotyczących roli kobiety w społeczeństwie i osiąganiem przez nie większej samodzielności i zaradności ekonomicznej. Wśród czynników decydujących o liczbie rozwodów są rosnące wykształcenie kobiet oraz coraz częstsze podejmowanie przez nie pracy zawodowej. Małżeństwo jednocześnie przestało być uznawane za społeczną normę.

Wykres 14. Charakterystyka orzeczonych rozwodów w 2017 r.
Chart 14. Characteristic of adjudicated divorces in 2017

Liczba rozwodów w 2017 r. w województwie lubuskim spadła w porównaniu z 2016 r. i jest najmniejsza od 2010 roku.

Wykres 15. Liczba rozwodów
Chart 15. Numbers of divorces

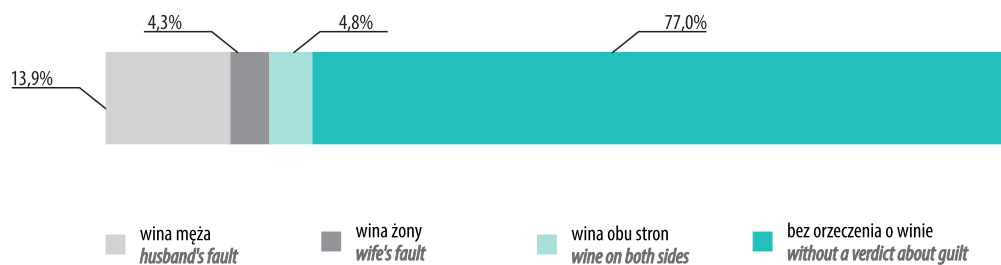

Rozwody w 2017 r. orzekano najczęściej w czerwcu (11,8%), w marcu (10,8%), w maju (10,2%) oraz w styczniu (10,2%). Najrzadziej rozwody orzekano w grudniu (1,2%) i sierpniu (2,9%).

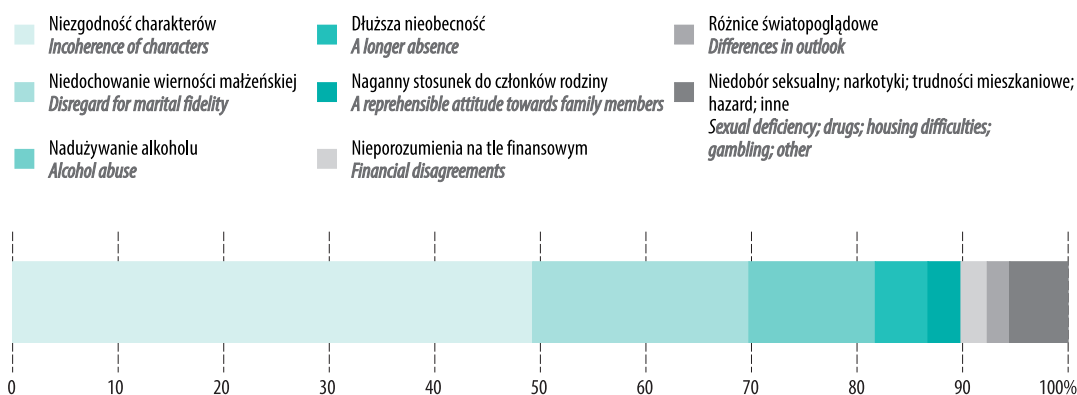
Wskaźnikiem do analizy trwałości związków małżeńskich jest liczba rozwodów w przeliczeniu na 1000 nowo zawartych małżeństw. Miara ta porównuje liczbę rozwodów i nowo zawartych małżeństw z tego samego roku kalendarzowego. Jej interpretacja powinna być ostrożna, ze względu na to, że wnoszenie pozwów rozwodowych wymaga czasu. Wartość wskaźnika w województwie lubuskim wyniosła w 2017 r. 372,1, co oznacza, że na każde 1000 zawartych małżeństw, 372 mogą skończyć się rozwodem.

Ocena stopnia rozkładu związku małżeńskiego i winy ma charakter subiektywny. Rolą sądu jest ustalenie, który z małżonków jest winien rozkładu pożycia, ustalając, który uchyla się od wypełniania obowiązków małżeńskich. Orzekane w 2017 r. rozwody najczęściej nie wskazywały na winę żadnego z małżonków (77,0%). W sytuacji orzekania o winie największą grupę rozwodów stanowiły takie, kiedy orzekano winę męża (13,9%). Winę żony orzekano w 4,3% wszystkich rozwodów, a 4,8% stanowią sytuacje, w których orzekano winę obydwu stron.

Wykres 16. **Struktura rozwodów według przyczyn w 2017 r.**
 Chart 16. *Structure of divorces by reason in 2017*

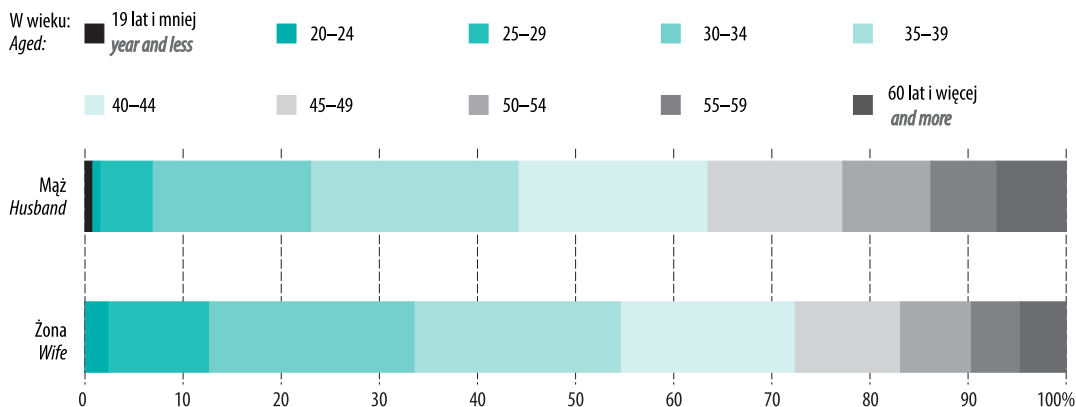
Wykres 17. **Rozwody według wybranych przyczyn rozpadu pożycia małżeńskiego w 2017 r.**
 Chart 17. *Divorces according to selected causes of the breakdown of marriage in 2017*

Rozwody w województwie lubuskim orzekano najczęściej z powodu niezgodności charakterów (26,6% ogółu rozwodów). Drugą najczęściej orzekaną przyczyną rozwodów było niedochowanie wierności małżeńskiej (11,1%), trzecią – nadużywanie alkoholu (6,5%). Częstość występowania tych trzech przyczyn jest stabilna w czasie, co można traktować jako argument potwierdzający występowanie pewnych stereotypowych „powodów” rozkładu małżeństwa.

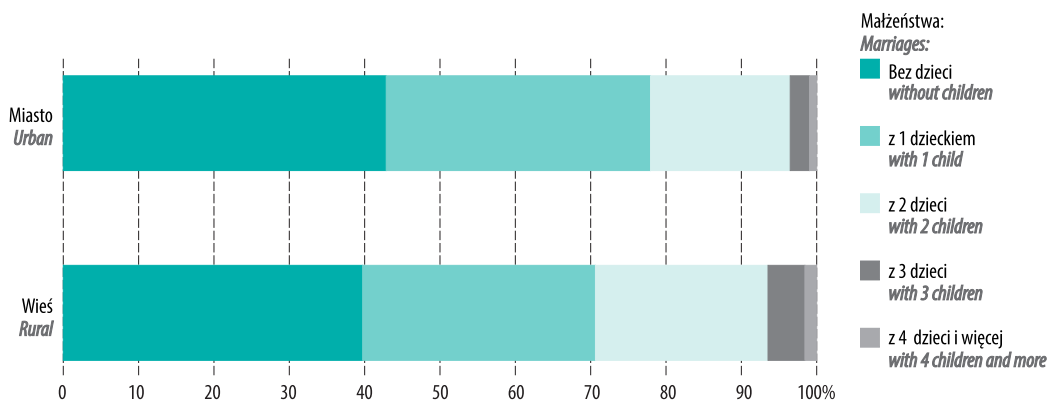
Demograficzne analizy dotyczące przeciętnego wieku rozwodzących się małżonków dostarczają niezbędnych informacji o typowych okresach kryzysowych w małżeństwie. Struktura wieku osób, wobec których orzekano rozwody w województwie lubuskim jest zróżnicowana. W populacji rozwiedzionych kobiet najczęściej występowały osoby w wieku 35-39 lat (21,0%) oraz 30-34 lata (20,9%), natomiast wśród rozwiedzionych mężczyzn najczęściej było osób w wieku 35-39 lat (21,3%) oraz 40-44 lata (19,4%). Najrzadziej rozwodziły się osoby w wieku do 24. roku życia bez względu na płeć. Wśród kobiet odsetek orzeczonych rozwodów maleje po 50 roku życia.

Wykres 18. Rozwoody w 2017 r. według wieku małżonków w momencie orzeczenia rozwodu
 Chart 18. Divorces in 2017 by age of spouses at the time of divorce

W województwie lubuskim w 2017 r. przeważały rozwody par bezdziejnych (42,0%). Rozwodzące się pary posiadające jedno dziecko stanowiły 33,9% wszystkich rozwodów, dwoje dzieci – 19,7%, troje – 3,2%, a pary posiadające czworo dzieci i więcej stanowiły 1,4%. W miastach, częściej niż na wsi rozwodziły się pary bezdziejne (odpowiednio: 42,8%; 39,7%), oraz posiadające jedno dziecko (odpowiednio 35,0%; 30,9%). Pary posiadające dwoje dzieci i więcej częściej rozwodziły się na wsi (odpowiednio: 29,3% ; 22,0%).

Wykres 19. Rozwoody w 2017 r. według decyzji sądu o wykonywaniu władzy rodzicielskiej i opieki nad małoletnimi dziećmi
 Chart 19. Divorces in 2017 by court decision on care for underage children

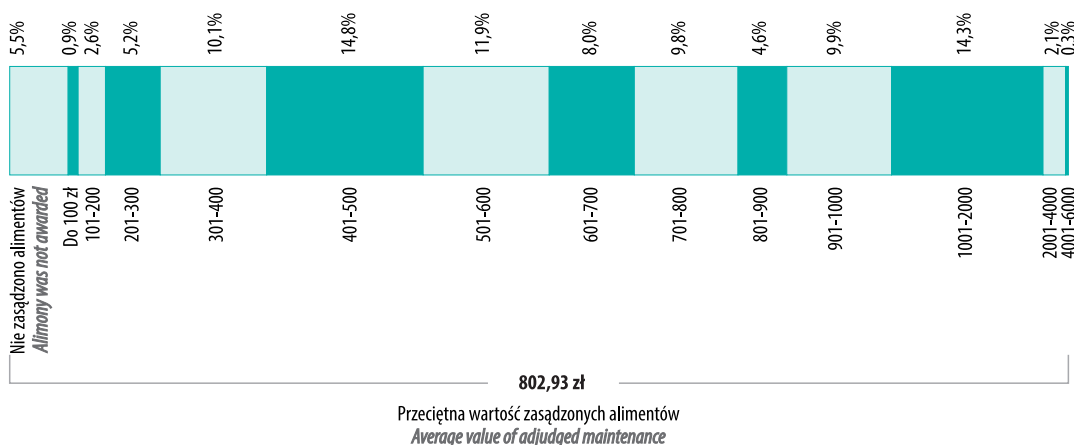
Istotnym ze społecznego punktu widzenia problemem stanowiącym konsekwencję rozwodu jest kwestia opieki nad nieletnimi i niesamodzielnymi ekonomicznie dziećmi w przypadku, gdy rozstająca się para wciąż je wychowuje. Ponad połowa małoletnich dzieci pozostających na utrzymaniu rozwodzających się rodziców z województwa lubuskiego to dzieci w wieku 7-15 lat (56,8%). Dzieci w wieku do 2 lat stanowią 9,9% wszystkich małoletnich dzieci pozostających na utrzymaniu osób rozwodzających się, dzieci w wieku 3-6 lat – 24,8%, a dzieci w wieku 16-17 lat – 8,5%. Małoletnie dzieci z rodzin dwójka dzieci, pozostających na utrzymaniu rozwodzających się par stanowią największą grupę (44,7%). Dzieci z rodzin jednym dzieckiem stanowią 38,3% małoletnich pozostających na utrzymaniu rozwodzających się par. Dzieci z rodzin trójką dzieci stanowią 10,9%, a dzieci z rodzin czwórką dzieci i więcej – 6,1% ogółu małoletnich dzieci pozostających na utrzymaniu.

Tablica 25. Powierzenie wykonywania władzy rodzicielskiej po rozwodzie w 2017 r.
 Table 25. *Entrusting the exercise of parental authority after divorce in 2017*

Liczba dzieci <i>Number of children</i>	Ogółem <i>Total</i>	Wykonywanie władzy rodzicielskiej powierzono <i>Entrusting the exercise of parental authority to</i>				Dziecko powierzono <i>Child was entrusted to</i>		Inne przypadki powierzenia opieki <i>others</i>
		matce <i>mother</i>	ojcu <i>father</i>	razem matce i ojcu <i>both mother and father</i>	oddzielnie matce i ojcu <i>separately mother and father</i>	rodzinie zastępczej <i>foster family</i>	placówce wychowawczej <i>educational institution</i>	
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	1069	401	43	598	8	12	2	5
1 dziecko <i>child</i>	625	220	18	380	-	7	-	-
2 dzieci <i>children</i>	364	141	17	194	7	2	1	2
3 dzieci <i>children</i>	59	29	6	21	1	1	-	1
4 i więcej dzieci <i>4 and more children</i>	21	11	2	3	-	2	1	2

Rodzice podejmując decyzję o rozwodzie powinni ustalić sposób i zakres wykonywania opieki nad dzieckiem. Kwestia powierzenia opieki nad dzieckiem po rozwodzie rodziców stanowi istotną kwestię z punktu widzenia stosunków społecznych. Sąd wydając postanowienie w przedmiocie powyższego kieruje się dobrem dziecka i sytuacją rodziny. W 2017 r. w województwie lubuskim sąd najczęściej powierzył sprawowanie opieki nad dziećmi obojgu rodzicom (55,9%). W 37,5% przypadków wykonywanie władzy rodzicielskiej po rozwodzie sąd powierzył matce, a w 4,0% przypadków ojcu. Dysproporcja w orzecznictwie na korzyść matki jest związana z tym, że wykonywanie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem sądy powierzają ojcu tylko w sytuacji, gdy matka nie chce lub nie może jej sprawować albo w przypadku, gdy oboje rodzice wnoszą o powierzenie tej opieki ojcu.

Wykres 20. Rozwody według wartości świadczeń alimentacyjnych w 2017 r.
 Chart 20. *Divorces by value of adjudged maintenance in 2017*

Konsekwencją rozwodów rodziców posiadających małoletnie dzieci na utrzymaniu często jest zasądzenie świadczeń alimentacyjnych. Ich wysokość jest zróżnicowana w zależności od okoliczności rozwodów i sytuacji rodziny. W 2017 r. w województwie lubuskim przeciętna wartość zasądzonych alimentów wynosiła 802,9 zł, a w sumie zasądzono świadczenia w wysokości 821 400 zł.

1.5.1. Rozwody w powiatach

1.5.1. Divorces in powiats

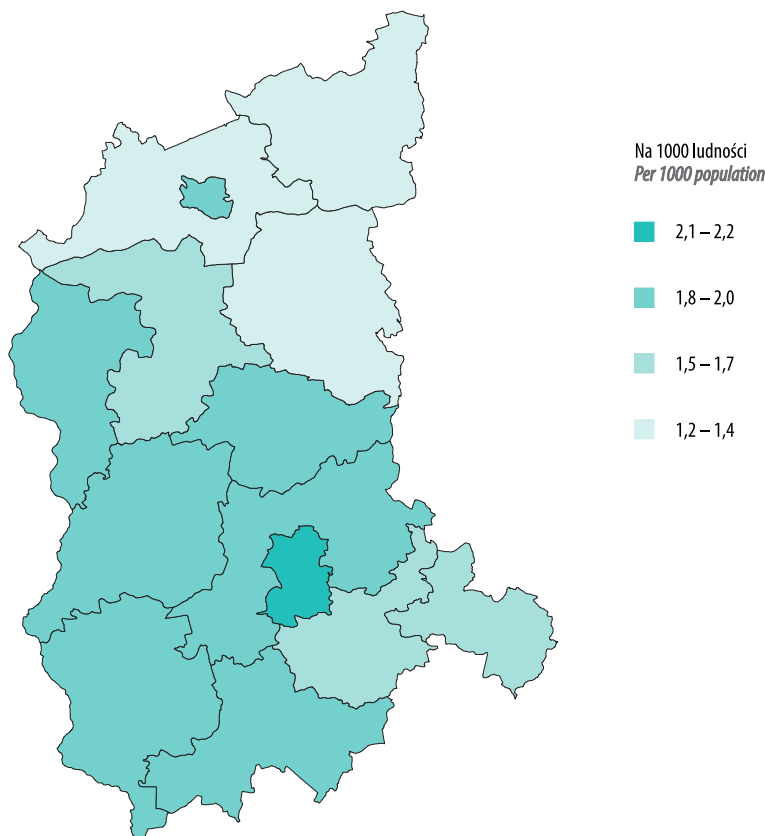
Charakterystyka rozwodów w powiatach województwa lubuskiego w 2017 r. była zróżnicowana. Wskaźnik liczby rozwodów najwyższe wartości osiągnął w Zielonej Górze (2,20‰), w powiecie krośnieńskim (2,03‰) oraz w Gorzowie Wlkp. (2,01‰). Najniższe wartości wskaźnika rozwodów zanotowano w powiatach: międzyrzeckim (1,15‰), gorzowskim (1,38‰) oraz strzelecko-drezdeneckim (1,58‰).

Mapa 16.

Map 16.

Wskaźnik rozwodów według powiatów w 2017 r.

Divorce ratio by powiats in 2017

1.6. Separacje

1.6. Separations

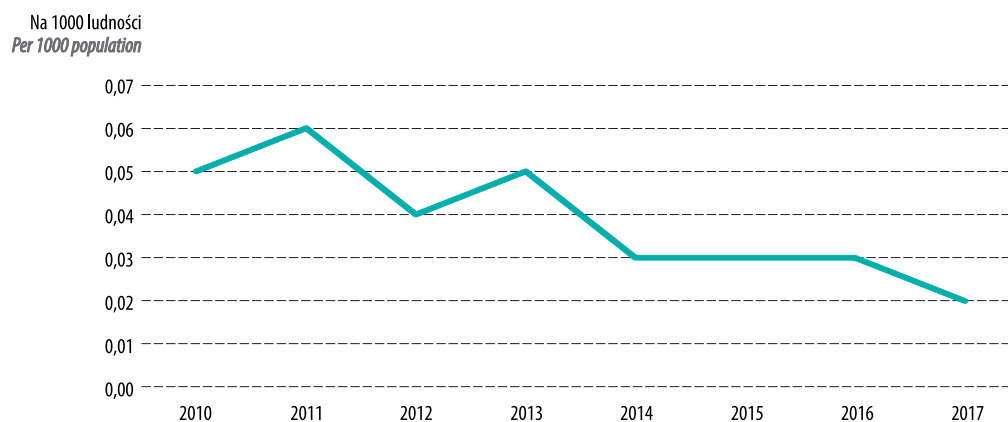
Separacja jest rozwiązaniem, które normuje stosunki prawne małżonków, pomiędzy którymi nastąpił zupełny rozkład pożycia, ale z różnych względów nie dopuszczają oni rozwiązania małżeństwa przez rozwód. Co do zasady orzeczenie separacji ma takie skutki jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód z tą jednak różnicą, iż małżeństwo nadal trwa. Żaden z małżonków w separacji nie może zawrzeć kolejnego małżeństwa, a małżonkowie pozostający w separacji obowiązani są do niesienia wzajemnej pomocy.

W 2017 r. w województwie lubuskim orzeczono 16 separacji, większość (68,5%) w miastach. Współczynnik separacji w przeliczeniu na 1000 ludności wyniósł 1,57, w miastach 1,66, na wsi 1,40.

Najwięcej separacji orzeczono w powiecie żagańskim (3,70‰), sulęcińskim (2,80‰) oraz w Gorzowie Wlkp. (2,40‰) i Zielonej Górze (2,15‰).

Liczba orzeczonych separacji jest – w porównaniu z orzekanymi rozwodami – niewielka. W 2017 r. liczba orzeczonych separacji osiągnęła najniższą wartość od 2010 r.

Wykres 21. Liczba orzeczonych separacji
Chart 21. Adjudicated separations

1.7. Procesy migracyjne

1.7. Migration processes

Migracje stają się zjawiskiem coraz bardziej powszechnym, wpływającym m.in. na zmiany w poziomie zaludnienia i rozmieszczeniu przestrzennym ludności. Oznaczają przemieszczenie terytorialne związane z względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania. Migracje są zjawiskiem złożonym i należy mieć na uwadze, że przedstawione w opracowaniu zagadnienia dotyczące procesów migracyjnych w województwie lubuskim nie wyczerpują omawianej problematyki i pozwalają na zobrazowanie ogólnej struktury migracji na badanym terenie. Głównym celem opracowania jest określenie rozmiaru i kierunków przepływów ludności. Analiza rozmiarów migracji wewnętrznych i zagranicznych jest wielce przydatna dla oceny zmian sytuacji demograficznej w regionie. Jest to szczególnie ważne w kontekście zachodzących przemian społeczno-gospodarczych.

1.7.1. Migracje zagraniczne

1.7.1. International migrations

1.7.1.1. Emigracje

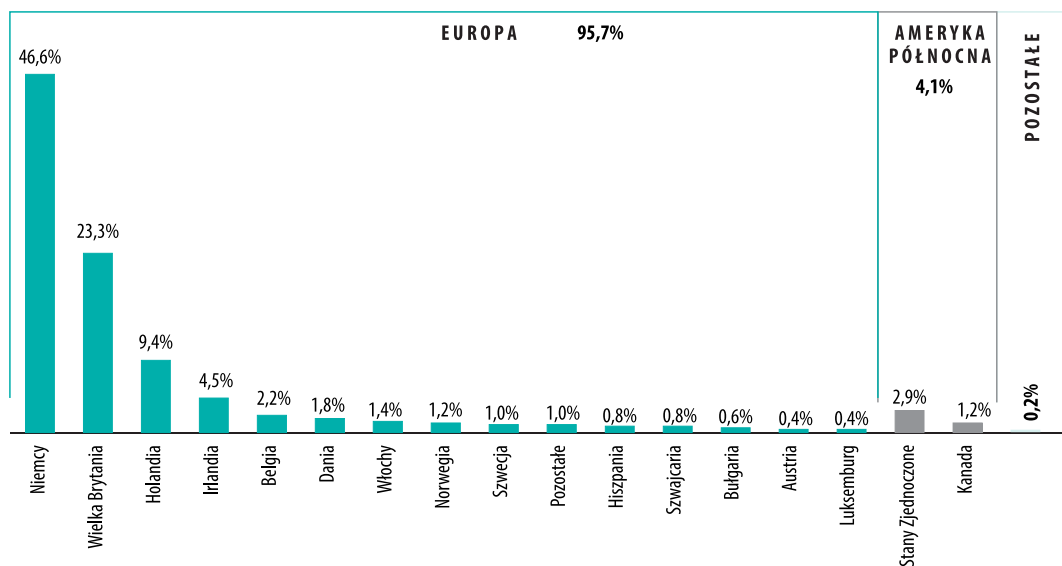
1.7.1.1 Emigrations

Ruchy ludności, a szczególnie emigracja, pociągają za sobą również negatywne skutki demograficzne. Duży odpływ ludności powoduje wyludnienie niektórych obszarów. Opuszczanie jednostek terytorialnych przez ludzi młodych skutkuje np. spadkiem przyrostu naturalnego oraz przyśpieszaniem procesu starzenia się społeczeństwa. W 2017 r. z województwa lubuskiego wyemigrowało 489 osób. Emigracja poza granice kraju najczęściej odbywała się do innych krajów europejskich (95,7% ogółu). Zintensyfikowanie mobilności związane jest z pojawianiem się nowych możliwości przemieszczania się ludności, wynikających z utworzenia jednolitego rynku europejskiego, którego jednym z elementów jest swoboda przepływu osób. W grupie krajów, do których najczęściej odbywała się emigracja mieszkańców województwa lubuskiego znalazły się Niemcy (46,6%), Wielka Brytania (23,3%) oraz Holandia (9,8%). Poza Europę mieszkańcy województwa lubuskiego wyjechali do Ameryki Północnej – większość do Stanów Zjednoczonych oraz do Kanady. W większości przypadków mieszkańcy województwa lubuskiego emigrowali na tereny miejskie (77,5%).

Wykres 22.
Chart 22.

Migracje według krajów emigracji w 2017 r. (w % ogółu)

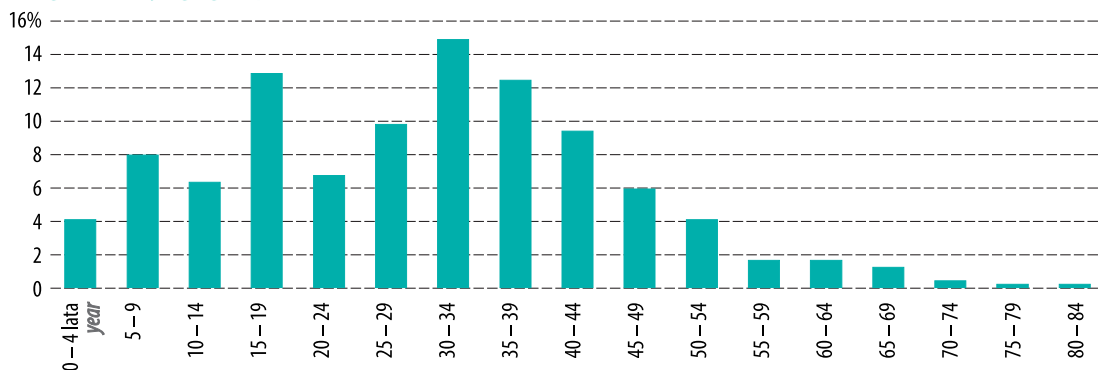
Migrations by country of emigration in 2017 (in % of total)

Udział kobiet i mężczyzn w procesach emigracyjnych w 2017 r. jest zbliżony. Z województwa lubuskiego za granicę na pobyt stały wyjechało 248 mężczyzn i 241 kobiet.

Migranci zagraniczni z województwa lubuskiego to najczęściej osoby w grupie wieku 30-34 lata (14,9%). Często wyjeżdżają także osoby w wieku 20-24 (12,8%) lata oraz 40-44 lata (12,5%). Udział osób w wieku 60 lat i więcej w procesach migracji zagranicznych z każdym rokiem życia maleje.

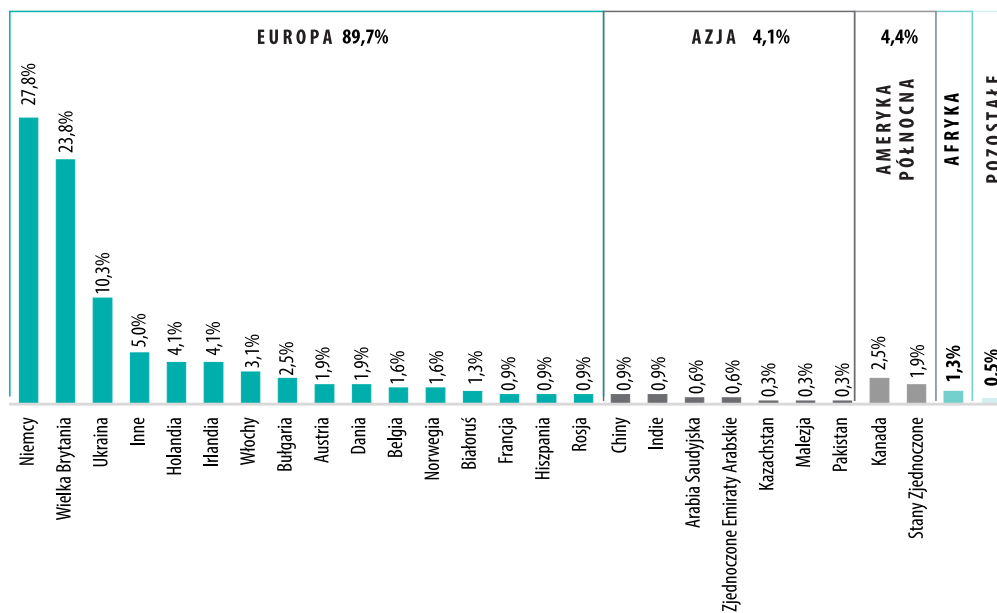
Wykres 23. Emigracje według grup wieku w 2017 r. (w % ogółu)
Chart 23. Emigrations by age group in 2017 (in % of total)

1.7.1.2. Imigracje 1.7.1.2. Immigrations

W przeprowadzonej analizie zbadano także wielkość napływu imigracyjnego do poszczególnych powiatów województwa. Na teren województwa lubuskiego w 2017 r. przybyło na pobyt stały 320 osób, w tym w większości – mieszkańcy innych krajów Europy (89,7%). Wśród nich najliczniejszą grupą są Niemcy (27,8%), mieszkańcy Wielkiej Brytanii (23,4%) oraz Ukrainy (10,8%).

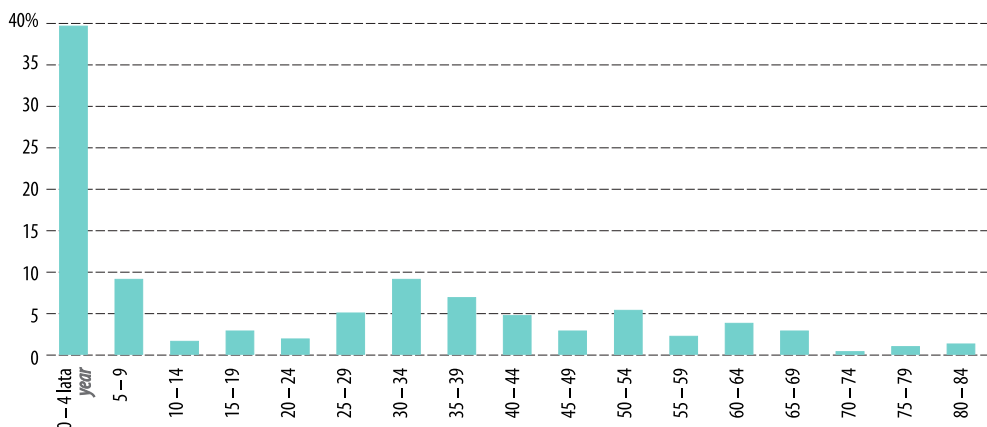
Wykres 24. Migracje według krajów migracji w 2017 r. (w % ogółu)
Chart 24. Migrations by country of migrations in 2017 (in % of total)

Wśród imigrantów przybyłych w 2017 r. na teren województwa lubuskiego przeważają mężczyźni (55,6%), nad kobietami (44,4%).

Wykres 25. Imigracje według grup wieku w 2017 r. (w % ogółu)

Chart 25. Immigrations by age group in 2017 (in % of total)

1.7.2. Migracje wewnętrzne

1.7.2. Internal migration

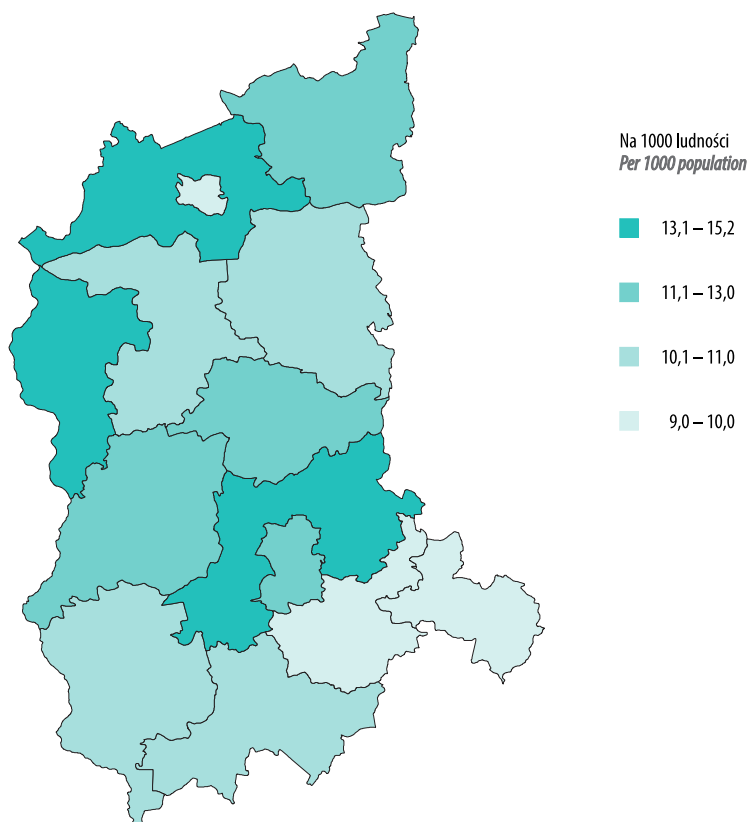
Migracje wewnętrzne są jednym z trzech czynników odpowiedzialnych za zmiany rozkładu zaludnienia obszarów województw, obok ruchu naturalnego oraz migracji zagranicznych. Migracje wewnętrzne są związane z przemieszczaniem się ludności między miejscowościami, województwami, czy regionami kraju, prowadzące do stałej zmiany miejsca zamieszkania. Do głównych przyczyn migracji wewnętrznych na pobyt stały w Polsce należą tzw. sprawy rodzinne (zawarcie lub rozpad małżeństwa oraz łączenie rodzin) oraz warunki mieszkaniowe (eksmisja, zbyt wysokie koszty utrzymania lub chęć zamieszkania w lepszych warunkach). Dużo mniejsze znaczenie ma natomiast praca (oferta lepszej pracy, utrata zatrudnienia, uciążliwe dojazdy do pracy, długotrwałe bezrobocie) oraz edukacja. Należy podkreślić fakt, że – w odróżnieniu od migracji zagranicznych – w przypadku migracji wewnętrznych czynniki pozaekonomiczne są najczęstszym motywem wędrowek ludności¹.

W 2017 r. odnotowano napływ 11438 osób. Najczęściej migracje wewnętrzne miały charakter migracji wewnątrzwojewódzkich (74,5%). Wśród migrantów międzywojewódzkich dominują mieszkańcy województwa dolnośląskiego (6,3%), wielkopolskiego (5,6%) oraz zachodniopomorskiego (5,3%). Napływ migracyjny do województwa lubuskiego najczęściej ukierunkowany był w 2017 r. na tereny miast (56,0%) niż wsi (44,0%).

¹ D. Stelmachowicz-Pawzya, K. Świerzakowska-Ambroziak, Analiza danych zastanych, raport cząstkowy przygotowany w ramach projektu Wspieranie aktywności zawodowej poprzez zarządzanie zjawiskiem migracji – analiza w województwie śląskim, Katowice 2009, <http://www.migracje.otawagroup.pl/pliki/2009/12/2010-02-11.pdf> (odczyt: 25.03.2015).

Mapa 17.
Map 17.

Napływ migracyjny według powiatów w 2017 r.
Migration inflow by powiats in 2017

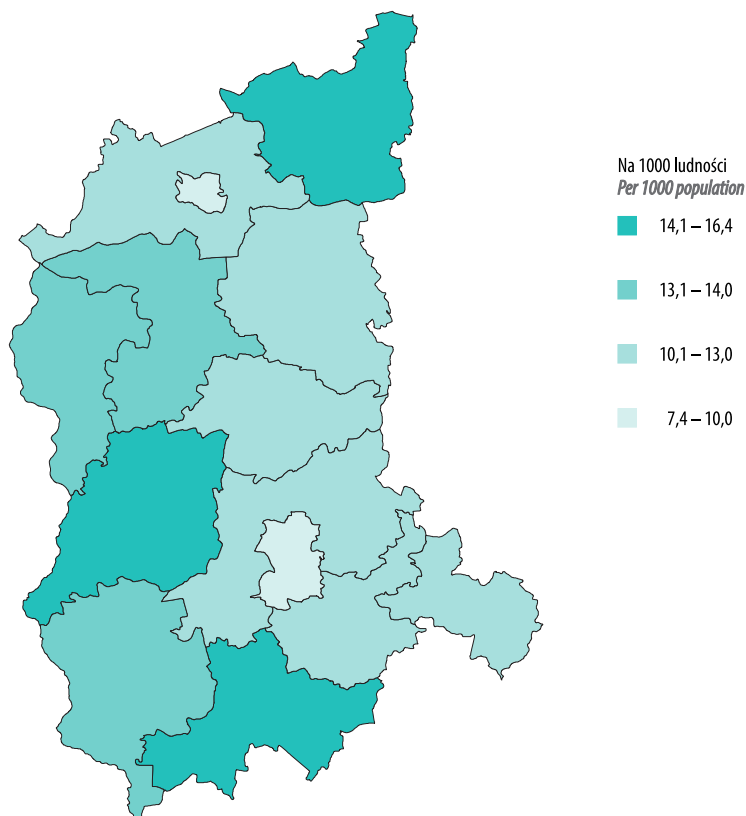
W migracjach wewnętrznych obserwujemy wydatny spadek odpływu (zbliżony do wartości napływu migracyjnego). Z terenu województwa lubuskiego wyjechało na pobyt stały 12226 osób. Mieszkańcy województwa lubuskiego najczęściej zmieniali swoje miejsce zamieszkania na inną miejscowość na terenie województwa (64,5%). Często także migrowali na teren województwa wielkopolskiego (8,2%), dolnośląskiego (8,0%) oraz zachodniopomorskiego (5,0%). W większości przypadków odpływ migracyjny z terenu województwa lubuskiego odbywał się w kierunku miast (56,5%) niż wsi (43,5%).

Najwyższe wartości odpływu migracyjnego na 1000 ludności obserwuje się w powiecie krośnieńskim (16,4), strzelecko-drezdeneckim (15,0) oraz żagańskim (14,3). Najniższe wartości odpływu migracyjnego w przeliczeniu na 1000 ludności odnotowano w miastach: Zielona Góra (7,4) i Gorzów Wlkp. (9,3) oraz w powiecie nowosolskim (11,7).

Analizując strukturę stanu cywilnego migrantów wewnętrznych na terenie województwa lubuskiego według stanu cywilnego można uznać, że zarówno w sytuacji napływu, jak i odpływu ludności dominują osoby pozostające w związkach małżeńskich (42,9% napływ, 42,7% odpływ), jak i osoby w stanie wolnym (39,5% w obydwu przypadkach).

Mapa 18.
Map 18.

Odptyw migracyjny według powiatów w 2017 r.
Migration outflow by powiats in 2017

Analizując strukturę stanu cywilnego migrantów wewnętrznych na terenie województwa lubuskiego ze względu na stan cywilny można uznać, że zarówno w sytuacji napływu, jak i odpływu ludności dominują osoby w związkach małżeńskich (42,9% napływ, 42,7% odpływ) oraz osoby w stanie wolnym (39,5% w obydwu przypadkach).

Tablica 26.
Table 26.

Migracje wewnętrzne według stanu cywilnego w 2017 r.
Internal migrations by marital status in 2017

Stan cywilny <i>Marital status</i>	Napływ migracyjny <i>Migration inflow</i>		Odpływ migracyjny <i>Migration outflow</i>	
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>	w % <i>in %</i>	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>	w % <i>in %</i>
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	11438	100,0	12226	100,0
Kawalerowie (panny) <i>Single</i>	4501	39,4	4821	39,4
Żonaci (zamężne) <i>Married</i>	4910	42,9	5217	42,7
Wdowcy (wdowy) <i>Widowed</i>	402	3,5	437	3,6
Rozwiedzeni (rozwidzione) <i>Divorced</i>	918	8,0	941	7,7
Stan cywilny nieustalony <i>Civil status undetermined</i>	707	6,2	810	6,6

1.7.3. Saldo migracji

1.7.3. Net migration

Saldo migracji, nazywane migracją netto, to różnica między napływem i odpływem ludności, a więc wskaźnik charakteryzujący końcowy efekt ilościowy procesów migracyjnych dla danej populacji w określonym czasie. Analizy dotyczące procesów migracyjnych ze względu na różnorodność ich przyczyny i skutki, rolę w procesie przemian demograficznych czy zmian w strukturach społeczno-przestrzennych, dużą różnorodność form, kryteriów klasyfikacji, zasięg terytorialny, zmiany rozmiarów i natężenia w czasie są realizowane w oparciu głównie o wielkości salda migracji.

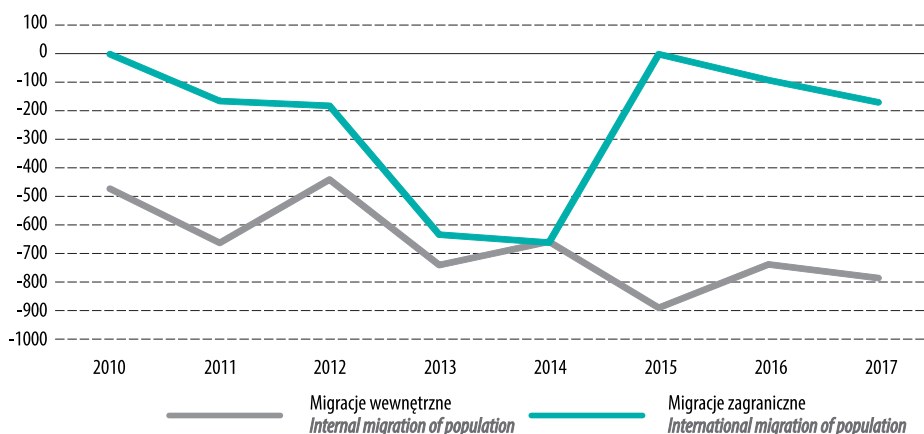
W 2017 r. saldo migracji wewnętrznych ogółem wyniosło w województwie lubuskim -788 osób, saldo migracji zagranicznych – 169 osób. W perspektywie dynamicznej można mówić o wahaniami procesów migracji.

Wykres 26.

Chart 26.

Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w województwie lubuskim

Net Internal and international migration of population in lubuskie voivodship

W przypadku migracji zagranicznych saldo migracji w okresie 2010-2017 r., malało systematycznie od 2010 r., najniższe wartości osiągając w 2014 r. i zrastając systematycznie do 2016 r. W 2017 r. odnotowano spadek salda migracji zagranicznych, porównywalny z 2011 r. Saldo migracji zagranicznych na 1000 ludności wyniosło w 2017 r. (-0,17). Saldo migracji wewnętrznych w okresie 2010-2017 r. także charakteryzują zmiany wartości, ale na podstawie analiz można sformułować założenie, że te wahnięcia występują w okresach dwuletnich (wzrosty w latach 2012, 2014, 2016 i spadki w latach 2011, 2013, 2015, 2017).

Saldo migracji ogółem na 1000 ludności w 2017 r. w województwie lubuskim wyniosło (-0,9). W porównaniu do 2016 r. wielkość salda migracji w przeliczeniu na 1000 ludności wzrosła o 0,1.

1.7.4. Procesy migracyjne

1.7.4. Migration processes

Analiza migracji wewnętrznych i zagranicznych, ich nasilenia, podstawowych kierunków i zasięgów terytorialnych jest istotna w perspektywie charakterystyki czynników jakie wpływają na ogólną dynamikę przemian demograficznych, zmiany w przestrzennym i środowiskowym (miasto-wieś) rozmieszczeniu ludności. Są one reakcją na zachodzące procesy ekonomiczne i społeczno-polityczne lub konkretne

działania na określonym terytorium. Mieszkańcy poszczególnych powiatów podlegają z jednej strony pewnym czynnikom „wypychającym” („push factors”), zachęcającym lub nawet zmuszającym pewne subpopulacje do opuszczenia danej miejscowości lub większych obszarów, a z drugiej – czynnikom przyciągającym tzw. „pull factors” zachęcających do zamieszkania na danym terenie.

1.7.4.1. Emigracje w powiatach

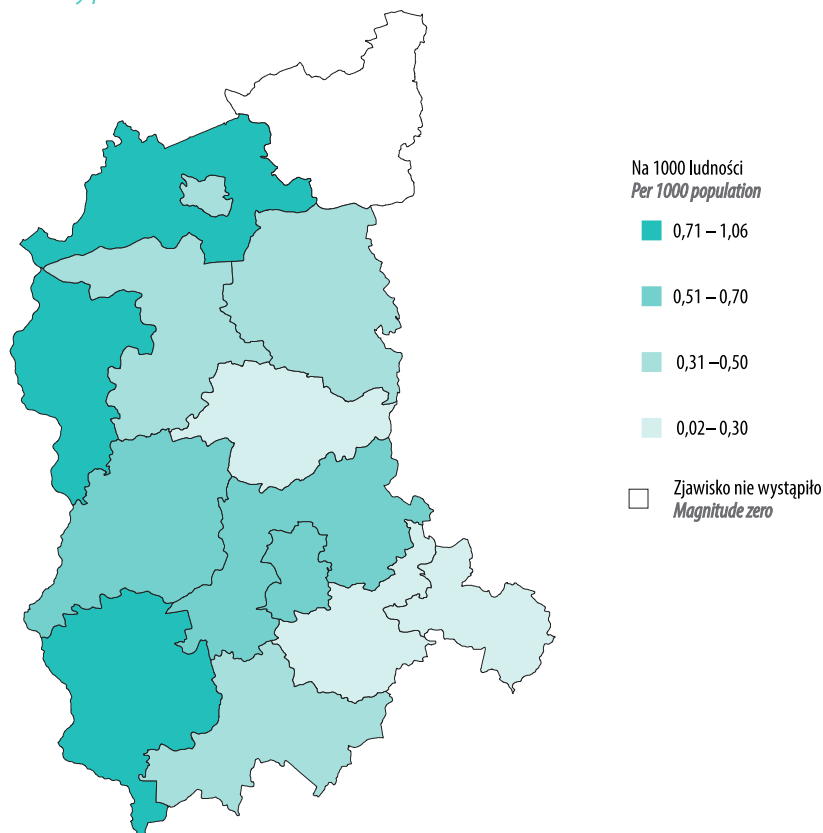
1.7.4.1. Emigration in powiats

W 2017 r. za granicę wyjechali na pobyt stały mieszkańcy wszystkich powiatów województwa lubuskiego, poza powiatem sulęcińskim.

Emigracje zagraniczne według powiatów w 2017 r.

Foreign emigration by powiats in 2017

Mapa 19.
Map 19.

Największy wskaźnik emigracji zagranicznych na 1000 ludności charakteryzuje powiaty ślubicki (1,06) oraz gorzowski (0,76). Najniższe wartości wskaźnika na 1000 ludności odnotowano w powiatach: świebodzińskim (0,20), wschowskim (0,30) oraz nowosolskim (0,14).

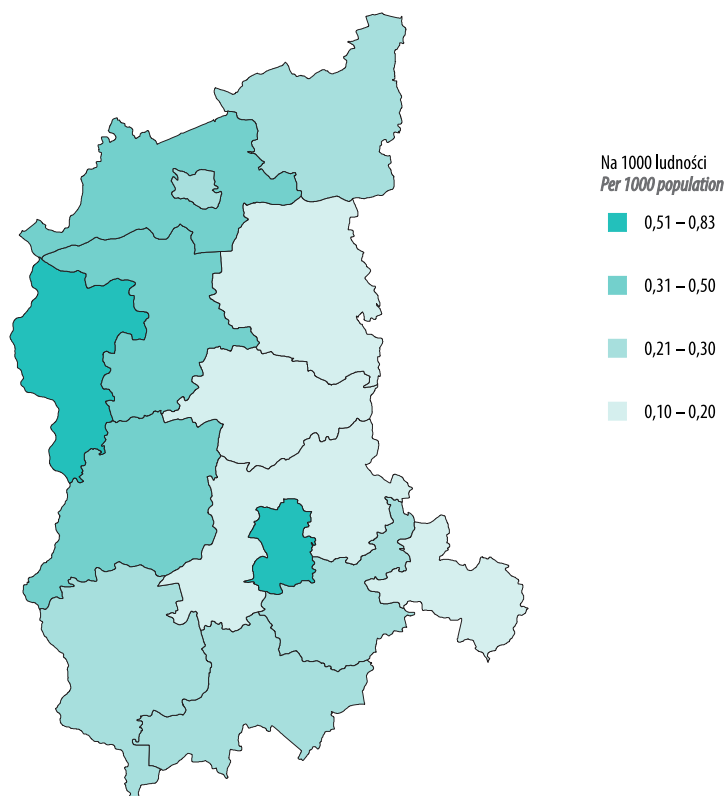
1.7.4.2. Imigracje w powiatach

1.7.4.2. Immigration in powiats

W przeliczeniu na 1000 ludności najliczniejszą grupę stanowili imigranci do powiatu ślubickiego (0,83), miasta Zielona Góra (0,54) oraz powiatu sulęcińskiego (0,34).

Mapa 20.
Map 20.

Imigracje według powiatów w 2017 r.
Immigration by powiats in 2017

1.7.5. Migracje wewnętrzne w powiatach

1.7.5. Internal migrations in powiats

Powiaty województwa lubuskiego są zróżnicowane pod względem wielkości zarówno napływu, jak i odpływu migracyjnego mieszkańców. Największy odsetek migrantów wewnętrznych to osoby, które przeprowadziły się do miasta Zielona Góra (14,0%), miasta Gorzów Wlkp. (9,8%), a także powiatów: gorzowskiego (9,5%), żarskiego (9,3%) i zielonogórskiego (9,0%). Do powiatów: gorzowskiego, krośnieńskiego, nowosolskiego, słubickiego, świebodzińskiego, żagańskiego, żarskiego, wschowskiego oraz miast Zielona Góra i Gorzów Wlkp. przybyło więcej kobiet niż mężczyzn. We wszystkich powiatach dominują także mieszkańcy tego samego województwa. W powiatach: krośnieńskim, świebodzińskim, wschowskim oraz w Gorzowie Wielkopolskim częściej napływ dotyczył mieszkańców migrujących ze wsi do miast.

W przeliczeniu na 1000 ludności największy napływ migracyjny charakteryzuje powiat gorzowski (15,2), zielonogórski (13,7), słubicki (13,4). Najniższe wartości napływu migracyjnego charakteryzują miasto Gorzów Wlkp. (9,0), powiat nowosolski (9,7) i wschowski (10,0).

Tablica 27.
Table 27.

Powiaty według napływu migracyjnego w 2017 r.
Powiats by migration inflow in 2017

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Napływ migracyjny <i>Migration inflow</i>							
	ogółem <i>total</i>		mężczyźni <i>males</i>	kobiety <i>females</i>	do województwa <i>to voivodship</i>		z miast <i>from towns</i>	ze wsi <i>from villages</i>
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>	w procentach <i>in percentage</i>			tego samego <i>the same</i>	innego <i>another</i>		
Województwo lubuskie <i>Lubuskie voivodship</i>	11438	100,0	5533	5905	8531	2907	6488	4950
Powiaty: <i>Powiats:</i>								
Gorzowski	1086	9,5	530	556	869	217	800	286
Krośnieński	656	5,7	323	333	548	108	322	334
Międzyrzecki	591	5,2	301	290	408	183	307	284
Nowosolski	839	7,3	407	432	674	165	514	325
Słubicki	630	5,5	295	335	488	142	369	261
Strzelecko-drezdenecki	534	4,7	285	249	373	161	274	260
Sulęciński	428	3,7	218	210	322	106	216	212
Świebodziński	626	5,5	312	314	484	142	291	335
Wschowski	391	3,4	179	212	225	166	184	207
Zielonogórski	1029	9,0	526	503	893	136	724	305
Żagański	843	7,4	394	449	625	218	490	353
Żarski	1068	9,3	504	564	872	196	567	501
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>								
Gorzów Wlkp.	1116	9,8	535	581	666	450	456	660
Zielona Góra	1601	14,0	724	877	1084	517	974	627

Odływ migracyjny osiągnął najwyższe wartości w następujących powiatach województwa lubuskiego: żarskim (10,7%), zielonogórskim oraz w Gorzowie Wielkopolskim (po 9,4%). Najmniejszy odpływ natomiast odnotowano w powiatach – wschowskim (4,2%) oraz sulęcińskim (4,4%). We wszystkich powiatach częściej migrowały kobiety niż mężczyźni. Częściej także migrowali mieszkańcy województwa lubuskiego niż innych. Migracje wewnętrzne z analizowanych powiatów częściej dotyczyły migracji do miast, niż do wsi.

Tablica 28. Powiaty według odpływu migracyjnego w 2017 r.
Table 28. Powiats by migration outflow in 2017

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Odpływ migracyjny <i>Migration outflow</i>							
	ogółem <i>total</i>		mężczyźni <i>males</i>	kobiety <i>females</i>	z województwa <i>in voivodship</i>		z miast <i>from towns</i>	ze wsi <i>from villages</i>
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>	w procentach <i>in percentage</i>			tego samego <i>the same</i>	innego <i>another</i>		
Województwo lubuskie <i>Lubuskie voivodship</i>	12226	5753	6473	8531	3695	6854	5372	4950
Powiats: <i>Powiats:</i>								
Gorzowski	898	418	480	640	258	613	285	286
Kościański	910	414	496	732	178	533	377	334
Międzyrzecki	737	369	368	487	250	402	335	284
Nowosolski	1019	469	550	760	259	617	402	325
Słubicki	661	308	353	504	157	366	295	261
Strzelecko-drezdenecki	677	327	350	467	210	381	296	260
Sulęciński	532	255	277	410	122	331	201	212
Świebodziński	698	326	372	499	199	385	313	335
Wschowski	510	222	288	233	277	286	224	305
Zielonogórski	937	436	501	732	205	576	361	353
Żagański	1152	526	626	745	407	725	427	501
Żarski	1310	624	686	1014	296	791	519	207
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>								
Gorzów Wlkp.	1149	565	584	712	437	367	782	660
Zielona Góra	1036	494	542	596	440	481	555	627

1.7.6. Saldo migracji w powiatach

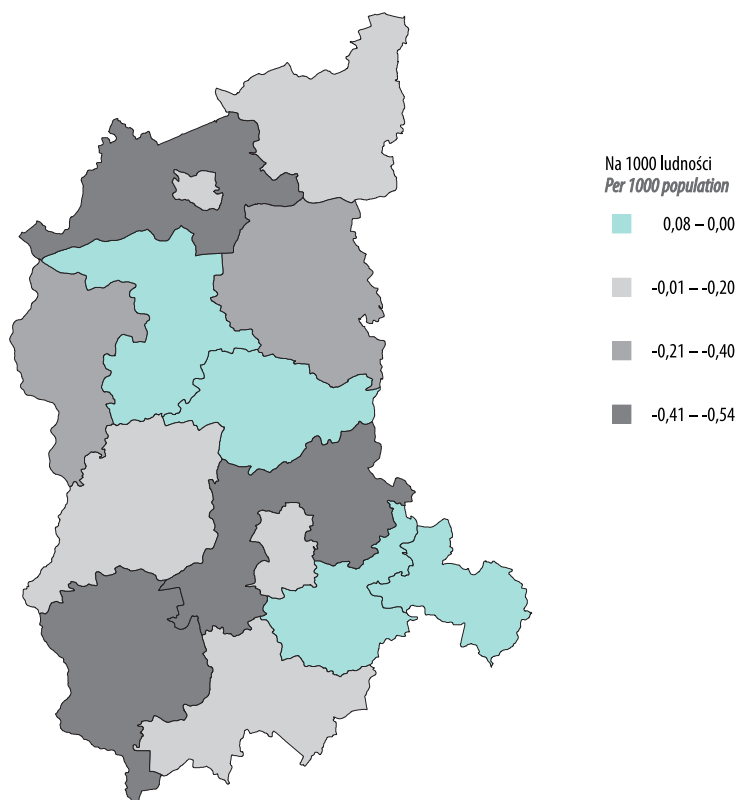
1.7.6. Net migration in powiats

W przeliczeniu na 1000 ludności saldo migracji ogółem najwyższe wartości odnotowuje w mieście Zielona Góra (3,91), w powiecie gorzowskim (2,19) oraz zielonogórskim (0,80). Najniższe wartości salda migracji na 1000 ludności w 2017 r. odnotowano w powiecie kościańskim (-4,73), żagańskim (-3,96) i żarskim (-3,02).

Na ostateczny bilans mobilności przestrzennej, a także na zmiany w rozmieszczeniu i strukturach ludności, istotny wpływ wywierają migracje zagraniczne. W większości powiatów województwa odnotowuje się salda ujemne, co oznacza, iż rozmiary emigracji przewyższają imigrację. Analiza rozmiarów rejestrowanych migracji zagranicznych ma jednak dość ograniczoną wartość poznawczą, ze względu na bliskość granicy i brak rejestracji pobytu. Saldo migracji zagranicznych na 1000 ludności najniższe wartości uzyskało w powiatach: żarskim (-0,54), gorzowskim (-0,45) oraz zielonogórskim (-0,42). Najwyższe wartości salda migracji zagranicznych na 1000 ludności odnotowano w powiatach: sulęcińskim (0,25), nowosolskim i świebodzińskim (po 0,14).

Mapa 21.
Map 21.

Saldo migracji zagranicznych według powiatów w 2017 r.
Net foreign migration by powiats in 2017

Rozdział 2. Analiza taksonomiczna

Chapter 2. Taxonomic analysis

2.1. Konstrukcja miary syntetycznej

2.1. Construction of a synthetic measure

Potencjał demograficzny jest jednym z podstawowych czynników, determinujących rozwój społeczno-gospodarczy.

Celem tej części opracowania jest charakterystyka potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego. Analiza struktury ludności oraz dynamiki procesów demograficznych w poszczególnych powiatach pozwoli zrozumieć bariery i szanse rozwoju miast, może również stać się impulsem do podjęcia działań w celu zatrzymania lub odwrócenia negatywnych tendencji.

Potencjał demograficzny województwa lubuskiego jest zróżnicowany przestrzennie. W celu wyznaczenia obszarów (powiatów) o wyższym i niższym potencjale demograficznym zastosowano metodę porządkowania liniowego (taksonomia) według Hellwiga. Celem tak definiowanej wielowymiarowej analizy porównawczej (WAP) jest konstrukcja syntetycznego wskaźnika, odzwierciedlającego kryterium wartościowania powiatów pod względem cech decydujących o potencjale demograficznym powiatów.

Procedura konstrukcji syntetycznego wskaźnika potencjału demograficznego determinowana jest wieloma czynnikami. Przede wszystkim zależy ona od charakteru zmiennych diagnostycznych i skali ich pomiaru oraz od procedury normalizacyjnej i formuły agregacji zmiennych. Zmienna syntetyczna ma charakter zmiennej ukrytej, ponieważ jej wartości nie są bezpośrednio obserwowane. Wartości zmiennej syntetycznej są szacowane na podstawie obserwacji cech diagnostycznych opisujących badane obiekty, które poddają się obserwacji. Syntetyczne mierniki zastępują opis obiektów przy użyciu zbioru cech diagnostycznych opisanych za pomocą jednej zagregowanej wielkości. Umożliwiają zatem numeryczny opis złożonych zjawisk, których nie można bezpośrednio mierzyć.

Początkowy zestaw wskaźników statystycznych wykorzystany w analizie porównawczej powiatów województwa lubuskiego obejmował 15 cech determinujących ich potencjał demograficzny. Dokonując wyboru wskaźników służących do określenia poziomu potencjału demograficznego wzięto przede wszystkim pod uwagę współczynniki związane ze strukturą ludności, ruchem naturalnym, saldem migracji i procesami związanymi z życiem małżeńsko-rodzinnym. Mogą być one traktowane jako dobre mierniki procesów demograficznych, lecz także świadczą o wzmocnieniu lub osłabieniu potencjału demograficznego. W pierwszym etapie badań dokonano wyboru ostatecznych zmiennych diagnostycznych. Za podstawę przyjęto cechy powiatów w 2017 r. Następnie przeprowadzono redukcję potencjalnego zestawu cech uwzględniając kryteria statystyczne. Jako kryterium odrzucenia zmiennej przyjęto wartość współczynnika zmienności niższą bądź równą 0,10, a w ocenie korelacji zmiennych zastosowano analizę korelacji r-Pearsona, przyjmując krytyczną wartość współczynnika korelacji równą bądź niższą niż 0,5.

Do wyznaczania zmiennej syntetycznej charakteryzującej potencjał demograficzny powiatów wykorzystano wskaźniki dotyczące: przyrostu rocznego ludności, współczynnika feminizacji, gęstości zaludnienia, udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu, indeksu starości, starzenia demograficznego, wsparcia międzypokoleniowego, obciążenia demograficznego, dynamiki demograficznej, zgonów niemowląt, salda migracji, dzietności kobiet, wskaźnika reprodukcji, liczby małżeństw i liczby rozwodów.

Tablica 29.
Table 29.

Wartości cech diagnostycznych uwzględnianych przy określaniu potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego

Values of diagnostic features taken into account in determining the demographic potential of the powiats of the lubuskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Przyrost roczny ludności <i>Annual population growth</i>	Współczynnik feminizacji <i>Femininity ratio</i>	Gęstość zaludnienia <i>Density of population</i>	Udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej ludności <i>Share of working people in the general population</i>	Indeks starości <i>Ageing index</i>	Starzenie demograficzne <i>Demographic ageing</i>	Wskaźnik wsparcia międzypokoleniowego <i>Parent support indicator</i>	Wskaźnik obciążenia demograficznego <i>Age dependency</i>
Powiaty: <i>Powiats:</i>								
Gorzowski	0,3	102	59	0,7	81,9	0,1	7,6	57,3
Krośnieński	-0,4	103	40	0,7	106,8	0,2	7,9	59,1
Międzyrzecki	-0,3	102	42	0,6	106,8	0,2	8,4	60,8
Nowosolski	-0,2	105	113	0,6	110,2	0,2	9,4	64,8
Słubicki	-0,1	104	47	0,7	88,6	0,1	6,6	57,0
Strzelecko-drezdenecki	-0,3	103	40	0,6	101,7	0,2	6,0	62,5
Sulęciński	-0,2	101	30	0,7	92,8	0,1	8,4	59,4
Świebodziński	-0,2	104	60	0,6	99,3	0,2	7,2	61,0
Wschowski	-0,2	103	63	0,7	92,4	0,2	7,7	62,0
Zielonogórski	0,3	102	56	0,7	95,7	0,1	7,8	58,9
Żagański	-0,6	105	71	0,7	99,3	0,2	8,7	60,6
Żarski	-0,3	106	70	0,7	107,7	0,2	8,8	60,5
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>								
Gorzów Wlkp.	0,2	110	1450	0,6	122,2	0,2	10,0	67,5
Zielona Góra	0,4	111	502	0,6	124,4	0,2	8,8	67,0

Tablica 29.
Table 29.

Wartości cech diagnostycznych uwzględnianych przy określaniu potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego (dok.)

Values of diagnostic features taken into account in determining the demographic potential of the powiats of the lubuskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Współczynnik dynamiki demograficznej <i>Demographic dynamics rate</i>	Współczynnik zgonów niemowląt <i>Death rate of infants</i>	Saldo migracji na 1000 ludności <i>Net migration</i>	Dzietność kobiet <i>Fertility rate</i>	Wskaźnik reprodukcji <i>Reproduction rate</i>	Liczba małżeństw na 1000 ludności <i>Marriages per 1000</i>	Liczba rozwodów na 1000 ludności <i>Divorces per 1000</i>
Powiaty: <i>Powiats:</i>							
Gorzowski	1,1	2,9	2,2	1,4	0,7	3,2	1,4
Krośniński	0,9	1,8	-4,8	1,4	0,7	3,3	2,0
Międzyrzecki	1,1	0,0	-2,8	1,4	0,7	4,0	1,2
Nowosolski	0,9	2,4	-1,9	1,4	0,7	3,1	1,7
Słubicki	1,0	4,3	-0,9	1,4	0,6	4,3	1,8
Strzelecko-drezdenecki	0,9	6,2	-3,0	1,4	0,7	3,2	1,4
Sulęciński	1,0	0,0	-2,7	1,4	0,7	4,2	1,6
Świebodziński	1,1	4,7	-1,1	1,6	0,8	3,9	1,8
Wschowski	1,2	7,2	-3,0	1,5	0,7	3,9	1,9
Zielonogórski	1,1	0,0	0,8	1,5	0,7	2,9	1,7
Żagański	0,8	7,2	-4,0	1,3	0,7	3,7	1,8
Żarski	1,0	8,0	-3,0	1,4	0,7	3,7	1,8
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>							
Gorzów Wlkp.	1,0	5,6	-0,4	1,5	0,7	4,1	2,0
Zielona Góra	1,1	6,3	3,9	1,4	0,7	3,1	2,2

Z tak przygotowanego zestawu z wykorzystaniem analizy korelacji (współczynnik r-Pearsona) wybrano zestaw zmiennych w optymalny sposób opisujących potencjał rozwojowy. Pomimo uzyskania relatywnie wysokich wartości współczynnika dla zależności pomiędzy wskaźnikiem dynamiki demograficznej a liczbą małżeństw na 1000 ludności ze względu na ważność tej cechy przy określaniu potencjału demograficznego powiatów zdecydowano o włączeniu tej cechy do analiz taksonomicznych.

Tablica 30.
Table 30.

Wartości współczynnika korelacji r-Pearsona cech uwzględnianych w konstruowaniu potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego

Values of the r-Pearson correlation coefficient of features taken into account in constructing the demographic potential of the powiats of lubuskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Przyrost roczny ludności <i>Annual population growth</i>	Starzenie demograficzne <i>Demographic ageing</i>	Współczynnik dynamiki demograficznej <i>Demographic dynamics rate</i>	Dzietność kobiet <i>Fertility rate</i>	Wskaźnik reprodukcji <i>Reproduction rate</i>	Liczba małżeństw na 1000 ludności <i>Marriages per 1000</i>
Przyrost roczny ludności <i>Annual population growth</i>	1	0,101	-0,174	0,049	-0,254	0,134
Starzenie demograficzne <i>Demographic ageing</i>	0,101	1	0,005	0,002	0,074	0,314
Współczynnik dynamiki demograficznej <i>Demographic dynamics rate</i>	-0,174	0,005	1	-0,295	0,099	0,472*
Dzietność kobiet <i>Fertility rate</i>	0,049	0,002	-0,295	1	0,004	-0,090
Wskaźnik reprodukcji <i>Reproduction rate</i>	-0,254	0,074	0,099	0,004	1	-0,023
Liczba małżeństw/1000 <i>Marriages per 1000</i>	0,134	0,314	0,472*	-0,090	-0,023	1

* Istotność statystyczna $p < 0,05$.

* Statistical significance $p < 0,05$.

Cechy diagnostyczne charakteryzujące potencjał demograficzny włączone do dalszych analiz to wskaźniki: przyrost roczny ludności, starzenie demograficznej, współczynnik dynamiki demograficznej, wskaźnika reprodukcji i liczby małżeństw na 1000 ludności.

Surowe wskaźniki poddano procedurze normalizacji z wykorzystaniem metody unitaryzacji zerowej, uwzględniając ich charakter w kształtowaniu procesów demograficznych (stymulanty, destymulanty). Głównym celem tego rodzaju transformacji jest spełnienie postulatu addytywności, czyli doprowadzenie cech diagnostycznych do ich porównywalności.

2.2. Zróżnicowanie potencjału demograficznego powiatów województwa lubuskiego

2.2. Diversification of demographic potential of powiats of the lubuskie voivodship

Obliczona ogólna miara potencjału demograficznego Z. Hellwiga może być podstawą stworzenia rankingu oraz wyodrębnienia grup powiatów o różnym poziomie rozwoju demograficznego. Ranking opracowano przez uszeregowanie powiatów województwa lubuskiego pod względem wartości wskaźnika syntetycznego w porządku malejącym. Natomiast przyporządkowanie do klas I – III uzależniono od poziomu potencjału demograficznego z wykorzystaniem schematu opartego o średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe stworzonej zmiennej syntetycznej. Klasy można scharakteryzować w następujący sposób:

Klasa I – powiaty o najwyższym poziomie potencjału demograficznego;

Klasa II – powiaty o średnim poziomie potencjału demograficznego;

Klasa III – powiaty o niskim poziomie potencjału demograficznego.

Najwyższe pozycje w rankingu pod względem potencjału demograficznego osiągnęły powiaty nowosolski i świebodziński. W tych powiatach stan i struktura ludności, elementy ruchu naturalnego, procesów migracyjnych oraz zjawiska związane z życiem małżeńsko-rodzinnym mają najbardziej korzystny z perspektywy zachodzących procesów demograficznych charakter. Na ostatnim miejscu jest powiat strzelecko-drezdenecki, w którym sytuacja demograficzna ma relatywnie negatywny charakter.

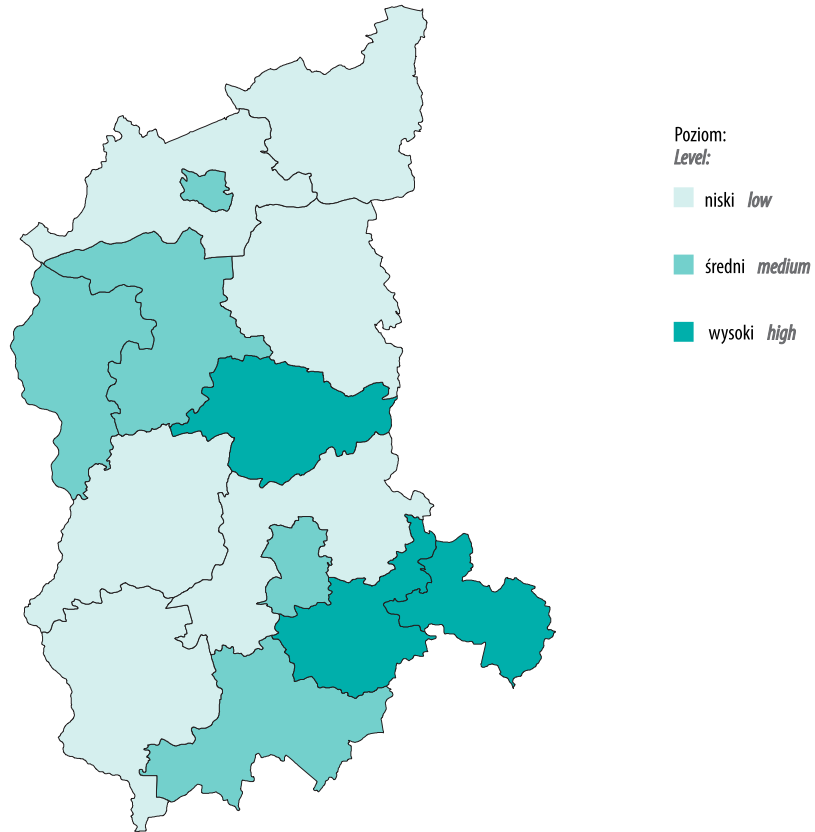
Pod względem przynależności do wyróżnionych klas potencjału rozwojowego w województwie lubuskim najniższy poziom charakteryzuje powiat gorzowski, krośnieński, międzyrzecki, strzelecko-drezdenecki, zielonogórski oraz żarski. Powiatami o średnim potencjale rozwojowym są natomiast powiaty słubicki, sulęciński, żagański oraz miasta Zielona Góra i Gorzów Wlkp. Do kategorii powiatów o najwyższym potencjale rozwojowym zaliczają się powiaty: nowosolski, świebodziński i wschowski.

Tablica 31. Wartości syntetycznej miary potencjału demograficznego dla powiatów województwa lubuskiego
Table 31. The values of the synthesized measure of demographic potential for powiats of the lubuskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Miara potencjału demograficznego <i>Demographic potential measure</i>	Ranking <i>Ranking</i>	Klasa <i>Class</i>
Powiaty: <i>Powiats:</i>			
Gorzowski	0,29	9	3
Krośnieński	0,16	12	3
Międzyrzecki	0,21	10	3
Nowosolski	0,73	1	1
Słubicki	0,45	6	2
Strzelecko-drezdenecki	0,11	14	3
Sulęciński	0,44	7	2
Świebodziński	0,53	3	1
Wschowski	0,56	2	1
Zielonogórski	0,21	11	3
Żagański	0,38	8	2
Żarski	0,12	13	3
Miasta na prawach powiatu: <i>Cities with powiats status:</i>			
Gorzów Wlkp.	0,46	5	2
Zielona Góra	0,49	4	2

Mapa 22.
Map 22.

Potencjał demograficzny według powiatów w 2017 r.
Demographic potencial by powiats in 2017

Uwagi metodologiczne

Dane do publikacji opracowano na podstawie bilansów stanu i **struktury ludności zamieszkałej** na terenie gminy:

- dane o liczbie i strukturze ludności dla okresów międzyspisowych są sporządzane poprzez przyjęcie wyników spisu powszechnego za bazę wyjściową dla gminy, a następnie naliczanie danych metodą bilansową. Od roku 2010 bilans ludności sporządzany jest dla jednej kategorii ludności
- rejestrów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji - o migracjach wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały;
- sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego - o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach;
- sprawozdawczości sądów okręgowych – o prawomocnie orzeczonych separacjach i rozwodach. małżeństwa - według miejsca zameldowania na pobyt stały męża przed ślubem (w przypadku gdy mąż przed ślubem mieszkał za granicą, przyjmuje się miejsce zameldowania żony przed ślubem);
- separacje - według miejsca zamieszkania osoby wnoszącej powództwo (w przypadku gdy osoba wnosząca powództwo mieszka za granicą, przyjmuje się miejsce zamieszkania współmałżonka; w przypadku zgodnego wniosku stron przyjmuje się miejsce zamieszkania męża);
- rozwody - według miejsca zamieszkania osoby wnoszącej powództwo (w przypadku gdy osoba wnosząca powództwo mieszka za granicą, przyjmuje się miejsce zamieszkania współmałżonka);
- urodzenia - według miejsca zameldowania na pobyt stały matki noworodka;
- zgony - według miejsca zameldowania na pobyt stały osoby zmarłej.

Podstawowe pojęcia stosowane w opracowaniu

Stan i struktura ludności

Do ludności **zamieszkałej** w danej jednostce podziału terytorialnego zalicza się ludność zameldowaną na pobyt stały i rzeczywiście tam zamieszkałą oraz ludność przebywającą tam czasowo (zameldowaną na pobyt czasowy ponad 3 miesiące).

Ludność zameldowana na pobyt stały w danej jednostce podziału terytorialnego, ale faktycznie przebywająca w innej jednostce (zameldowana w niej na pobyt czasowy ponad 3 miesiące) ujmowana jest jako ludność zamieszkała w tej jednostce podziału terytorialnego, w której jest zameldowana na pobyt czasowy.

Przez **ludność w wieku produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet 18-59 lat. Wśród ludności w **wieku produkcyjnym** wyróżnia się ludność w wieku **mobilnym**, tj. w wieku 18-44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni - 45-64 lata, kobiety - 45-59 lat. Przez ludność w **wieku nieprodukcyjnym** rozumie się ludność w **wieku przedprodukcyjnym**, tj. do 17 lat oraz ludność w wieku **poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni - 65 lat i więcej, kobiety - 60 lat i więcej.

Mediana wieku (wiek środkowy) jest parametrem wyznaczającym granicę wieku, którą połowa osób w danej zbiorowości już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

Przeciętne dalsze trwanie życia wyraża średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia osoba w wieku x lat, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.

Prognoza ludności do 2050 r. została opracowana na podstawie stanu wyjściowego z dnia 31 XII 2013 r. (w podziale administracyjnym obowiązującym od 1 I 2014 r.).

Starzenie się społeczeństwa

Opracowanie zawiera informacje dotyczące sytuacji demograficznej osób w wieku 65 lat i więcej oraz przewidywane zmiany w strukturze ludności Polski w kolejnych latach. Przedstawiono charakterystykę osób starszych według cech demograficzno-społecznych oraz trendy sytuacji demograficznej w przekroju terytorialnym.

Współczynnik starości określa udział osób powyżej 65 roku życia w populacji.

Indeks starości to relacja pokoleniowa dziadków i wnuczków, tj. liczba osób w wieku 65 i więcej lat przypadająca na 100 osób w wieku 0-14 lat.

Podwójne starzenie to miara charakteryzująca relację osób w wieku 85 lat i więcej w populacji osób w wieku 65 lat i więcej.

Współczynnik obciążenia demograficznego określa stosunek liczby dzieci (0-14 lat) i osób w starszym wieku (65 i więcej lat) do liczby osób w wieku 15-64 lata.

Współczynnik wsparcia międzypokoleniowego określa stosunek pomiędzy ludnością w wieku powyżej 85. roku życia a grupą 50-64 lat.

Ruch naturalny

Analizując dane o **ruchu naturalnym ludności** w podziale terytorialnym opracowano następujące informacje:

Płodność kobiet mierzy się współczynnikiem obliczonym jako iloraz liczby urodzeń żywych i liczby kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat). Oprócz ogólnych współczynników płodności podaje się również współczynniki grupowe (częstkowe), obliczone jako ilorazy liczby urodzeń żywych z kobiet w danej grupie wieku i liczby kobiet w tej samej grupie wieku. Urodzenia z matek w wieku poniżej 15 lat zalicza się do grupy 15-19 lat; urodzenia z matek w wieku 50 lat i więcej zalicza się do grupy 45-49 lat.

Współczynniki reprodukcji ludności:

- **współczynnik dzietności** oznacza liczbę dzieci, które urodziłyby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłyby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie;

- **współczynnik reprodukcji brutto** przedstawia liczbę córek urodzonych przeciętnie przez kobietę przy założeniu, że kobieta w wieku rozrodczym będzie rodzić z częstością, jaką charakteryzują się wszystkie kobiety rodzące w roku, dla którego oblicza się współczynnik reprodukcji (niezmienne współczynniki płodności);
- **współczynnik dynamiki demograficznej** jest to stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów w danym okresie;
- **przyrost naturalny ludności** stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie;
- przez **niemowlęta** rozumie się dzieci w wieku poniżej 1 roku.

Informacje o urodzeniach i zgonach (w tym zgonach niemowląt) prezentowane są według kryteriów definicji urodzenia i zgonu noworodka rekomendowanej przez Światową Organizację Zdrowia.

Małżeństwa i rozwody

Dane o **małżeństwach** uwzględniają związki małżeńskie zawarte w formie przewidzianej prawem w urzędach stanu cywilnego. Na mocy ustawy z dnia 24 VII 1998 r. (Dz. U. Nr 117, poz. 757) w urzędach stanu cywilnego rejestrowane są także małżeństwa podlegające prawu wewnętrznemu Kościoła lub Związku Wyznaniowego zawarte w obecności duchownego. Małżeństwo zawarte w tej formie podlega prawu polskiemu i pociąga za sobą takie same skutki cywilnoprawne, jak małżeństwo zawarte przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

Pierwszy związek małżeński dla każdej ze stron - dotyczy wyłącznie osób, których stan cywilny prawny w momencie zawierania małżeństwa określony został jako kawaler oraz panna (małżeństwo kawalera z panną). Stosuje się również wyodrębnienie małżeństwa pierwszego przy przyjęciu kryterium stanu cywilnego kawaler, panna wyłącznie dla jednej z osób zawierających związek małżeński.

Procesy migracyjne

Dane o **migracjach wewnętrznych ludności** opracowano na podstawie informacji ewidencyjnych gmin o zameldowaniach osób na pobyt stały. Informacje te nie uwzględniają zmian adresu w obrębie tej samej gminy (miasta), z wyjątkiem gmin miejsko-wiejskich, dla których został zachowany podział na tereny miejskie i wiejskie.

Dane o **migracjach zagranicznych** opracowano na podstawie informacji ewidencyjnych gmin o zameldowaniu osób przyjeżdżających do Polski na pobyt stały (imigracja) oraz o wymeldowaniach osób wyjeżdżających z Polski za granicę na stałe (emigracja).

Emigracja definiowana jest jako wyjazdy za granicę w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy.

Imigracja to przyjazdy z zagranicy w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy.

Napływ migracyjny to liczba osób przybyłych do danej jednostki administracyjnej w danym okresie z innego miejsca w kraju. W bieżącej statystyce migracji na pobyt stały, opartej na administracyjnych źródłach danych, napływ do jednostki to liczba osób, które zameldowały się w danym okresie na pobyt stały w tej jednostce. Określenie „napływ” odnosi się do migracji wewnętrznych.

Odływ migracyjny - Liczba osób, które opuściły w danym okresie daną jednostkę administracyjną przenosząc się do innych miejscowości w kraju. W bieżącej statystyce migracji na pobyt stały, opartej na administracyjnych źródłach danych, odływ z jednostki oznacza liczbę osób, które zameldowały się w innych jednostkach na pobyt stały a poprzednio były zameldowane w tej jednostce. Określenie „odływ” odnosi się do migracji wewnętrznych.

Saldo migracji jest różnica liczby osób przybyłych w danym okresie do danej jednostki administracyjnej z innych miejscowości w kraju i liczby osób, które w tym okresie opuściły tę jednostkę przenosząc się do innych miejscowości w kraju (napływ-odływ). W bieżącej statystyce migracji na pobyt stały, opartej na administracyjnych źródłach danych, liczba osób przybyłych do danej jednostki administracyjnej oznacza liczbę osób, które zameldowały się w danym okresie na pobyt stały w tej jednostce; liczba osób, które opuściły tę jednostkę oznacza liczbę osób, które zameldowały się w innych jednostkach na pobyt stały a poprzednio były zameldowane w tej jednostce. Saldo migracji wewnętrznych dla kraju jako całości jest równe 0.

Methodological notes

Data to the publication are compiled on the basis the balances of the size and structure of the population (living in a gmina).

- data on the number and structure of population for intercensus periods are prepared by adopting the results of the general census as the starting point for the commune, and then calculating the data using the balance method. From 2010, the population balance is prepared for one category of population
- registers of the Ministry of the Interior Affairs and Administration - on internal and international migration of population for permanent residence;
- reporting of civil registry offices - on registered marriages, births and deaths;
- district court reporting - legally valid separations and divorce.
- marriages - according to the place of permanent residence of the husband before the wedding (in the case when the husband lived abroad before the wedding, the place of registration of the wife before the wedding is assumed);
- separations - according to the place of residence of the plaintiff (in case when the plaintiff lives abroad, the spouse's place of residence is assumed, in the case of a compliant application of the parties, the place of residence of the husband is assumed);
- divorces - according to the place of residence of the plaintiff (if the plaintiff lives abroad, the place of residence of the spouse is taken);
- birth - according to the place of permanent residence of a newborn mother;
- deaths - according to the place of permanent residence of the deceased.

Basic concepts used in the study

Population and its structure

The population **residing** in a given administrative unit includes: persons registered there for permanent residence and staying there and persons staying there temporarily (registered in a given administrative unit for a temporary stay for 3 months and over).

People registered for **permanent residence** in a given administrative unit but staying in another unit (registered there for temporary stay over 3 months) are treated as residing in administrative unit, in which they are registered for the temporary stay.

The **working age population** refers to males, aged 18-64, and females, aged 18-59. In this category the age groups of **mobility** (i.e. 18-44) and **non-mobility** (i.e. 45-64 for males and 45-59 for females) are distinguished. The **non-working age population** is defined as the **pre-working age population**, i.e., up to the age of 17 and the **post-working age population**, i.e., 65 and more for males and 60 and more for females.

The **demographic projection** until 2050 assumes population state as of December 31, 2013 as a starting point, in administrative division valid from January 1, 2014.

Median age of population is a parameter determining border of age which half of population has already exceeded and second half has not reached yet.

Expectancy of life expresses average number of years that a person in a given age shall survive assuming a steady level of mortality in the period for which the table of the expectation of life was worked out.

Ageing processes

The study contains information on the demographic situation of people aged 65 and over and the expected changes in the structure of the Polish population in the following years. The characteristics of older people according to demographic and social characteristics as well as trends of the demographic situation in the territorial cross-section are presented.

Old-age ratio defines the share of people over 65 in the population.

Ageing index is the generational relation of grandparents and granddaughters, what defines the number of people aged 65 and over, per 100 people aged 0-14.

Double ageing is a measure characterizing the relationship of people aged 85 and more in the population aged 65 and over.

The demographic load ratio determines the ratio of the number of children (0-14 years) and older people (65 and more) to the number of people aged 15-64.

The parent support ratio determines the relationship between population over 85 and a group of 50-64 years.

Vital statistics

Data regarding the vital statistics according to territorial division were compiled as follows:

- births - according to the mother's place of permanent residence;
- deaths - according to the place of permanent residence of the deceased.

Female fertility rate is calculated as the ratio of the number of live births and the number of women in the reproductive age (15-49). Besides total rate, age-specific fertility rates are published, that are calculated as the ratios of the number of live births from women and the number of these women in the same groups of age. Births from mothers in the age under 15 are counted to the group 15-19 and from the mothers in the age 50 and over - to the group 45-49.

The reproduction rates:

- **total fertility rate** means the number of children that would be born on average by the woman during the whole her reproductive age (15-49), by assumption, that in particular phases of this period she would give birth the children with the intensity observed in a given year, i.e. the age-specific fertility rates are treated as constant;
- **gross reproduction rate** shows the number of daughters born on average by the woman assuming that she in her reproductive age (15-49) will bear with the intensity characteristic for all women giving births in the year for which the reproduction rate (constant fertility rates) is calculated;
- **demographic dynamics rate** is the ratio of the number of live births to the number of deaths in a given period;
- **natural increase of the population** means the difference between the number of live births and deaths in a given period;
- **infant** is a child under the age of 1.

Information on births and deaths (including infant deaths) is presented according to criteria of the definition of infant births and deaths recommended by the World Health Organization (WHO).

Marriages and divorces

Data on **marriages** take into account marriages concluded in the form provided for by law in civil registry offices. Pursuant to the Act of July 24, 1998 (Journal of Laws No. 117, item 757), marriages registered under the internal law of the Church or the Religious Union in the presence of a clergyman are also registered in civil registry offices. Marriage included in this form is subject to Polish law and entails the same civil law consequences as a marriage concluded before the head of the civil registry office.

First marriage for each of the parties - applies only to persons whose marital status at the time of entering into marriage was defined as a bachelor and a bride (married couple with a bride). The first marriage is also used when the marital status criterion is adopted, and only for one of those persons who are married.

Migration processes

Data regarding **internal migration of the population** were compiled on the basis of gmina documentation regarding the registration for permanent residence. This information does not include changes of address within the same gmina (town), with the exception of urban-rural gminas for which the division into urban and rural areas has been kept.

Data regarding **international migration** were compiled on the basis of gmina documentation regarding the registration of people arriving to Poland for permanent residence (immigration) as well as regarding the removal from registration of people leaving Poland for permanent residence abroad (emigration).

Emigration is defined as traveling abroad to settle (permanent residence) or for temporary stay.

Immigration means arrivals from abroad in order to settle (permanently reside) or for temporary stay.

Migration inflow is the number of people who came to a given administrative unit in a given period from another place in the country. In the current migration statistics for permanent residence, based on administrative data sources, the inflow to the unit is the number of people who are registered in a given period for permanent residence in this unit. The term refers to internal migrations.

Migration outflow means the number of people who left a given administrative unit in a given period moving to other places in the country. In current migration statistics for permanent residence, based on administrative data sources, outflow from the unit means the number of people who registered in other units for permanent residence and who were previously registered in this unit. The term refers to internal migration.

Net migrations refer to the difference in the number of people who arrived in a given administrative unit from other localities in the country and the number of people who left this unit during this period moving to other places in the country (inflow-outflow). In the current statistics of migration for permanent residence, based on administrative data sources, the number of people who came to a given administrative unit means the number of people who registered in a given period for permanent stay in that unit; the number of people who left this unit means the number of people who registered in other units for permanent residence and who were previously registered in this unit. The internal migration balance for the country as a whole is equal to 0.

Bibliografia

Bibliography

Berg L., van den, Drewett R., Klaassen L.H., Rossi A., Vijverberg C.H.T., (red.), *Urban Europe: Study of Growth and Decline*, Oxford: Pergamon Press. 1982.

Jóźwiak J., *Demograficzne uwarunkowania rynku pracy w Polsce*, w: M. Kiełkowska (red.), *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, Instytut Obywatelski, Warszawa 2013.

Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, GUS, Warszawa 2013.

Mykhnenko V., Turok I., *East European Cities: Patterns of Growth and Decline, 1960-2005*. „International Planning Studies” 2008.

Rosset E., *Proces starzenia się ludności. Studium demograficzne*, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1959.

S.Kurek, *Typologia starzenia się ludności Polski w ujęciu przestrzennym*, Kraków 2008, s.7.

Szlendak T., *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 372.

Śleszyński P., *Perspektywy rozwoju rynku mieszkaniowego w Polsce w świetle sytuacji demograficznej, ekonomicznej i stanu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych*, *Studia Regionalne i Lokalne* Nr 1 (19)/2005.